

Eduard Petiška

Srdce,
ve kterém
bydlím





Městská knihovna v Praze



půjčuje

knihy, audioknihy,
obrazy, deskové hry...



nabízí prostory pro

samostatné studium,
skupinová setkání,
přednášky, konference...



pořádá

autorská čtení, přednášky,
koncerty, filmové projekce,
akce pro děti...

poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,
přednášky, kurzy...



podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem
Atelier pro šití a vyšívání

Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii



mlp.cz
e-knihovna.cz
knihovna@mlp.cz
facebook.com/knihovna



Srdce, ve kterém bydlím

Pověst o životě

Eduard Petiška

Znění tohoto textu vychází z díla [Srdce, ve kterém bydlím](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Československý spisovatel v Praze v roce 1990.

§

Text díla (Eduard Petiška: Srdce, ve kterém bydlím), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Verze 1.0 z 31. 10. 2024.



OBSAH

1.....	8
2	21
3	34
4	48
5	62
6	77
7.....	85
8	99
9	107
10.....	121
11.....	140
12.....	153
13.....	168
14.....	179
15.....	196
16.....	199

... neboť bez velké lásky k lidem se člověk nestává spisovatelem.

KAREL ČAPEK

*My všichni jsme se stali lidmi jen tou měrou, jakou jsme
milovali i měli příležitost milovat lidi.*

BORIS PASTERNAK

Kdo dnes ví, že v třicátém roce vyhrál hlavní výhru španělské vánoční loterie v Madridu uprchlý major letectva Franco? Taková senzace! Komupak asi vyplatí milión dvě stě padesát tisíc peset?

Kdo dnes ví, že přívrženci Otty Habsburka v Maďarsku požadovali, aby se pozůstatky posledního rakouského císaře a maďarského korunovaného krále Karla převezly z portugalského ostrova Madeiry do Maďarska a tady byly slavnostně pohřbeny v královské hrobce?

A kdo dnes ví, že začátkem roku devatenáct set třicet jedna zemřel francouzský maršál Joffre, slavný a nepříliš úspěšný vrchní velitel francouzských vojsk z první světové války?

Jména, jména, jména. Dějiny jednatřicátého roku znají mnoho jmen. Některá jména obracejí tvář do minulosti, jiná teprve pracují na své tváři, která se otáčí do budoucnosti. Jména tehdy slavná vybledla, jiná tehdy opomíjená vstala z mrtvých.

Lidé, kteří zalidňují mou knihu, nebyli slavní, a proto je nemůže postihnout smutný úděl, že svou slávu ztratí. Stali se součástí našich životů, jako jsou kořeny součástí stromu. Ale bez kořenů, ponořených v zemi, by nebylo koruny s listím, plody a ptáky.

Pokusím se s tebou, má lásko, sestoupit do hloubky, ke kořenům, a přečíst v té spleti, která přivádí do kmene život, svědectví o jednom dítěti a lidských osudech.

Tam, v hloubce, se obtížně čte. Nahoře ve větvích se prochází slunce, dole panuje tma zapomnění. Pozapomenutou pravdu může spojit v celek jen báseň.

A tak tu jsou spolu.

Báseň a pravda.

1

ZASE NĚKDO. Neměl jsem rád ty návštěvy, které přicházely, sotva otec odložil příbor. Obědval pozdě, přijížděl z Prahy, ze zaměstnání, odpoledne ve čtyři. A pak ty návštěvy. Pomáhal jim sestavovat žádosti o důchod, radil. Návštěvy mi braly otcův volný čas. Bylo mi sedm a byl jsem přesvědčený, že čas, kdy se otec vrátil ze zaměstnání, patří mně. Chtěl jsem aspoň přihlížet, jak ryje záhon, jak zalévá, nebo se aspoň dívat, jak kouří svoji odpolední cigaretu. A povídat si.

„Co chtějí?“ ptával jsem se v kuchyni matky.

„Kdo?“ Vytrhl jsem maminku z myšlenek. Myla nádobí, a vždycky když myla nádobí, zkoušela myslit na něco hezkého, protože mytí nádobí jí nedělalo radost.

Ukázal jsem oknem na zahradu. Otec tam seděl na lavici s cizím mužem a ženou.

„Co chtějí?“

„Pomoc,“ odpověděla maminka.

Byl jsem na tatínka pyšný, že umí pomáhat, ale už by měl ty lidi poslat pryč. Neměli jsme právě dneska odpoledne jít k řece?

Při vycházkách nebylo nikdy důležité, kam dojdeme. Důležité bylo opustit město. Sotva jsme minuli poslední dům, dychtil jsem něco objevit tak nedočkavě, že jsem začal otce předbíhat.

Na lukách se otec poprvé zastavil a ohlédl se. Město leželo za námi jako čára načrtnutá na obzor uhlém a místy, kde se uhel rozdrobil, přecházela čára v tmavé chuchvalce a zauzlovala se. Otec si spokojeně zapálil, město a starosti byly dostatečně daleko.

Vyfoukl kouř a řekl:

„A máme to.“

Pokračovali jsme v cestě podél řeky, zastavovali se, odbočovali na pěšiny do prutníků, rozhrnovali vrbičky a postávali na břehu. Řeka se valila pod břehem, hnědá, průhledná jenom na mělčině, valila se, jak jsem věděl, k moři, a my stáli na jílovité pěšině, vyschlé a rozpukané na miskovité pláty, které dovedly krásně praskat pod podrážkou. Řeka mířila k dobrodružství, k moři, ale já hledal dobrodružství na jejím břehu.

Občas jsme narazili na hromádku harampádí dobře ukrytou v houští. Úlomky kachlů, kus starého kování vrat, železa zahnutá, rovná, vrтанá, všech tvarů, klika od dveří, barevný střep skla, prasklý hrneček, i těžko určitelné předměty, které, vytržené ze souvislosti, ztrácely smysl a chlubil se už jenom tvarem, když ztratily účel.

Zvedl jsem kus zahnutého železa, plochého jako pravítko a provrтанého třemi báječně kulatými otvory.

„Co je to?“ natáhl jsem ruku s železem k otci.

Otec železo prohlédl a nastavil je proti slunci, jako by chtěl vyzkoušet, kolik paprsků proteče těmi otvory, a v jednom okamžiku zajiskřilo slunce v drobných otvorech jako briliant. To se mi líbilo. Napadlo by někoho, že se dá slunce chytit do takových malých dírek?

„Nač by to mohlo být?“ uvažoval otec.

„Na chytání slunce,“ povídám.

Otec se na mě podíval a zatáhl na cigaretě:

„Na chytání slunce. A vidíš. Máš pravdu,“ otáčel v prstech rezavým železem. Žádná věc nebyla tak nepotřebná, jak se na první pohled zdálo.

Pro mě žily věci dvojím životem. Tyhle dva staré šrouby vytažené z plevele představovaly pro mne dva vojáky, kteří stojí na

stráží, tady ten kus řetězu pocházel jistě ze žaláře, copak jsem na kulisách loutkového divadla neměl namalovaný žalář, kde z kamenných zdí visely řetězy s okovy? A tahle klika – nepodobala se revolveru?

Věci žily tím, co připomínaly, a jejich druhý život byla jejich minulost, skutečná i vymyšlená, jak o ní uměl tatínek vyprávět. Ty věci byly kapky zhmotnělého času, lidské práce a lidských osudů. Zažily už svůj pohřeb, ale když jsem je zvedl a ukazoval otci, rodila se v nich naděje.

Vraceli jsme se domů jako ti, kdo dovedou probouzet věci z pohádkového spánku. Vždycky jsem si odnášel v kapse něco báječného. Ale měl jsem malou kapsu a zrazovala mě.

„Copak jsi zase donesl?“ ptávala se maminka.

Neochotně jsem vytahoval z kapsy šroub nebo kus kliky.

„To máš zapotřebí?“ řekla maminka.

Jak jsem jí měl vysvětlit, že to nemám zapotřebí já, ale věci, které touží zpátky mezi lidmi.

„Třeba se to ještě k něčemu hodí,“ říkával tatínek. „Můžeme to dát na půdu. Do bedny.“

Bedna na půdě byla plná vzpomínek na naše vycházky. A každá věc měla svůj příběh o pomoci, protože kdysi pomáhala lidem.

Konečně. Cizí muž a žena odcházeli. Tatínek byl volný. Mohl jsem za ním.

Usmíval se. Asi těm lidem pomohl. Některým lidem se dalo pomoci. I některým věcem. Ale jenom některým.

NAŠE ULICE vypadala klidně. Vedla od nádraží rovnou do polí. O ten klid se tenkrát starala tráva. Bylo méně domů, zato víc trávy. Spousta lidí dnes už neví, kde všude tráva rostla. Zvykli si, že někde tráva neroste. Přišli na svět v době, kdy trávy začalo ubývat.

Já trávu pořád vidím i na místech, kde dneska neroste. Protože já ji tehdy viděl.

Ulice vypadala klidně, ale uvnitř domů panoval neklid. Pořád se něco dělo. V každém domě něco jiného a zdi a střecha to přikrývaly.

Tak stál na konci ulice tmavý přízemní dům, do kterého se opíral vítr z polí. V domě bydlil staříčkový farář na penzi. Dům nastavoval do ulice okna osleplá prachem a na předzahrádce bujel rousnatý plevel. Na první pohled klid a dřímota. Ale u vrátek se objevoval starý hubený pán, černě oblečený jako na pohřeb, na bradě a na tvářích mu vyrážel řídký bílý porost, objevoval se znenadání a zase tiše mizel. Jednou se na mě podíval rezatým pletivem plotu. Dotkly se mě měkce modré oči a ten okamžik stačil, abych se dal na útěk. Co to jenom bylo v těch očích? Dnes v nich čtu to, co jsem tehdy neuměl přečíst. Tiché zoufalství osamělosti.

Starý pán žil v domku se svým mladým synovcem. Říkalo se, že toho mládence zajímá jenom starcův důchod. A motocykl. Z mrtvého zaprášeného ticha vyrážel na burácejícím motocyklu, zapotácel se v ostré smyčce, proletěl kolem plotů a vrátek, přeskačkoval odpadní žlábký přetínající chodníky a s pootevřenými ústy přijímal každý skok jako vítězství. Jinak nedělal nic.

Tichý dům na konci ulice vydával svědectví o neklidu tam uvnitř za zdmi víc, než kdyby se z domu ozýval hluk. Je také neklid srdce, který není slyšet a který se chvěje i v tichu.

Kolikrát jsem postával za vrátky zahrady, aby mě nebylo vidět, a pozoroval paní Lucheovou. Bydlila v domě s dlouhým dřevěným balkónem. Balkón bylo území pana Lucheho. Vysedával tam celá odpoledne. V domě i kolem domu to vypadalo, jako že se tu nikdy nic neděje a nikdy nic dít nebude. Ledaže přeskočí veverka z jednoho černého smrku pod balkónem na druhý černý smrk.

A přece se dělo. Za letních odpolední, kdy pan Luche vysedával na balkóně a četl noviny, procházela se jeho žena ve svých nových šatech, sukně samý vystrížený cíp, až jí bylo vidět podkolení. Procházela se ulicí a předváděla poslední módu. Pozoroval jsem ji, jak kráčí operním krokem vzhůru k nádraží kolem vily s cimbuřím, kde bydlil pan Pošík, pak kolem domu paní Mackové, která žila se synem o tři roky starším než já, a nikam ho nepouštěla a pořád byli spolu a všude, a mně bylo divné, že se její syn jmenuje Macek, protože právě tak se jmenoval náš kocour. Paní Lucheová minula starou vilu s věží, která měla v prvním patře lodžii, jenže já tenkrát nevěděl, co to lodžie je, jenom mi ten dům připomínal zámek, ta věž a oblouky v patře a pískovcové kuželky v zábradlí. Dole za plotem stál cementový hrad, který mi sahal asi tak k bradě, hrad pro trpaslíčky, kde jsem postával pokaždé, když jsem šel okolo. Paní Lucheová před ním nepostála. Nezajímalo ji, jestli z cementového hradu vyjedou trpasličkové ve stříbrném kočáru. Zajímala se o sebe. Došla ve svých mocstovkových šatech na roh k nádraží, až k ohradě, kde pan Procházka prodával prkna a latě, dehtový papír a asphalt, přešla na druhou stranu ulice a vracela se dolů, odkud vyšla, neztrácela cestou operní krok a operním krokem také po čase od pana Lucheho odešla, aby se k němu už nevrátila. Sbírkou šatů, do kterých se převtělily peníze pana Lucheho, vzala s sebou.

A při tom byl všude v ulici klid a tam, kde měla jezdit auta, nejezdilo skoro nic, zato tu rostla ta nejkrásnější, hustá tmavá tráva. Lysé pruhy zanechávali na chodnících jenom chodci. Ve všední den proudili od nádraží do továrny za městem. V neděli tudy spěchali výletníci a trampové od nádraží k řece.

Jednou za týden vytlačilo ve vozovce malé nákladní auto tři koleje. Nákladní autíčko rozváželo láhve s pivem, a mělo tři kola.

Jedno vpředu a dvě vzadu. Tráva přitlačená koly k zemi brzy vstávala. Tráva se nedala. Taková to byla tráva. Ale moc lidí si tehdy trávy nevšimalo. Ještě tak, když ji potřebovali pro králíky.

Lidé si všimali peněz. Nejvíc o nich hovořili ti, kdo je měli. Dostávali se k řeči o penězích oklikou. Možná že se styděli o nich hovořit rovnou. Jsou lidé, kteří milují to, co nepokládají za čisté, a bojí se o tom hovořit, aby se před ostatními neumazali, ale jejich lásku k tomu to nezmenšuje. Byli i takoví, kteří si z peněz tolik nedělali. Těch bylo nejmíň.

To bydlily v domě na protější straně ulice sestry Kovářovy. Obě už staré, ale jedna z nich byla mladší, a právě ta mladší byla veliká a vysoká, starší byla malá a drobná. Podívejme, vždycky jsem si myslel, že čím budu starší, tím budu větší, a teď tohle! Bez ustání na domě něco čistily, leštily, lakovaly anebo pracovaly na zahrádce, sázely, plely, oháněly se srpem.

Kdykoli jsme šli s tatínkem kolem plotu, dávaly se do řeči. Nejdřív o kytičkách, o zelenině a housenkách a pak přistoupila ta starší, drobnější sestra těsně k plotu, opřela se o hrábě, a zatímco se opírala o hrábě, začala se opírat svými starostmi o tatínka. Oklikou přes zeleninu se nakonec dostala na cenné papíry. Hovořila o nich jako o ohroženém klenotu, úzkostlivě, a jak se mi zdálo, i tišeji a opatrněji, než byla zvyklá hovořit. O čem to vlastně mluvila? Jednou mi otec za výkladní skříní záložny ukázal cenný papír. Cenný papír mě zklamal. Nic víc než list papíru, potištěného a příliš velikého, než aby se dal zasunout do peněženky. Tohle tedy byly peníze převtělené, peníze, které se nepodobaly penězům, těm lesklým, kulatým kovovým hračkám, které se daly na úzké hraně roztočit, které tak pěkně cinkaly v kapse. Nezáleželo mi tehdy ani tolik na tom, kolik platí, jako na jejich množství. S papírovými bankovkami nebyla zdaleka taková zábava.

Sestry Kovářovy pokládaly mého tatínka za důvěrníka a společníka peněz, protože byl úředníkem pojišťovny, i když úrazové a dělnické, ale přece jen pojišťovny, která jako záložny, spořitelny, kempeličky a banky zapustila kořeny na ostrově pokladů.

Klidný dům sester Kovářových, nalíčený a vycíděný, skrýval uvnitř neklid a obavy. Nemyslím, že toužily peníze do něčeho převtělít. Toužily po tom, aby peníze zůstaly penězi a aby je provázely životem věrně a oddaně.

Pan Pošík, který bydlil ve vilce s cimbuřím, věděl, jak peníze převtělít. Byl vdovec a chodil na obědy do nádražního hotelu. Vzácná výjimka. Nikdo z naší ulice nechodil na obědy do hotelu.

Vycházel přesně ve tři čtvrtě na dvanáct, starší nažehlený pán, bohatý strýček Malého lorda, obřadně za sebou zamkl, chvíli si čistil kapesníkem brýle ve zlatých obroučkách a vydával se k nádraží. Než tam došel, přečistil si brýle ještě několikrát. To aby kolem sebe viděl jasně a přesně děvčata. Když potkal nějakou šestnácti- nebo sedmnáctiletou, která se mu líbila, dával se s ní do řeči a zval ji k sobě. Na svačinku. Krmil děvčata dorty a po svačince jim líbal nahá kolena. Říkalo se, že jim dává peníze. Ne, taková pošetilost! Dokud je člověk malý, mívá dojem, že někteří dospělí ztratili rozum. A když je člověk dospělý, zdá se mu, že rozum nemají děti.

Znal jsem příjemnější převtělování peněz. Kulatý kovový padesátník se tenkrát velmi snadno převtělil v sáček s fialkovými cucavými bonbóny a jen o trochu větší koruna se uměla převtělít v křupavou griliášovou placičku, politou z jedné strany čokoládou a z druhé strany posetou ořechovou drtí, ze které sem tam vyrážela pomerančová kůra.

Klidná ulice? Nejvíc se toho prý dělo ve světlé vilce s veselými secesními brvami nad okny, s velkým oknem rozděleným na

malé dílky, a s bílými záclonkami. Tady bydlil se svou krásnou plavovlasou ženou redaktor z Prahy. A co se tam vlastně dělo? Zahrada vilky jako by celý den usínala. Mezi stromy tu byla napnutá síťová houpačka. Plavovláska v ní posedávala a polehávala s knihou v ruce. Navštěvovali ji motýli, slétali se sem, tančili kolem olivového stromu se stříbrnými listy, rojili se nad květinovými záhony. Plavovláska četla nebo podřimovala. Když odložila knihu a vydala se do města, říkala moje babička:

„Podívejte ji, už jde zase dělat dluhy.“

Nerozuměl jsem tak docela, jak se dělají dluhy, ale podle mé babičky a maminky to byla činnost odsouzeníhodná, činnost, které se každý pořádný člověk bojí, protože vede k hrozným starostem a pozvolna a jistě do zkázy.

Na plavovlásce nebyly ty strasti vidět. A prostředí zahrady s houpací sítí a motýly nepodporovalo právě mamčin názor. A přece prý za zdmi toho domu bylo plno neklidu. A kdy? V noci, když jsem spal?

Neklidná tajemství domů žila za hranicí, kterou překračovali jen dospělí. A když se odtud vraceli, mlčeli.

O ČASE, TO ANO, o čase jsem slýchal aspoň větu každý den. Většinou o tom, že se ho nedostává, že není. Ten neviditelný, prchající, někomu chyběl.

„Čas jsou peníze,“ prohlašovala teta Marie a musila tomu rozumět, protože se znamenitě vyznala v účetnictví. Jen mi bylo nejasné, jak se čas do peněz vtěluje. Bylo to pro mne nejisté a mlhavé prohlášení. Jako chlapec jsem míval spoustu času, zato žádné peníze, a když jsem nějakou korunu dostal, neměla s časem nic společného.

Čas mi rozdělávaly roční doby. Období kvetoucích stromů, období veder a koupání, doba jablek a švestek, pak hromady spada-

ného listí, z kterých čadil oheň, a nakonec sníh a královská vůně vánočního smrčku.

Pro jednu roční dobu jsem zapomínal druhou, a pořád jsem se těšil na tu, která přijde, jaképak dlouhé vzpomínání na to, co bylo. Tolik toho přece kvetlo a záhadně zráló v budoucnosti.

Čas byly pro mě hodinky, hodinky jako věc, třeba ty kapesní, otcovy, odpočívaly vedle knihy založené brýlemi na otcově nočním stolku, ale byla to jenom věc, lesklá a oblá, uvnitř roztomilý strojek, který tikal. Ještě před několika lety jsem po dospělých opakoval k jejich a ke své zábavě tik tak, jakmile mi hodinky přiblížili k uchu. Teď jsem chodil do první třídy, tak jaképak tik tak.

V kuchyni visely na zdi bílé hodiny s malým kyvadlem. Každou hodinu v nich zachraptělo a ozval se jeden nebo víc plechových zvuků. V pokoji stály skříňové hodiny, úzká hnědá věž, ve které se houpalo sem tam dlouhé kyvadlo, tiše a zdrženlivě, a když odbíjelo, vyplouvaly hluboké tóny do pokoje slavnostně a pomalu, jako by za sebou táhly dlouhou a těžkou vlečku. A všechny ty hodinky a hodiny, které jsem poznal, byly věci. Takový čas se dal aspoň nahmatat.

Do prvního školního roku jsem vstoupil s nevinnou neznalostí, jak se čas měří. Jednou se zastavily panu řídícímu hodinky. Poslal mě ze třídy, abych se na schodišti podíval na hodiny, co že ještě nezvoní. Stál jsem pod tím šedivým kulatým koláčem s číslicemi a černými ručičkami bezradný a zoufalý hanbou, že nedovedu rozpoznat, kolik je hodin. Ze samého dna úzkostného studu mě zvedla holčička z vedlejší třídy, sestupovala ze schodů a přečetla za mě, kolik hodin je.

S jakou zuřivou pílí jsem se ještě ten den učil číst na hodinách čas. Podnes nemám dojem, že bych byl šťastnější od okamžiku, kdy jsem se naučil poznávat, kolik je hodin. Tohle poznání mi ani neusnadnilo pochopit tetin výrok, že čas jsou peníze. Poučilo mě to jenom o neúprosném míjení času, který nám uniká nezávisle na

nás, který ztrácíme, ať chceme, nebo ne, a dokonce mizí pomalým kroužením ručiček na ciferníku i v době, kdy spíme.

Trvalo mi půl století, to už jsem měl za sebou hory spotřebovaného času, nežli jsem nahlédl do hlubiny uplynulých hodin, měsíců a roků, kde se ukládá, jenom co člověk vykonal. Tam, v jižní Francii, na předměstí Cannes, vystavoval hodinářský mistr na trhu pod širým nebem dvě řady skříňových hodin. Stály tu jako pomníky času, který hoří a stravuje se, pomníky podobné skříňovým hodinám z dětství u nás v pokoji. V dětství byly ty skříňové hodiny s dlouhým nepokojným kyvadlem jenom zajímavá věc, kus nábytku přitisknutého ke stěně jako knihovna, pohovka a psací stůl. Teď, po řadě let a daleko od domu dětství, jsem procházel alejí úzkých skříňů měřících čas, kde za skly přešlapovala kyvadla sem tam jako zajaté šelmy. Procházel jsem alejí hodin se sevřeným srdcem, protože tady už nebyly hodiny věcmi, nebyly kusem nábytku, ale zosobněný, mnohonásobný a účtující čas v jedné ze svých neodbytných podob.

Tady, daleko od domova, jsem snad poprvé pochopil život svého otce. Zoufale jsem zatoužil zastavit čas s pošetilou touhou dítěte, které vztahuje ruce, aby polapilo měsíc na obloze. Zatoužil jsem zachránit ze stoupajícího přílivu času aspoň putující chaluhu. A až na slunci oschnou, podpálit je, aby vydaly utajené teplo a světlo.

„PŮJČ MI BRÝLE,“ žadonil jsem, když otec skládal brýle, aby je uložil do kovového pouzdra.

„Bud' rád, že je nepotřebuješ,“ odpovídal otec. Zaklapl víčko pouzdra, které vypadalo jako kovová krabička. Brýle v ní ležely na černém sametu. A s nimi tam spočinuly příběhy, osudy a krajiny, které otec těmi skly viděl. Nezanechaly na sklech ani stopu své váhy. Čas je odvál, všechny ty příběhy, které se otci zdály kdysi těžké a dělaly, jako že se s nimi nedá hnout. Nakonec je odvál čas.

Tatínek četl s brýlemi a sundával je, když nečetl. Znal jsem vlastně tatínky dva, toho staršího s brýlemi, a toho omládlého, když brýle odložil. Na zahrádce ryl záhony mladší tatínek. S novinami v ruce sedal u stolu ten starší.

Starší tatínek, ten s brýlemi, přicházel z časů, které jsem nepamatoval, o kterých mi tatínek jenom vyprávěl. Ale s tatínkem bez brýlí jsem byl odjakživa, to byl kamarád, hrál mi loutkové divadlo, a občas mu poletoval Kašpárek ve vzduchu, místo, aby pořádně vykračoval po scéně – copak se tohle nestávalo s loutkami i mně? Tatínek bez brýlí se mnou putoval na dobrodružné výpravy k řece – a kupodivu, bez brýlí, s přimhouřenýma očima mi maloval do svého kalendářičku koníčka, když jsem si přál koníčka.

Kdykoliv začal tatínek vyprávět o zašlých časech, vcházel do nich v mé představě s brýlemi na očích. Najednou pro mě zestárnul a pohyboval se v těch starých časech opatrně a pomalu, rozmýšlel, kudy se vydat. Nějaký čas chodil do školy s Jaroslavem Haškem a do zaměstnání s Franzem Kafkou. Jména, jména. Co mi tehdy říkala? Pronesl svoje oči první světovou válkou, nedovedl jsem si odmyslit brýle ani v té pro mě dávné válce – uplynulo od ní sotva třináct let. Představoval jsem si otce s brýlemi a v přílbě, jaká u nás visela na hřebíku na půdě.

Viděl jsem tatínka s drátkovými brýlemi na nose, jak zahrabává v noci na frontě bedýnku s nenáviděnou municí. Jak střílí, aby se netrefil, aby nikoho nezabil. Viděl jsem ho, obrýleného, přebíhat na ruskou stranu, aby se dostal do zajetí. Brýle ho stále doprovázely. Do Ruska, do zajateckých tyfových baráků. V brýlích jsem ho viděl umírat. Viděl jsem ho, jak ho vynášejí ven z baráku, posazují na sud a opírají zády o zeď, odepsaného, a jak ho ráno nesou zase zpátky, člověka, který přežil svoji smrt. Kdyby ji tenkrát tatínek nepřežil, nebyl by se mohl oženit a já bych se nenarodil.

Matně stříbrné pouzdro s brýlemi míval tatínek vždycky po ruce. Nasazování a snímání brýlí byl obřad, klidný a důstojný. Míloval jsem ty drobné obřady, které se týkaly brýlí. Drátky za ušima pružily, musily se přes ucho přetáhnout ukazováčky. I čištění brýlí byl obřad a vyplňoval přestávky v hovoru. Čištění, tření skel malým kouskem flanelu, vyvolávalo a rozvíjelo tiše myšlenku, vedlo k soustředění a k zacílení názoru. Takhle třel Aladin kouzelnou lampu, když přivolával na pomoc svého služebného ducha.

„Půjč mi brýle,“ žadonil jsem v touze vidět víc, než jsem viděl. Tatínek vždycky viděl víc. U řeky, na lukách i v lese. Asi to bylo brýlemi. A dokud jsem neuměl číst, byla skla brýlí malá okna, kterými tatínek viděl do báječného světa ukrytého v písmenech.

Později, po letech, jsem šel s tatínkem zšeřelými ulicemi města. Také tehdy měl brýle. Rozhlas právě oznámil přijetí mnichovského diktátu. Maminka doma plakala, ale tatínek se rozhodl, že vyjde do ulic. Nevydržel v klidu, když se přihodilo něco vážného. Vyšli jsme do zšeřelého města, kde toho večera zapomněli rozsvítit po-
uliční osvětlení. Jako by to byla předzvěst války a protiletectvého zatmění. Šli jsme mlčky spolu mezi hloučky rozrušených lidí, kdo tatínka poznal, zdravil, ale většinou si nás nikdo nevšímal, každý se potřeboval vymluvit ze svých starostí a obav. Došli jsme k řece. Na břehu, posypaném žlutnoucím topolovým listím, se tatínek zastavil. Na druhém břehu někdo v dřevěné kantýně rozsvítil a tatínkovi se zaleskla skla brýlí. Mírným hlasem řekl:

„Uvidíš, všechno bude zase dobré. Co dneska ztrácíme, zítra se zase vrátí. Nebude to zadarmo. Ale bude to zase dobré.“

Potom v kantýně zhasli, a my šli zpátky domů. Co asi tatínek viděl v tom světle na druhém břehu? Znovu viděl víc než já a viděl dál. Znovu jsem měl pocit jako malý chlapec, kdy jsem brýle podezíral, že je v nich skryté kouzlo.

Jen proto jsem si jednou, když jsem byl malý, dodal odvahy. Tatínek obcházel s konví zahrádku a zaléval. Na nočním stolku ležela kniha, hřbetem dolů, rozevřená, a v údolíčku mezi stránkami podřimovaly tatínkovy složené brýle jako záložka. Vklouzl jsem do ložnice a brýlí jsem se zmocnil.

Překvapilo mě, jak byly lehké. S bušícím srdcem jsem tu křehkou věc posadil na nos a malými ukazováčky, jak jsem to znal od otce, zasunul pružný konec drátků za uši. Musil jsem drátky přidržet, jinak by mi brýle sklouzly na zem.

Svět, který se kolem mne ještě před chvílí rozprostíral jasný a s přesnými obrysy, se ponořil do mlhy, a místo nábytku a oken jsem rozeznával jenom tmavé a světlé skvrny. Polekalo mě to, rychle jsem se brýlí zbavil a položil je na noční stolek.

Pokus s brýlemi tehdy otrásl mou dětskou touhou brýle nosit. Neměl jsem zkušenosti, že toužit po něčem přináší často větší radost než splnění touhy. A že dospělost, která se malému chlapci předvádí jako záviděníhodná hra, může být jen obtížná nutnost.

A JEŠTĚ NĚCO, má lásko. V naší ulici rostly tehdy dvě řady obrovských starých lip. Rostly podél chodníků. Lipová alej. Některé vyvracely kořenem obrubníky, výška lip potřebovala mohutnou kotvu. Každý z těch stromů měl svůj tvar, svůj osud. Každý vrhal jiný stín. V tom se ty lípy podobaly lidem. Ale jen pod některými lipami jsme hráli svoje klukovské hry. Pod některými nás ani nenapadlo hrát si. Jenom k některým jsme se tiskli, když nás při hře zastihl krátký letní déšť. Jenom u některých jsem naslouchal sborovému zpěvu včel, když lípy kvetly.

Tolik lip, a jen dvěma nebo třem jsme věnovali svoji důvěru.
Proč?

2

MOCHOVSKÁ SILNICE mě pronásledovala. Začínala pro mě u pošty, protáhla se pod železničním viaduktem, pak se plazila trochu do kopce a nakonec se rozběhla do roviny. Zpočátku ji vroubily domy a ploty po obou stranách, za viaduktem po jedné straně domy ztratila a dál je ztrácela stále, až se na obou stranách silnice prostírala pole. Ubývání domů působilo truchlivě, městu docházel dech, ještě doušek a ještě a už jenom daleká rozloha polí a vlající obloha.

„Pošlu tě na mochovskou silnici,“ slibovala mi matka.

Tenkrát jsem neuvažoval o tom, že silnice dostala jméno podle obce Mochova, kam mířila. Přídavné jméno *mochovský* mělo pro mě hrozivý zvuk. Byli v něm cikáni, ujížděli v něm na lehkých vozících krytých plachtami a tažených čilými koníky, kteří neustávali klusat, v tom slově se šklebili komedianti s nabílenými tvářemi, putovali v něm cirkusáci, provazochodci, kouzelníci a loutkáři. Všichni, kdo opouštěli město po té smutné silnici a vystavovali na svých podivuhodných domečcích na kolech pestré nápisy. Po téhle silnici se loudali z města ven tuláci a žebráci. Probouzeli ve mně strach, a ti, kdo neprobouzeli strach, budili soucit a neurčitou úzkost.

„Pošlu tě na mochovskou silnici,“ říkávala maminka, „však si tě tam už někdo najde.“

I když jsem jí tak docela nevěřil, narůstal ve mně pojem mochovské silnice jako pojem trestu, a ten trest záležel především v tom, že budu na mochovské silnici sám, opuštěný od všech známých a milých lidí, a nakonec, až mě někdo chytí a naloží do naprosto cizího vozu, dostanu se do světa, kde budu mezi samými

cizími lidmi a pořád a bez konce opuštěný a sám a sám. Představa samoty a opuštěnosti mě skličovala.

„Bože, mochovská silnice,“ povzdychla babička.

V ústech babičky, která mi předčítala pohádky, vypadala ta silnice zvláště nepěkně. V babiččině povzdechu si povzdechla všechna beznaděj lidí, kteří jsou nuceni odcházet do světa, aby v něm hledali nejisté štěstí. V pohádkách je sice vždycky najdou, ale kde jsou záruky, že se to podaří ve skutečnosti?

Musil jsem myslet na příběh dvou dětí, bratra a sestry, který mi babička předčítala. Ty děti unesli komedianti a kniha byla samé napětí, jestli se děti shledají s rodiči. Holčička se jmenovala Kornelie, chlapcovo jméno jsem zapomněl. Asi proto, že jsem ho nemiloval. Miloval jsem Kornelii, která v cirkusáckém stanu rostla do krásy. Jakmile jsem se dostal do cirkusu, vídal jsem v děvčátkách na hrazdách a na ponících, v těch nohatých vílách v krátkých sukénkách, samé Kornelie. Ale i přes možnost, kterou jsem tušil, kdyby mě trest zavedl na mochovskou silnici, i přes nádhernou možnost skamarádit se s Kornelií z cirkusového vozu, bylo pro mě lákavější zůstat doma.

Tatínek měl známé po celém městě, a měl známé i v končině, kudy vedla mochovská silnice. Brával mě s sebou a já si silnici pečlivě prohlížel. Dlážděná byla jen k viaduktu, pak na ní asi už nezáleželo. Načpak dlažba? Pro těch pár domů? Pro tu rovinu s poli a lukami?

Slunce proráželo oblaky a hned tu a hned tam rozsvěcovalo a zhasínalo dálku. Sjelo po osamělém stromě na mezi, rozsvítilo a zhaslo boží muka, nalehlo na bílou zeď vzdáleného stavení. Svět se předváděl po kouskách, pokoušel se mě zlákat. A když slunce pohltil mrak, ukázal mi neznámý svět tvář, které jsem se obával: smutnou krajinu bez lidí, les zčernal, kaluže ztemněly a vítr mě

zasypal hrstí písku a stébel. Tak z takového světa přicházeli světoběžníci, proto je doprovázely úzkost a stesk. A jejich stopami byla silnice poznamenaná.

Jednou jsem šel s maminkou na poštu a při ústí mochovské silnice nás překvapil rychlý průvod cikánských bryček, koníci klusali, kola na dlažbě jen hrčela. Na kozlících seděli vousatí muži, pod plachtami vykukovaly děti a ženy. Maminka mi sevřela ruku. Nevím, jestli ji polekala rachotící kola nebo bradatí cikáni, o kterých obcházelo tolik pověstí, anebo jestli si v té chvílce uvědomila, že vozy uhánějí kolem nás právě po mochovské silnici. Po silnici, kde mizejí neposlušné děti, když je rodiče vyženou. Báječná úleva pro malého chlapce, že se o něho maminka bojí na mochovské silnici. Asi to s tou silnicí nebude pro mne tak vážné. Strach jsme z ní měli oba. Maminka i já.

Mochovská silnice. Ale když má člověk vedle sebe někoho, kdo se o něho bojí a tiskne mu ruku, není žádná mochovská silnice zlá. Možná že jsou mochovské silnice celého světa jenom taková zkouška, v které musíme obstát, abychom poznali ten stisk.

PRÁVĚ TUDY, po mochovské silnici, přijížděl ve svém žlutém autě Karel Oto Mayer. Řídil jeho nedávno dospělý syn. Emil. Vůz oslnivě svítil v letním odpoledni, jako by se odtrhl kus zářící slupky slunce a klouzal po trávě naší j ulice.

Vystupovali v tomto pořadí: nejdřív Emil v pumpkách a kostkovaných podkolenkách, oběhl vůz a zotvíral všechna dvířka. Pak se ukázal Karel Oto Mayer, opatrně vykládal z vozu díl po dílu své mohutné tělo, po něm se vyhoupla z vozu teta Hana, tatínkova starší sestra, její bílé vlasy byly samá kudrnka, a nakonec vystoupila Mayerova žena Marie, tatínkova sestra. Vždycky se trochu zpožďovala. Ve všem. Obřady, které následovaly, jsem neměl rád.

„Polib tetičce ruku,“ vybízela mě teta Hana.

Otřel jsem špičku nosu o hřbet tetiny ruky. Každá společnost si určuje obřady, aby se ujistila, že existuje. A každá společnost je také obchází.

„Pěkně se vám práší na té vaší silnici,“ řekl Karel Oto Mayer. Měl ve zvyku prohodit na začátek větu o cestě a nikdy od toho neupustil. Prach mochovské silnice setřepával ze saka ukazovákem a prostředníkem. V jistém smyslu byl víc příbuzný s mochovskou silnicí než se mnou. Přinášel odtamtud něco, co vzbuzovalo nejistotu a neklid. Nepamatuju se, že by se ke jménu Mayer přidávalo slovo strýček. Nevím, co od toho odrazovalo. Byla to jeho velká silná postava, nebo to bylo sebevědomí peněz? Tyčil se nade mnou, a když jsem mu nechtěl mluvit do břicha, musil jsem k němu vzhlížet pěkně nahoru. Rozmlouval se mnou blahosklonně, a to, že se snižuje k rozmluvě s malým klukem, omlouval zběžným vtipkovaním, jakým dospělí hostí malé kluky.

„Tak co pan učitel? Zlobí?“ ptával se, už předem znuděný rozmluvou s dítětem. Anebo:

„Tak co, tajná láska? Trápí, trápí?“

Jakmile jsem slyšel začátek: tak co? – odpovídal jsem němě vrtnutím hlavou. Závěr téhle zábavy býval stejný. Karel Oto Mayer sáhl do kapsy u kalhot, kde mu cinkaly mince o zapalovač a svazek klíčů. Vytáhl pětikorunu a obdaroval mě.

„No,“ mlaskl jazykem o zuby, udivený svou štedrostí.

Odešli jsme v průvodu do domu. Přidala se k nám naše babička a můj o deset let starší bratr Beda. Rozesadili jsme se v pokoji, kde stála skříň s knihami a stojací hodiny. Ale před tím bylo třeba donést židle z kuchyně. Na židlích z kuchyně jsme seděli my, domácí, hosté dostali židle se sedadly potaženými kůží.

„Sláva,“ řekl Mayer, „sláva, že sedím.“ Copak neseděl v autě také? „Řeknu vám,“ pokračoval, „nejlíp se sedí na židli.“

„Nebo v křesle,“ doplnil otec.

„Nebo v křesle,“ připustil Mayer. Nerad, protože na tuhle možnost nepřišel on sám.

„Nebo na kanapi,“ řekla teta Hana.

„Nebo na kanapi,“ řekl tatínek a všichni se začali usmívat, až na tetu Marii. Ze své židle se rozhlížela po všech a pátrala, o čem se asi mluví, že jsou všichni najednou veselí.

Tetu Marii jsem si s chutí prohlížel. Měla hnědé vlasy, bohaté jako velikou kadeřavou čepici, pečlivě upravenou, každý vlas na správném místě, a pod tou vlasovou čepicí bílé čelo a pod bílým čelem dvě hnědé oči, které trpěly tikem. Než vyslovila větu, několikrát zamrkala, a mrkala, když mluvila, a mrkala, když jedla. Sledovala rozhovor se zavřenými ústy, a přesto vydávala drobné zvuky, které připomínaly přitakání tím spíš, že při těch drobných zvucích, které zněly jako hm, hm, pokyvovala hlavou.

„Nesmíš se na tetu tak dívat,“ napomínala mě maminka v kuchyni, kde vařila čerstvá vejce na hniličku, protože vejce na hniličku měl Karel Oto Mayer rád, a co měl rád on, musila mít ráda i teta Marie.

„A proč pořád mrká?“ byl bych rád věděl.

„Ale,“ řekla maminka, „to je taková nemoc.“

Divná nemoc. Znal jsem lidi, kteří kulhali, a znal jsem i holčičku, která šilhala, jenom mrkavá nemoc mi byla do té doby neznámá. Chudák teta. A vozila mi cukroví a knížky. Ne, nezasloužila si mrkavou nemoc. Hodní lidé by neměli nikdy stonat. Nebyla snad nemoc trest? Když jsem nastydl, bývala to přece vždycky moje vina. Nedával jsem na sebe dost pozor. Čím se asi provinila teta Marie, že dostala mrkavou nemoc? Mnohem později jsem poznal,

že ne všechny následky mají zjevné příčiny. Některé příčiny se umí náramně schovávat. Jako cvrčci v trávě. Slyšíš je, víš, že na téhle louce určitě jsou, ale komu se podaří objevit je?

Vrátím se do pokoje právě včas, abych slyšel Mayerovo žertování:

„No jo, mikáda. Jen aby to nebylo, jak říká bavorský doktor Müller. Ženám, které si dají přistříhnout vlasy na mikádo, rostou prý na bradě vousy. Tedy jako že se někde ta ztráta vlasů musí projevit.“

„Kdyby to tak bylo,“ pohladí si tatínek významně svůj maličký knírek pod nosem, „dal bych si oholit knírek, aby mi to rostlo tady,“ dotkne se temene hlavy, kde mu chybějí vlasy.

Nutím se, abych se na tetu Marii nedíval, a nedaří se mi to. Zase zamrkala. Chystá se něco povědět. Vpadne do rozhovoru myšlenkou, která nemá souvislost s tím, o čem se hovoří.

„Rozumíte tomuhle? Měli jsme v Praze po léta Rohanskou ulici, a teď ji najednou přejmenovali na Uruguayskou. Rozumíte tomu?“

Teta Hana jí přispěchá na pomoc:

„A ze Zahradní ulice udělali Clemenceauovu ulici. To jsem zvědavá, jak to budou lidi číst.“

„Samé změny,“ pokládá maminka na stůl mísu s vejci.

„Kdoví co nás ještě čeká,“ řekne babička.

„Jenom to nedramatizovat,“ prohlásí Mayer. „Slyšel jsem, že Hitler ztrácí v Německu vliv. Situace hakenkrajclerů je prý kritická. Myslím, že se nemáme čeho bát.“

„Povídá se moc věcí,“ řekne tatínek. „Říšský ministr zahraničí také povídal, že poměr mezi Německem a Československem je co nej přátelštější. Nám taky jednou na frontě řekli, že k večeri bude guláš. A než přišel večer, dopadl na kuchyni granát.“

Poslouchal jsem na půl ucha. Zaměstnávaly mě jiné myšlenky. Třeba o Emilovi. Taková záhada. Emil byl Mayerův syn a nebyl syn tety Marie, ačkoliv Mayer a teta Marie byli manželé. Nebo to, jak Mayer chodil. Postupoval důkladně a s rozvahou a kladl špičky bot daleko od sebe. Babička mínila, že takhle chodí boháči, kteří mají čas, aby si dali na chůzi záležet. Podle maminky, která hodnotila svět a lidi věcně, měl Mayer asi ploché nohy. Babiččin výklad se mi líbil víc. Zkoušel jsem potají vykračovat si jako Karel Oto Mayer, ale k mému zklamání bohatství mi to nepřineslo. Nepočítám-li Mayerovu pětikorunu, kterou jsem při návštěvě dostal.

Přes stůl na mě dýchlá jasmínová vůně. Voňavka tety Marie. Přijímal jsem ji jako vůni tetina smutku. Podnes si myslím, že má smutek svoji neopakovatelnou vůni, jako ji má radost, ale úplně jinou.

A na tomto místě se musím opět zastavit před skříňovými hodinami, ne proto, abych zpomalil děj, nýbrž abych jej zpřesnil. Musím otevřít zasklená dlouhá dvířka té dřevěné věže, v které mi na rozloučenou mával mosaznou dlaní kyvadla čas.

Za dvířky, seřazeny pěkně nad sebou, čekávaly na mne tři zásuvky. Zvláště za deštivých nedělních odpolední mi ukracovaly dlouhou chvíli. Ty zásuvky byly napěchované starými fotografiemi.

Vytahoval jsem z hromady fotografií bez výběru obrázky a nosil je otci nebo matce, aby mi pověděli, kdo to vlastně je, ten pán, ta paní. Neměli jsme doma album fotografií, kde stránka za stránkou postupuje rod od prabáby k pravnoučeti. Měli jsme jen hromady předků, blízkých a vzdálených příbuzných, osudy zpřeházené, zasuté a objeovované čirou náhodou.

BYLA KRÁSNÁ, moje teta Marie, na fotografii, kterou jsem vytáhl ze zásuvky skříňových hodin. Stála vedle štíhlého muže ve vojenské uniformě, zavěsila se do něho ztěžka a s naléhavostí, jak to dělají zamilované ženy, kterým je láska, v které zakotvily, okázalým přístavem. Mladý muž byl její manžel. Jeho přistřižený knírek a vzorný zevnějšek předváděl člověka, který lpí na pořádku a odměňuje každý krok a pohyb. Ale jeho zasněné, přimhouřené oči vydávaly svědectví o něčem jiném. O tom, že ho pořádek, jak mu svět rozumí, vůbec nezajímá, a jestli ho nějaký pořádek zajímá, pak jen pořádek vysněný, poněvadž to, co mu svět nabízí, nemá s jeho snem nic společného.

Četl verše, můj nepoznaný strýček. Do knížek své knihovny tiskl oválná razítka s růží a svým jménem. Jeho jméno s růží nesly básnické sbírky od Sládka, Berdycha, Jelínka, Hlaváčka až po Sovu.

Jednoho dne ho povolal císař pán na manévry. Od psacího stolu v Úrazové pojišťovně dělnické rovnou do sedla vojenského koně. Sloužil u dragounů, proto se držel tak zpříma. A jako dragoun se o těch manévrech dostal až na jednu zasněženou louku ve východních Čechách, kde spadl z koně a zůstal ležet v závěji. Dlouho trvalo, než ho pohřešovali, a dlouho, než ho v závěji našli. Pád přežil, ale nepřežil těžký zánět ledvin. Zůstala po něm mladá vdova a knihovna. A veliké prázdné místo, na kterém se urodilo tolik zármutku, že z něho teta žije podnes.

Po letech se seznámila vdova Marie s Karlem Otou Mayerem, kterému zemřela žena a zanechala mu malého chlapce. Mayerův velkoobchod stál tehdy před úpadkem. Ale teta Marie zasáhla. Vyprávělo se, jak vysedávala a pracovala v Mayerově kanceláři celé noci. Představoval jsem si ji, jak v té kanceláři v noci pracuje. Neznal jsem jinou kancelář než malou kancelářičku za krámem

Lehmanova koloniálu u nás ve městě, a tam v tom tmavém koutě, kde byla noc i ve dne, sedala teta Marie a neúnavně pracovala. Jak asi pracovala? Asi, říkal jsem si, psala na velkém, vysokém psacím stroji, do kterého mi někdy sám majitel koloniálu zastrčil čistý sáček, abych si vytiskl pár písmen. Dalo práci vyhledat známé písmeno. Těžkou dřinu tety Marie jsem dovedl ocenit.

A teď tu sedí teta Marie a smutně pomrkává. Není tak krásná jako na obrázku vedle muže, který četl básně, ztratila tu tíhu lásky, kterou zavěšovala na rámě svého muže, ale pořád ještě je hezká, jen v očích jí od návštěvy k návštěvě přibývá údiv, stále častěji povytahuje obočí a potřásá hlavou. Kdo jí porozumí?

A teď tu sedí oba, teta Marie i její Mayer, v pokoji, kde v koutě stojí skříňové hodiny, které chovají v útrobách doklad o jejím pomíjivém štěstí, a sedí tu i Emil, Mayerův syn v pumpkách a kostkovaných podkolenkách, a sedíme tu všichni pohromadě, teta Hana, rodiče, babička i bratr Beda, a sedím tu i já nad svým vajíčkem v pohárku na vajíčka, zatímco z porcelánové čtverhranné mísy stoupá uzená pára teplých párků. Ta mísa má na víku místo držátka porcelánový hnědorudý párek, a dostává se na stůl, jenom když Mayerovi přijedou na návštěvu a přivezou pražské párky od Kouly.

KONEČNĚ se začne hovor u stolu trhat, objevují se zámlky, na vodě z párků se usazují bílá oka a talířky pod pohárky na vajíčka jsou plné oblých střepů skořápek s osychajícími blankami, a do jedné takové trhliny v hovoru prohodí Karel Oto Mayer ke svému synovi Emilovi:

„Co kdybys –“ a pokyne hlavou k oknu, za kterým na ulici čeká auto. Mayerovo žluté auto. S koly, ve kterých se lesknou dráty jako u bicyklu, a které má na chladiči běžícího stříbrného paná-

čka. Nahý panáček stojí jen na jedné noze, zdvihá ruku nad hlavu a mává věncem. Žluté auto se střechou shrnutou jako harmonika za zadní sedadla.

Potěšeni a s úlevou, že budeme zbaveni nutnosti dělat společnost řečem, které nás nebaví, vstaneme hned všichni tři, Emil, Beda a já, a hrneme se ven. Vzácná chvíle. Emil nás vezme na projížďku městem. Takové auto ve městě hned tak nevidí. Kolik projede městem aut za jeden den? Zapisuju si značky a čísla aut s kluky ze třídy, čekáme celou hodinu a nic. Neprojde ani jediné auto.

Emil usedá k volantu. Beda vedle Emila. A já na zadní sedadlo. Mám nad hlavou teplé modré nebe, vyrazíme po měkké trávě naší ulice tam, kde ústí do nádražní ulice, ale nejdřív musí Emil zacouvat a otočit se s autem. Přitom dozadu dopředu zabručí motor tak nádherně, že nejbližší obyvatelé domků přiběhnou k oknům, sestry Kovářovy, paní Lucheová, paní Macková, a naše sousedka paní Heumingerová zvedne hlavu od záhonku, který pleje. Než stačí doběhnout muži, kteří ryjí na zahrádkách za domy, už vyjíždíme s veselým houkáním kolem Procházkovy ohrady do nádražní ulice, liduprázdné a pusté. Na každé křižovatce mačká Emil růžový balónek nablýskané houkačky a plechová šipka vyskakuje z pouzdra nalevo, napravo, podle toho, kam zabočuje.

„Tohle není Trafalgar,“ soudí Emil prázdné chodníky. Může vykládat. Poznal Londýn i Paříž. A teď tohle hnízdo.

Beda se zasměje. Jasně že to není Trafalgar ani Piccadilly. Jaká podivuhodná jména! A kde jsou lidi? U vody, ve stínu zahradních altánků, v zahradní restauraci, ochlazují si dlaň na mokré sklenici piva, komu se chce na vyprahlé chodníky, i ten pes s čenichem u zdi je tu asi omylem.

Je neděle, léto, a my jedeme městem, ulicemi, které dobře znám, protože vedou ke škole. Ale jak jiné jsou při pohledu z auta! Při-

jíždíme k železářství, kde pan Kryslík vystavuje i v neděli v jedné z menších výloh legrační předměty, práskací kuličky, kapsle, plechové revolvery a nestydaté mrňavé figurky chlapečků pro štěstí, kterým z nahých zadniček lezou zlaté dukáty. Tady jsou na policiče skleničky s griotkou, které můžeš překlopit a neukápne ani kapka, a je tu miska s umělými mouchami, které si pivaři házejí navzájem do piva. Všechny ty nádherné nezbednosti nás při pohledu z auta rychle minou, ani si je nestačím v duchu přeříkat. Lehmanův koloniál má staženou roletu, která zadržuje složitou vůni kávy, bramborového salátu a mýdlových vloček. Jenom cukrářský krám má otevřeno a zdá se mi to, nebo jsem opravdu ucítil z chladného šera uvnitř dech čokolády a karamelky? Škoda, že je cukrářský krám už zase za námi.

Tenkrát mě ještě neosvítí poznání, že ti, kdo se vezou, bývají vyhoštěni z drobných radostí, které jsou chodcům samozřejmé a které jsou jako všechny nejvzácnější věci na světě zadarmo. Opilý slávou jízdy, slávou kvapně vadnoucí, neboť se už vracíme zpátky, pátrám, jestli se přece jenom na vyprahlé dlažbě chodníků někdo neobjeví.

Neporazitelná naděje mi namlouvá, že se tam nebo tam pohnula v okně záclona, přece nás někdo viděl, pozvedám se na sedadle, aby mě nepřehlédli, tady jsem, koukněte, tady, tady!

A zpátky kolem pivovaru, proti kterému stojí Husův kámen, kolem pivovarské restaurace, kde blikají o Husových oslavách lampióny a u hustě obsazených stolů se hasí pivem ten dávný požár. Kolem kostela a školy snící prázdninový sen zase vzhůru až k ústí močovské silnice, ale nepustíme se po ní, jen se jí dotkneme.

„Živo jak v hrobě,“ podotkne Emil.

Ulice oživnou, teprve až se budou od řeky vracet trampové na nádraží k výletním vlakům.

A přece někdo. Z otevřených, lákajících dveří cukrářství vychází moje spolužačka Irmička Donnerstagová s kornoutem zmrzliny, vidí mě, jak jedu ve žlutém autě, a zapomene lízat. Shrnuje si z čela dlouhé medové vlasy a dívá se a dívá. Stačím se ještě otočit a zamávat jí.

„Pěkná židovečka,“ řekne Emil.

Židovečka? S jakým zvláštním úsměvem Emil to slovo vyslovil. Jako by Irmičku podceňoval i obviňoval z něčeho. Z čeho? Po letech jsem na gymnáziu slyšel vyslovit slovo Čech daleko horším způsobem z úst německého inspektora.

Auto se zahoupá na vlídné trávě naší ulice. A na konci, na polní cestě, se objeví první výletníci, rodiny s dětmi. Ulice je bude vypouštět k nádraží, skupinky a zástupy s kytarami, s šumem a zpěvem. Ale už je pozdě, město se předvedlo Emilovi bez lidí, pusté. Až na Irmičku. Židovečka. Takovéhle to tedy je. Lidé se dělí na tyhle a na tyhle. Doposud jsem o tom neuvažoval, až dneska.

DOMA se mi ta první nepříjemná jizva brzy zahojí. Jestli je něco v nepořádku, tady je všechno v pořádku. Nikdo nikoho neobviňuje, nikdo se nikomu neposmívá.

Tatínek se prochází s tetou Marií po zahradě a stříhá pro ni kytky. Už drží v ruce náramnou kytici. Stonky osypané bílými zvonci, dlouhé stonky, na kterých svítí malé žluté hvězdy, hrozny modrých tlamiček a sametové růže, pootevřené jako ústa.

Teta má uplakané oči. Mýlím se, nebo je to pravda? Povídá si s tatínkem a tatínek uhýbá očima kouři, který stoupá z cigarety. Převaluje ji v ústech, nemůže ji podržet v prstech, když drží v jedné ruce kytici a v druhé nůžky.

„Někdy,“ řekne teta a mrká, „někdy ti jsem na rozpacích, jestli stojím na jevišti, nebo jestli jsem obecnstvo v hledišti.“

„Na jevišti je to lepší,“ odpoví tatínek a přidá do kytice poslední růži.

„Myslíš?“

„Nemusíš si kupovat vstupenku,“ řekne tatínek vážně.

„Ale ty -“ klepne teta Marie tatínka do ramene konečky prstů. A dá se do smíchu. Už je to lepší. Směje se.

Tatínek jí podá kytici a ukloní se.

„Děkuju ti,“ řekne teta Marie, „děkuju.“

Zní to, jako by neděkovala za kytici, ale za něco důležitějšího, co je uschováno v těch kytkách a co jí bude dodávat sílu, až je doma načechrá do vázy.

3

„BUDE TO?“

Karel Oto Mayer byl netrpělivý. Přešlapoval u auta a sledoval Emila. Emil měl zvednutou kapotu vozu a opatrně se ukazováčkem něčeho uvnitř dotýkal.

„Tak bude to?“

Karel Oto Mayer přešlapoval a dával špičky střevíců daleko od sebe, ale chození a stání mu nedělalo dobře a zvyšovalo jeho netrpělivost. Stačilo mu jen se podívat na hodinky. Měl už být dvacet minut na cestě. Naplánoval si to. Pořád se ve svém plánu posouval od jednoho bodu k druhému. Měl být už na pražské silnici, a není ani na mochovské.

Stáli jsme kolem vozu a nikdo nic neříkal, nikdo nechtěl Mayera popudit, a člověk nikdy nevěděl, co Mayera popudí, třeba malá poznámka.

„Řekněte mi, nač mám Rudiho. Co ten Rudi vlastně dělá?“ stěžoval si Mayer. Rudi byl jeho šofér.

Napětí zvyšovali výletníci, kteří se vraceli nejkratší cestou od řeky k nádraží. Opálení, spokojení, v oblaku smíchu a brnkání kytar. Jejich spokojenost Mayera dráždila. Lidé se pohybovali k ústí ulice, šlapali, pobíhali, a on tady stál a bezmocně přihlížel Emilovi, jak opatrně, aby se neumazal, šťourá v motoru. A naprosto nesmyslně, o tom nebyl Mayer na pochybách, výraz jeho tváře to potvrzoval. Emil se šťourá v motoru naprosto nesmyslně, bezúčelně. To bude inženýr, panenanebi, to bude!

Teta Marie držela v náručí kytici, jako by kytice byla malé dítě. Občas si k ní přivoněla.

Mayer to zpozoroval.

„Musíš pořád čuchat ke kytici?“ Vadilo mu to. Lidé i svět mu vadili. Prosím, už tu postáváme pětadvacet minut.

„Co kdybychom se vrátili dovnitř,“ řekl tatínek.

Mayer potřásl hlavou. Ještě doufal.

První se ohlédl tatínek a první ho také viděl. Svého přítele Božu, jak vjíždí do naší ulice na motocyklu s lodičkou. Boža, takové mladé jméno. A přitom měl už málo vlasů a bílý knírek. Jednou jsme ho překvapili s tatínkem po ránu doma. Bydlil u továrny, kde dělal mistra. Vyšel nám naproti na dvorek a měl knírek spoutaný páskou. Obdivoval jsem tu pásku. Obdivoval jsem odřené kožené kabát, v kterém přijížděl na svém motocyklu. Na lodičce byl namaľovaný indián. Obdivoval jsem toho indiána. Všechno, co se týkalo tatínkova přítele Boži, jsem obdivoval.

„Záchrana se blíží,“ ohlásil tatínek.

Mayer se otočil celým tělem, ale to už k nám tatínkův přítel dorazil a vypínal motor motocyklu. Indián na lodičce se díval přímo na Mayera a Mayer si měřil tatínkova přítele.

Boža sestoupil z motocyklu a přihladil si bílý knírek. Třemi prsty. Nejdřív pravé křídélko knírku, pak levé. Teď byl upravený a mohl pozdravit.

„Nejede nám to,“ řekl tatínek, jako by Mayerovo auto patřilo celé naší rodině a jako by za ně přejímal odpovědnost. Představil Božu Mayerovi, ale Mayer Božovi ruku nepodal.

Boža si z toho nic nedělal. Poslal Emila do vozu, aby zastartoval. Někde to zakňouralo a prsklo.

„Aha,“ řekl Boža, „aha, aha,“ a začal si sykavě popiskovat. „A je to,“ zvedl hlavu od motoru. „Zastartujte,“ vybídl Emila.

Emil zastartoval a motor si dal říct. Zase jsem měl o důvod víc Božu obdivovat.

STROJE TENKRÁT, jak se mi zdálo, vedly nevyhlášenou a urputnou válku s lidmi. Ne snad Mayerovo žluté auto nebo Božův motocykl indián. To pro mě tehdy nebyly ty opravdové stroje. Opravdové stroje pro mě byly stroje v továrnách. Znal jsem je podle pracovních úrazů.

Postižení a jejich manželky k nám přicházeli často. Šli se poradit, požádat o napsání žádosti. Pracovní úrazy. Způsobil je tovární stroj. Lidé věděli, že tatínek pracuje v Úrazové pojišťovně dělnické a že pomůže.

Slýchal jsem o úrazech a někdy vídal i ty, kterým stroj ublížil. Neuvažoval jsem o tom, jak a proč se úraz přihodil, důležité pro mě bylo, že to způsobil stroj. Když stroj umí udělat tohle... Míval jsem ze strojů strach.

Ve městě stály tři továrny, na každém konci města jedna. Ty továrny! Za vysokými zdi budov s velikými okny, plnými malých tabulek, to dunělo a hučelo. Chodíval jsem s tatínkem podle tovární zdi a zdávalo se mi, že stroje hučí silněji. Poznávaly tatínka? Zlobily se? Koneckonců nebyl jejich přítel, pomáhal těm, které napadly.

První veliký skutečný stroj jsem neviděl v továrně. Překvapil mě na dvoře statku. Tak tohle byla mlátička! Rámusila, hučela a vykašlávala oblaka prachu. Pozoroval jsem ji zdálky a neodvažoval jsem se k tomu hukotu a svistění řemenic přiblížit. Pověsti o úrazech u mlátiček jsem znal. Hrozné a smutné pověsti.

Stál jsem zaraženě u vrat do selského dvora, daleko od frkajícího stroje, který se otrásal a předstíral, že se co nejdřív rozjede a vyrazí na náves. Netušil jsem, že stojím v bráně dvacátého století, které se stane stoletím strojů, a ty nebudou ochotné lidem vždycky pomáhat jako mlátička. Budou se vznášet a přenášet v útrobách jiné stroje a kovové předměty, obludné a záludné, s jediným úče-

lem. Zabíjet. Něco z té hrozby, z neštěstí a bolesti, vanulo už tenkrát trpce ze starého koženého kabátu tatínkova přítele Boži.

„Čím je ten kabát cítit?“

„Slévárnou,“ řekl mi tatínek.

Vysvětloval mi, co to slévárna je, ale moc jsem mu nerozuměl. Slévárna zkrátka patřila k továrně a továrna ke strojům. Boža byl pro mě statečný člověk, když mohl žít mezi nebezpečnými dusajícími stroji, které sice člověku pomáhají, ale také ho dovedou trestat. A zkušenost mě vedla k tomu, že jsem si víc všímal toho trestu.

Chodil jsem spát dřív než rodiče, ale ten večer se mi nepodařilo usnout. Snil jsem o jízdě autem po městě, znovu jsem si prohlížel Mayera, jak stojí rozkročený, špičky střeviců od sebe, u auta, které ne a ne jet. A myslil jsem na Irmičku Donnerstagovou a na Emila, co o ní pověděl. A myslil jsem i na tatínkova přítele Božu a na jeho indiána. Tak jsem se dočkal i tatínka a maminky. Neotvíral jsem oči, aby si mysleli, že spím. Než se maminka uložila ke spaní, probírala ještě jednu minulý den.

Dneska řekla jen:

„Dal Mayer Božovi něco za to, že mu spravil auto?“

„Dal,“ odpověděl otec, „totiž dával, ale Boža nevzal.“

„Dobře,“ pochvalovala si maminka.

„Ale ruku Božovi nepodal,“ řekl otec.

Maminka se zamyslela a pak řekla:

„Mayer je podivný člověk.“

„Každý člověk je něčím podivný,“ namítl tatínek.

„Když jsi stříhal růže, tak jsme spolu mluvili, s Mayerem... Po-
vídal, že mohl být v životě dál, kdyby šel jinou cestou.“

„Teď mu začíná Marie vadit, ale to, že mu pomohla, na to zapomněl,“ řekl tatínek.

„Všude je něco,“ řekla maminka.

„Ale Božovi ruku nepodal,“ ozval se ještě tatínek.

Usínal jsem s nepříjemným pocitem, že svět nějak není v pořádku. Mezi lidmi se táhly neviditelné hranice a oddělovaly jedny od druhých.

Dokud jsem byl docela malý, ani mě nenapadlo, že něco bylo v nepořádku. Čím jsem byl starší, tím naléhavěji se ty hranice, ačkoliv neviditelné, začaly projevovat viditelnými skutky.

A ještě dnes, když mě zavedou do tovární haly, kde pracuje nový zázračný stroj, kdykoliv zaslechnu jeho pravidelný dech, vynoří se přede mnou tvář mistra Boži s malým bílým knírkem. Zvědavě prohlíží stroj a hledá jeho pravidla. Zájem tatínkova přítele mi zlidštuje neživý kov a dává stroji lidský smysl. Měří si všechno na stroji s obdivem, co umí člověk dokázat, a co by navíc dokázat mohl.

Tvář starého mistra Boži je tvář lidské naděje a důvěry. Bez téhle tváře by i nejzázračnější stroj chrлил jenom výrobky. S jejím úsměvem ke mně přistupuje lidštější budoucnost.

STROJE? Ne, nebyly to stroje, co jsme s Pepou a Iškem vymýšleli. To byly sny. Něco vyrobit bývalo pro nás jako něco si vysnit, a něco vysnit bylo pro nás jako to zažít.

Chodili jsme všichni do stejné třídy a naše sny se navzájem dotýkaly. Stavěli jsme z kovové stavebnice Märklin podivné jeřáby, a nikdy jsme je nedostavěli, sen nás předběhl a dostavěl je za nás. Nebylo zapotřebí dostavovat to, co bylo hotové. Přenechávali jsme Pepovu malému bratru Tytymu, aby naše nehotové kovové nestvůrky zase rozebíral a sesypával šroubky do krabičky. Tytymu ještě nebylo pět, měl mléčně růžovou pleť a pořád dobrou náladu. Tyty rozšroubovával a my už vymýšleli zase něco jiného.

Balón. Pepa ho dokonce začal šít ze zbytků látek, které našel doma v nějaké bedně. Ale Tyty to na něho pověděl. Tyty zasahoval do Pepova života každý den. Vykládal matce o všem, co Pepa přes den dělal, poněvadž ho Pepa musil brát všude s sebou. Když chtěl Pepa něco utajit, dali jsme Tytymu práci, namluvili jsme mu, že je to moc důležitá práce, a rychle jsme se aspoň na chvíli ztratili. Jenomže Pepa zase neměl klid, když neměl Tytyho v dohledu.

Když pršelo, nemohli jsme se Tytyho zbavit. Vysedávali jsme u nás na dřevěné verandě a z nudy cvrnkali do šroubků kovové stavebnice.

Všichni jsme se vešli na staré široké kanape a hráli se jeden o druhého, chlad letního deště se plazil pod stolem a do oken bily průsvitné dlouhé biče. Ta okna lemovala po dvou stranách verandu, byla to malá okna a každé mělo svou záclonku napnutou na mosazných tyčkách. Záclonky byly uprostřed přepásány stužkou, připomínaly panenky v bílých šatech, které páskem v pase zdůrazňují vosí pás. Panenky stály stráž a déšť se jich netýkal. Déšť se týkal nás.

Vyprávěli jsme si o tom, co bychom dělali, kdyby nepršelo. Byly to plány čím dál ospalejší.

Beda neměl na verandě co dělat, ale jak tak chodil bez cíle po domě, zastavil se i tady, na našem území. Přehlédl nás, jak se tu na kanapi jeden vedle druhého pokojně nudíme, a vypadal vesele. Kdykoliv vypadal vesele, míval spoustu návrhů. Návrhů pro ty ostatní. Jak nás viděl nad kovovou stavebnicí, hned ze sebe vysypal návrh.

„Teda kluci,“ oslovil nás blahosklonně, byl přece o tolik let starší, „teda kluci, když vás tak vidím, co máte času, pročpak nevymyslíte perpetuum mobile?“

Išek se zeptal, co to perpetuum mobile je, a Beda ochotně vysvětloval, a dalo se poznat, jak mu dělá dobře takovou věc vysvětlovat.

„Pořád se to hejbá?“ ověřoval si pro jistotu Pepa.

Tyty poslouchal s otevřenou pusou a Išek nepřestával cvrknat do šroubků. Chvilkami zvedl oči od šroubků a podíval se na Bedu a ten pohled říkal, že to ještě nic neznamena, když Beda ví o trochu víc než Išek.

Beda nám perpetuum mobile vysvětlil, strčil ruce do kapes u kalhot a s báječným hvízdáním – kdypak se já naučím takhle umělecky hvízdát jako můj starší bratr? – odkráčel pro plášť do deště, aby se vydal do města.

Išek přestal cvrknat do šroubků.

„To je teda věc,“ povídal.

„Kdyby se nám to povedlo, tak –“ prohlásil Pepa, a už jsme se zase ponořili do snění. Takový vynález! Byli jsme slavní, než jsme vůbec začali vymýšlet.

„A koupíte mi dort?“ přihlásil se Tyty. Dovedl být mlsný i v tak důležité chvíli. Nevšímali jsme si ho. Teprve když zakřičel: „Koupíte dort!“, uvědomili jsme si, že nemáme ani padesátník na pytlík fialkových bonbónů a že je nejvyšší čas vynalézat.

A kde začít? Čím? Byli jsme přesvědčeni, že to nemůže být těžké něco takového vynalézt. Nic jsme neznali, nic jsme nevěděli, a to se to pak vynalézá. Kolikrát jsem se později divil smělosti některých lidí, kteří se bez vědomostí vrhali na řešení složitých otázek. Jak mladou asi měli duši, když s lehkým srdcem skákali přes propast.

„Co koukáte? Už to mám!“ Išek, samozřejmě, kdo jiný na to mohl tak rychle přijít.

Vytáhl z kapsy skleněnou kuličku, ukázal nám ji jako kouzelník na jevišti a povídal:

„Tady je to.“

Požádal mě, abych nenápadně donesl z kuchyně maminčin měděný kotlík, který visel na zdi u sporáku.

„A co když si všimne, že tam nevisí?“ namítl jsem.

„Kdopak se kouká nahoru na zeď,“ odbyl mě Išek.

V kuchyni nikdo nebyl. Vrátil jsem se s kotlíkem a Tyty se zeptal:

„Budeme vařit?“

„Budeme vařit perpetululum,“ řekl Pepa.

„To se jí?“ Tyty otevřel doširoka oči.

„S mrkví,“ přikývl Pepa.

Tyty neměl mrkev rád, ztratil zájem.

Išek převzal ode mě kotlík a ukázal nám prázdný lesklý vnitřek, takhle nám jednou ukazoval kouzelník na besídce vnitřek cylindru.

„Jasný?“ poklepal na dno.

„Jasný,“ povídal jsem.

„Jasný,“ řekl Pepa.

Išek vzal kuličku a spustil ji po vnitřní straně kotlíku dolů na dno. Kulička seběhla dolů a na druhé straně nahoru a pak zase dolů a naproti nahoru a zase, ale už ne tak vysoko, ubývalo jí sil, sem tam, sem tam, a nakonec se na dně jenom trošku vrtěla, až ji to úplně přešlo.

„Něco se jí stalo,“ řekl Išek. Záviděníhodná povaha. Vidět chyby ve věcech, a ne v sobě. Ale každý si hledáme cestu po svém, a nejen v dětství.

Nápad s kuličkou byl tak prostý, že nás ohromil. Ale pak. Proč se ta kulička, zprvu čilá, nakonec unavila? Pročpak neběhala nahoru dolů pořád? Škoda, měli bychom po starosti. Přemýšleli jsme nad kotlíkem, ani jsme nevnímali, že na verandu přišel tatínkův přítel Boža.

„Koukejme se,“ ukázal na kotlík, který stále ještě držel Išek v náručí, „snad nebudete zadělávat na vánočky, to by bylo brzo. Nebo se chystáte vařit povidla?“

„Ále,“ ukázal jsem na kuličku, „perpetuum mobile.“

Išek se pokusil vysvětlit, o co jde a co nejde.

Boža poslouchal, hřbetem ukazováčku si přešel levé křídélko knírku, pak pravé křídélko a řekl:

„To se, chlapišťáci, nemůže podařit.“

„Proč ne?“ zapochyboval Pepa.

„Protože všechno na světě má konec.“

„Proč by muselo mít všechno na světě konec?“ Išek se nevzdával.

„Proč?“ povídal tatínkův přítel. „Protože všechno má na světě začátek.“

Tou odpovědí nám vzal všechny námitky. Nevěděli jsme dobře, co s tím. Přestali jsme se ptát a Boža odešel tiše, jak přišel.

„Jenom,“ ozval se Pepa, když jsme osaměli, „jenom jestli opravdu má všechno na světě začátek a konec.“

„To je to,“ Išek se záhadně usmíval.

Usilovně jsem uvažoval, co má konec, co má začátek. Dejme tomu, každý den má začátek i konec, a tamhle kocour, který se schovává před deštěm pod rybízovým keřem, taky má u hlavy začátek a na špičce ocasu konec. Zdá se, že to už tak bude.

Nemohli jsme se s tím smířit.

„To nic,“ řekl Išek a podal mi kotlík, abych ho vrátil do kuchyně, „určitě něco vymyslíme, něco, co na světě nemá konec. Někde je určitě spousta začátků, které nemají konec. Vůbec o konci nevědí.“

Samozřejmě, myslil jsem si, samozřejmě budeme vymýšlet, od toho tu přece jsme.

Večer jsem zůstal s babičkou v kuchyni sám. Nedalo mi a zeptal jsem se:

„Co myslíš, je na světě něco, co nemá konec?“

Babička se mě nikdy neptala, proč chci tohleto nebo tamhleto vědět. Hned mě pochopila, nepátrala a odpovídala.

„Všecko, hošíčku,“ řekla, „všecko na světě má konec.“ A když poznala, jak jsem pro to smutný, dodala: „Ale každý konec je vlastně začátek.“ Moc jsem nevěděl, oč jde, jenom jsem z jejího sdělení vycítil neurčitou a krásnou naději. Koneckonců, snad mi ani nešlo tolik o to, vědět. Ale o tu naději.

ZBRANĚ, aspoň tak jsme tomu říkali, a vymýšleli jsme je a vyráběli pořád a s chutí a nedaly nám ani tolik práce. Tyhle zbraně byly také víc sen než skutečnost. Stačil prut, kus dřeva, hůlka, dokonce stonek tulipánu, a když se k tomu přidal sen, vznikaly z těch prostých věcí, zvednutých v koutě zahrady, nejbáječnější střílečky, luky, šípy, oštěpy a meče. Zbraně jsou klukovská touha. Možná že to souvisí s tím, že klukovský věk je, poměřováno dějinami, něco jako středověk – nebo předhistorická doba? –, kdy zbraně umožňovaly lov, osobní obranu a přinášely jednotlivci obživu i ochranu. V životě jedince se opakuje zkušenost jeho rodu. A my jsme si tedy žili svoje historické období.

Tyty, nejmenší z nás, se do historického období klukovství dostal o něco dřív, díky nám, a přijal naše zvyky a záliby s blaženým zaujetím.

Jedna z těch zbraní byla neobyčejně jednoduchá a účinná. To se na hůlku napíchlo padavče, malé zelené jablíčko, a pak se hůlka zvedla nad hlavu a pořádně se s ní s rozmachem švihlo. Padavče vyletělo do vzduchu a velkým obloukem proletělo mezi korunami stromů někam... Kam doletělo, jsme poznali až podle klepnutí nebo podle rozčilených slepic paní Heumingerové. Někdy se nezvalo ani klepnutí, ani poplašené kdákání, prostě nic.

„Tohle bylo nejvyšší střelení,“ zvěstoval Išek. „Vůbec jsem neslyšel, že by to někam spadlo. Tahle střelba vylétla rovnou do nebe.“

Říkali jsme těm klacíkům střílečky a pořádali jsme závody kdo výš, kdo dál. Jen jsme málokdy zjistili, kde padavče přistálo.

Kapsy plné padavčat jsme se vydali na ulici a zkoušeli střelení na chodníku. Padavčata proletěla vzduchem a dopadala daleko do husté trávy, kde se bezpečně schovávala. Namlouvali jsme si, že padavčata, ale co padavčata, naše nádherné verneovské rakety přistávají rovnou na měsíci, který se začínal nepatrně na nebi rýsovat jako bílé peříčko, že ty naše střely přistávají i na hvězdách, které pro sluneční záři ještě nebyly vidět. Radovali jsme se, že některé naše báječné střely budou tam v dálce pořád létat a nikdy nespadnou, protože se nám podařilo vystřelit je silou, jakou hned tak někdo nemá.

Upírali jsme oči k nebi, až se nám z jasné oblohy dělaly mžitky, a přestali jsme se starat, co se děje kolem nás na zemi. Naše vášeň byla slepá, a tak se nám dostala na dostřel

ELIŠKA.

Všichni jsme ji milovali. Já, Pepa, Išek. A když jsme ji milovali my tři, musil ji milovat i Tyty. Snažil se ji milovat víc než my. Když jsme něco dělali my, Tyty to dělal po nás, a přeháněl.

O Elišce jsme snili a soutěžili jsme, kdo ji víckrát za den uvidí. Nosívala bílé letní šaty. Říkali jsme jí nevěsta. A byla hrozně stará. Asi jednadvacet. A byla krásná. Jak vypadala? Kaštanové vlasy ani dlouhé, ani krátké, a byla ani velká, ani malá. Nedovedli jsme ji popsat. Jak vlastně vypadala? Věděli jsme jenom, že je krásná, protože se nám líbila. Dívali jsme se na ni očima klukovské lásky, která zbožňuje a nezdržuje se popisem. Hodnocení dívek, popisy, náleží věku, kterého jsme ještě nedosáhli.

A její věk? Nic pro nás neznamenal. Pro nás, kteří jsme byli připraveni zamilovat se do filmových hereček, a rychle se odmilovat, sotva se na plátně objevila jiná, pro nás hezčí a odvážnější.

Filmové hvězdy přicházely a odcházely, jen Eliška byla hvězda, která svítila ve dne v noci.

„Ješš-“, Išek si zakryl oči, když se padavče rozprsklo na chodníku těsně před Eliškou.

„Ale pánové,“ řekla. Poprvé jsme slyšeli její hlas. Jemný, hebký, usměvavý.

Schovali jsme střílečky za zády a zkameněli jsme.

„Ale pánové, ale, ale,“ řekla.

Nikdo nám do té chvíle neřekl pánové.

Eliška plula po protějším chodníku dál jako nejčistší oblak na obloze, plula k ústí ulice, k ústí končícímu v polích. Hleděli jsme za ní jako ty nehybné postavy v zámku Šípkové Růženky a kouzlo z nás opadlo, teprve když zmizela za rohem na konci ulice.

„Teda –“ Išek se po nás rozhlédl s uznáním, které nepatřilo nám, ale Elišce.

„Pánové, pánové,“ zachichotal se Tyty.

„Mlč!“ okřikl ho Pepa.

A měl pravdu. Eliška, to byla naše záležitost, a ne jeho. Poněvadž to byla záležitost mužů.

DOSPĚLÍ BYLI PODIVNÍ, aspoň někteří. Někteří? Bývalo jich tehdy dost. Někdy se mi zdálo, že dospělí, ti podivní, jsou v přesile nad obyčejnými dospělými. Znal jsem dva druhy podivných dospělých. Jedni byli milí a příjemní.

K těm patřily tety, a každá z nich byla pro mě podivná jinak. K příjemným patřila i Eliška.

Jiný druh podivných dospělých byli lidé nešťastní, politováníhodní. Aspoň podle mé matky.

„Ubohá Bětka,“ říkávala, a z toho, jak to matka vyslovovala, bylo slyšet, jak nešťastná Bětka je.

Podivná byla, ale nešťastná? Pořád pobíhala po městě, nikdo nevěděl, kolik je jí let, pobíhala bosá a její nohy, šedivé prachem, vyschlé a tvrdé, mi připadaly jako zvláštní střevíce. Měla bílé řídké vlásky na hlavě, podle nich byla stará, dovedla běhat jako kluci, podle čilosti byla mladá. A vždycky s sebou tahala ranec papíru. V ranci byly staré noviny, sáčky a obaly. Všecko to bylo zmačkané a popletené, i papírové tácky, na které kladl párkař na nádraží zahnutou vidličkou párky, i pestré obaly od sušenek. Měl jsem odjakživa rád nepomačkaný papír, čistý a hezky vyrovnaný do hraničky, jak ho míval vyrovnaný tiskař Pospíšil, u kterého jsme si kupovali z těch hraniček za dvacetník odřezky papíru. Dalo se s nimi leccos podnikat. Se zmačkaným papírem, starým a umaštěným, se podle mě nedalo podnikat nic. Papírová Bětka musila toho papíru mít v cihelně, kde měla svůj kout, pořádné hromady. Všecko, co bylo z papíru, si tam odtahala.

Jednou jsem šel s rodiči z koupaliště na ostrově a u přívozu jsme potkali Bětku. Právě vytahovala z křoví kus zmačkaného papíru, toho hnědého, jak do něho balili v uzenářství. Vytáhla papír a šup s ním do rance.

„Dej pámbu,“ pozdravila a nastavila nám usměvavou drobnou tvář samá vráska.

Tatínek jí vsunul do dlaně pár drobných a podal jí noviny, které u vody přečetl. Za peníze zběžně kývla hlavou, ale nad novinami se rozjásala. Kde se v ní bralo tolik štěstí?

A pak tu chodil po městě Tonda, podivný a podle maminky také nešťastný. Kymácel se po ulici, vysoký, hubený a s vlhkými rty. Kymácel se, jak za sebou táhl zchromlou nohu. Žádný průvod, žádné procesí a žádný pohřeb se bez něho neobešel. Když se při těch událostech hned neobjevil, tak se lidé otáčeli, jako by se bez něho nemohlo začít. Kdepak, Tonda nikdy nezmeškal. Objevil se přesně

a včas, třeba na poslední chvíli. Kymácel se kus cesty před čelem průvodu, vážně a důstojně táhl svoji nohu, rozháněl se rukama, organizoval pořádek s lesklýma vzrušenýma očima, a vlhká ústa okřikovala lidi na chodníku a zaháněla uličníky.

„Cestu, ustupte, cestu, udělejte cestu!“ volal a radostně se usmíval, ať už za ním pochodovali sokolové a legionáři, nebo kráčel pan děkan s monstrancí, anebo pohřeb s rakví a zpěváky. Nikdo mu neudělal větší radost, než když na chodníku na jeho volání trochu couvl.

Bětka a Tonda. Podivní dospělí, propadlí nějakému tajemnému blahu, které ostatní lidi míjelo. Bětka propadla blaženství ze starého papíru a Tonda, nepatrný chudák, propadl blaženství ze své důležitosti a moci. Ale ta moc nikoho neohrožovala a ta důležitost nezpůsobovala škodu těm ostatním.

Malý chlapec poznal i podivné dospělé, kteří okázale uplatňovali rozum. Pořád věděli, co je zapotřebí udělat, co bude třeba udělat zítra i co pozítří. Jejich rozum zahrnoval minulost, přítomnost i vzdálenou budoucnost. Byli o svém rozumu pevně přesvědčeni a ve všem měli jasno. Jak a koho zdravit, jak trestat děti, jakým způsobem si zachovat zdraví. Nesmlouvavě uplatňovali svoje rozumné stanovisko. A vypadali dost ustaraně. Nikdy jsem je neviděl usmívat se radostně a dobrácky jako Bětku a Tonda.

A tak váhám, jestli je rozum přítel radosti. A jestli se rozum neumí spřátelit s radostí, je vůbec rozumný?

4

TETY, ty také patřily k podivným dospělým, zvláštním a pozoruhodným, tak se mi v mých sedmi letech jevily, a byl jich zástup, ale přicházely k nám po jedné, málokdy dvě najednou. Některé ani tety nebyly, byly to tatínkovy sestřenice, přesto se jim tety říkalo, svět se tím příbuzenským oslovením zmenšoval a stával se útulnějším. Většina tet žila v Praze a žila tam také jedna prateta.

Kdykoliv jsem s maminkou vyjel do Prahy, navštívili jsme nejvýš tři tety, víc se nedalo stačit. A skoro vždycky jsme navštěvovali ty, které jsme navštívili posledně, z nějaké nutnosti navštěvovat známá místa a nepouštět se do nejistých novot. Do Prahy jsme vlastně jeli nakupovat, ale podstatnou částí pražského cestování byly návštěvy tet.

Den před cestou si maminka pořizovala seznam, co chce v Praze koupit a zařídit. Seznam několikrát přepisovala, aby pořadí pochůzek bylo co nejúspornější, aby směr, tramvaje i časy do sebe zapadaly. Býval jsem jejím jediným průvodcem, a byl jsem na to pyšný. Vycházeli jsme do bledě modrého rána, kdy stíny teprve chystaly svoji podobu, a přicházeli jsme na nádraží o trochu dřív, raději dřív než pozděj, jak říkávala babička. Proto jsem si ještě užil vlak, který jel opačným směrem, a po něm rychlík, který na našem nádraží nestavěl a jen zasvištěl, až nás zasáhly dlouhé blesky pádících oken.

Konečně dorazil ten náš. Osobní vlak do Prahy. Nastoupili jsme a maminka nepouštěla moji ruku ze své. Pevně mi tiskla prsty, měla bez ustání strach, že se jí ztratím. Připoutávala mě tím stiskem k sobě, jako by dávná jednota našich těl mohla pokračovat,

i když jsme už byli odděleni. Zvláště se o mě bála na cestách, na pražských ulicích a mostech. Až mě prsty bolívaly, jak mě držela. Když se dnes po tolika letech k tomu stisku vracím, už vím, že člověk může pevně držet něčí dlaň, aby se mu neztratila, a přece ji ztratí, protože čas ho donutí uvolnit ten stisk.

Vlak zastavoval na malých nádražích. Od poslední jízdy jsem si pamatoval, kde štěká pes, kde asi se bude pást koza a kde nám dá znamení výpravčí s malou veselou bradkou a kdy se objeví první pražské domy, vysoké, šedivě zašlé, přivrácené k trati pavlačemi a zadními balkóny, na kterých se v časnou ranní hodinu vyhřívaly v moučnatém slunci peřiny.

A pak jsme spěchali s maminkou po chodnících, na kterých nedávno pokropený prach vydával natrpklou vůni, a ze sklepních okének vybíhal pach uhlí, brambor a velkého prádla a chytal mě studenými tlapami za nahá lýtka.

NA OBĚD jsme bývali zváni k tetě Haně, tatínkově starší sestře. Byla vdova a žila sama. Ale tetin byt vypadal, jako by si její muž jenom odskočil přes ulici pro doutníky. Nikdy jsem neměl dojem, že v bytě žije opuštěná. Její šedivé, skoro bílé vlasy pěkné vysoko nakudrnacené také nesvědčily o stáří, spíš o zvláštním druhu módy, která se mi předváděla na sbírce rokokových obrázků, jakmile teta otevřela dveře jídelny. Dokud jsem byl menší, myslel jsem, že na ty obrázky namalovali tetu. Jestliže jsem s Pepou a Iškem prožíval u nás na zahradě svůj středověk, u tety Hany jsem skočil rovnou do rokoka. V zařízení bytu bylo tolik ozdobných drobností a hravost blízká dětem se projevovala, kam ses podíval.

Lidské příbytky jsou obraz duše člověka, který je obývá, a možná že jsou jeho duší, protože tak, jako duše bytuje v těle, tělo bytuje v duši. Teta Hana měla duši jemnou jako čínský porcelán ve

vitrínce, hravou jako fajánsoví pejskové na polici, třpytnou jako glazurované míšeňské figurky a jistě i zlatou jako jmelí. Jmelí viselo po celý rok shora od dveřního rámu, který nabízel stále rozpjatá křídla dveří, spojující ty dva pokoje tetina království. Na zlatém jmelí se bimbál zlatý zvonek. Jaký nádherný musil mít asi zvuk v tom hravém a vyzdobeném příbytku, kde v jídelně bylo vymalováno nachově a zlatě a zeleň sametově měkká se po stěnách třepetala jako polibky, kde na stěnách vedlejšího pokoje, nebesky modrého, se stříbro rozstříkovalo jako padající hvězdy. Jak nádherně asi vyzváněl zlatý zvonek na hranici dvou pokojů neobvyklých a vzácných!

Když jsem povyrostl a dosáhl na zvonek, zkusil jsem s ním zazvonit. Překvapil mě jeho hluchý zvuk. Zlatý zvonek byl ze sádry a jenom předstíral, že umí zvonit.

V rámečku na kuřáckém stolku stála fotografie tety a nepoznaného strýčka Karla. Měl na nose skřípec. Nad fotografií bylo v rámečku okénko a v okénku tikaly hodinky s malým ciferníkem. Měřily čas té zažloutlé fotografie a měřily také náš čas. Na stolku stály předměty a tvářily se, jako by nebyly tím, čím skutečně byly. Doufaly, že se tím vymknou plynoucímu času? Leskl se tu stříbrně ořezávač doutníků ve tvaru pumpy, maličké a podobné té dřevěné, co stála u nás na dvoře. Když se zapumpovalo, ořízla skrytá čepel špičku doutníku. A byla tu liščí hlava odlitá z černého kovu, tvářila se zlomyslně, ale stačilo půlku jí odklopit a objevil se kalamář.

Znovu a znovu jsem se dal překvapovat překvapeními, která jsem už vyzkoušel. V koupelně, kde stála vana na lvích packách s drápy, bílá zevnitř a zelená zvenčí, bylo slabounce cítit svítiplyn. Obřad mytí rukou před obědem býval u tety mnohem zábavnější než doma. Mýdlo tu mělo podobu rozkvetlé růže a na umyvadle svítila žárovka z růžového tulipánového květu.

Nad koprovou omáčkou s hovězím a knedlíkem rozvažovala teta o životě. Nevzpomínala na minulost, a když, tak jenom na minulost nedávnou, na minulý týden, na lidi, kteří se v minulém týdnu s ní potkali, na jejich potýkání s osudem. Z roje lidí pro mě neznámých vystupovali jako skuteční jenom dva. Strýček Karel a teta Marie Mayerová.

Manžel tety Hany byl všudypřítomný. Kdykoliv končila některou ze svých historek, dověděli jsme se také, co by tomu řekl její muž. Jakmile se dotkla ve svém vyprávění některého náměstí nebo ulice, kterými kdysi prošla se svým manželem, vtáhla do vyprávění i svého muže.

„Jen si představila,“ teta mamince onikala, „předevčím jsem dostala dopis, že Otylka stůně.“ A kdopak je Otylka? „Hnedlinkom jsem se k ní rozběhla, jestli něco nepotřebuje. Zkrátila jsem si to zadem okolo toho krámu, jak jsme s Karlem kupovali Lorinku...“ Lorinka byl zelený papoušek, který teď seděl vycpaný na seříznuté větvičce nad otopanem, kde si teta dopřávala odpolední zdřímnutí. Tetino vyprávění bylo zaplněno důležitými podrobnostmi, důležitými pro ni, a strýc byl jediná osoba z dávnější minulosti, o které hovořila. Nebyla to pro ni ostatně minulost. Postava se skřipcem na nose a s úsměvem, který na starých fotografiích naznačoval, že pořád něco očekává, byla pro tetu nejživější současnost.

„JE TO OSUD,“ říkala teta Hana, a z jejích úst znělo slovo *osud* útěšně, konečně bylo možné všechno na něco svést, to špatné i to dobré, a kdo důvěřuje v osud, důvěřuje vlastně tomu dobrému i zlému, protože život přináší každou chvíli něco jiného, a osudu na tom nezáleží, jak ho hodnotíme.

Neminulo jedné návštěvy, aby nehovořila o své sestře, o mé tetě Marii. Její osud si vykládala jako nesmírné štěstí. Všechno, co by

tomu štěstí nenasvědčovalo, smetala rychle ze stolu, s tím opravdu nechtěla nic mít.

„Marie má všechny předpoklady k tomu, aby byla šťastná,“ tvrdila, ale nikdy neřekla, že by Marie opravdu šťastná byla. Jestliže jsou ke štěstí předpoklady, proč by neměl být člověk šťastný? A jestli přesto není, je chyba v něm, a ne v osudu. Tak nějak si to teta Hana představovala, tak nějak si vykládám útržky hovoru, které mi uvízly v paměti po tolika letech. A tenkrát? Tenkrát jsem se takovými starostmi nezabýval. Zato jsem s chutí poslouchal, jak se teta pouští do líčení nové starodávné truhly, kterou si teta Marie koupila, líčila tu truhlu s chutí a skoro s vášní, dovedla popisovat nový koberec u Mayerů takovým způsobem, jako by nám ho nabízela, a dovídali jsme se i novinky z šatníku tety Marie, podrobné novinky. Vzrušovaly bělovlasou tetu cenami i tím, že takové ceny nehrály u Mayerů roli. Štěstí tety Marie její sestru rozohňovalo a patřilo k moučnicku jako šlehačka, která příkrývala ruládu tak bohatě, že ruládu pod bílou závějí nebylo vidět.

Vzrušené líčení tety Hany mě znepokojovalo. Bylo mi divné. Nepřiléhalo mi k nějaké truhle, pásku, klobouku nebo šatům. Překrývalo ty věci drahé a nákladné, jako kopec šlehačky překrýval ruládu. Jenomže ta ruláda byla sladká a šlehačka se k ní hodila.

PO OBĚDĚ si nedala maminka vymluvit, že nemusí s tetou umývat nádobí, a teta ustoupila, a obě odešly do kuchyně, a myslím, že se tam maminka dovídala podstatnější věci, než o jakých se mluvilo u stolu, protože podle názoru dospělých se podstatné věci děti dovídat neměly.

Zbyl jsem v pokoji s porcelánovými figurkami psíků, stříbrolesklou pumpičkou na doutníky a s pianinem. Směl jsem si u pianina zvednout desku, stáhnout z kláves zelený pruh flanelu se

žlutými vyšitými notami a zabořit prsty do měkce ustupujících kláves. Neznal jsem noty, a přesto jsem rozevřel nad klávesami ve stojánku na spodní straně zvednuté desky notový sešit, jak jsem to vídal u dospělých. Tečky s tenkými nožkami poskakovaly v linkách a já dělal, že hraju podle not, skláněl jsem se nad nimi a zase zakláněl, jak to dělávali pianisté. Napodoboval jsem, co se dalo napodobit. Hra se napodobit nedala, zvuky z nástroje vycházely nespořádané, odskakovaly od sebe, nechtěly spolu nic mít. Dělal jsem, že moje brnkání je skladba, a někdy, náhodou, k mému překvapení, se z brnkání vyloupl začátek písničky.

Bývaly to šťastné chvílky, neuměl jsem hrát, a snad ty chvíle posvěcovalo blažeností právě neumění. Jakmile člověk něco umí, už zaujímá postoj: Dělán to dobře? Dělán to špatně? Posuzuje, pátrá, nejistý, jaká omezení přestupuje, neboť umění znamená také včasné rozpoznání mezí, v kterých se každé umění pohybuje, a překročit je znamená najít nové zákonitosti. Nevědomost, neumění otvírá širou, blaženou a nebezpečnou svobodu. Piano bylo naštěstí neškodné, a já tedy jako hrál a nezatěžoval jsem se otázkami, jestli umím, nebo ne. Tohle jakohraní mělo nekonečný půvab. Pozdější hraní na housle, u kterého se vytratilo slůvko *jako*, mi přinášelo trápení. Protože to byl začátek umění.

U TETY MARKÉTKY nebylo žádné piano. Nevešlo by se tam. Zato se k ní dobře vešel gramofon. A dobrá nálada. A čtyři pokoje, maličké a propojené laškovným stavitelem takovým způsobem, že když jsi z jednoho pokojíku vyběhl, proběhl jsi ostatními, a zase ses vrátil do toho prvního. Každý pokojík byl v jiné úrovni, do jednoho se vystupovalo po schůdku, do jiného se ze schůdku sestupovalo. A pokojík, který byl kuchyní, ani kuchyni nepřipomínal. Teta vařila na pokojových kamnech a moc toho nenavařila. V každém pokoji

stála židle, jenom v jednom pokoji stály židle tři. Představoval jsem si, že ty židle jsou v každém pokoji proto, aby se měla teta kam posadit, když se rozesměje. Dovedla se smát, až se otrásala, a ohlížela se po židli, aby se na ni posadila a opřela dlaně o kolena a mohla se dosyta vysmát. Smála se, až jí poskakovaly plavé lokny nad ušima. Byla vdova, ale její muž se po smrti z jejího bytu dočista vystěhoval. Z bytu i z hovoru. Měla dospělého syna a ten pořád něco zkoušel. Jednou obchodoval s voňavkami, pak zase dělal zástupce firmy s kancelářskými potřebami, ale jeho snem bylo stát se filmovým režisérem. Syn nebydlil s tetou, měl svůj byt, kam jsem se nikdy nedostal. Málokdy se objevil u tety, když jsme u ní byli na návštěvě. Ale když se u ní objevil, zasypal nás plány do budoucna, a všechny byly skvělé, předem dovedené k úspěchu, všechny bitvy vyhrané a v cíli už troubili fanfáry.

Zrovna prodával auta, dřív nebo později mu to vynese a začne s filmem. Báječné nápady, skvělé scénáře. Byl jsem unesený, něco takového se dalo zažít jen u tety Markétky, když ji navštívil její syn. A potom odešel a v pokojíku, kam si k nám přinesl čtvrtou židli, zůstaly po něm jeho touhy a přání a chvěly se jako prapory zrána o dni, kdy se chystá slavnost.

„Kéž mu to vyjde,“ přála zamyšleně maminka své sestře Markétce.

„Ale to víš, že mu to nevyjde,“ řekla teta smířeně a naprosto ne smutně. Měla dar brát věci, které se mi zdály velké a vážné, na lehkou váhu. Bránila se tak zklamání, kterého si užila v životě dost. „Kdyby mu to vyšlo,“ řekla, „začaly by kočky snášet vajíčka.“

No tohle, představil jsem si kočky, jak snášejí vajíčka, a vyprskl jsem. To byl důvod, aby se teta Markétka dala do smíchu. Spláchla zanícená přání svého syna smíchem.

„A co Mayerová?“ zeptala se matky.

Matka pokrčila rameny, podívala se na mě a řekla:

„Pořád to samé.“

Co to asi znamená, zadumal jsem se. A než jsem se mohl do svého zadumání pořádně propadnout, ozvala se teta, která neměla zálibu ve vážných hovorech:

„Počkejte, mám novou desku, přehrajeme si ji.“

Přinesla kufříkový gramofon a nasadila desku His master's voice, která měla uprostřed na kulatém obrázku psa, jak poslouchá u gramofonové trouby. Sledoval jsem starostlivý pohled maminky. Ten pohled říkal: Markétko, nemáš peníze, půl měsíce žiješ na dluh, a kupuješ si desky. A teta četla její myšlenky. Zatímco natahovala klikou pero gramofonu, prohodila:

„Víš, dluhy jsou peníze, které nám chybějí. Nic víc, moje milá.“

A pak jsme si poslechli z desky „Šeříky až bílé začnou kvést“ a teta si založila na prsou bílé paže, a prsty se jí roztančily na rukávech domácích šatů v rytmu melodie.

NÁVŠTĚVA U TETY MARIE výlet do Prahy zakončila. Táhl jsem se od tety Markétky k tramvaji unavený zážitky, a maminka, jak se zdálo, byla unavená také, říkávala, že ji unavuje ta tvrdá pražská dlažba, ale k tetě Marii se jít musilo, protože to byl zvyk, a zvyky se musí dodržovat.

Duše tety Markétky byla proměnlivá jako její pokojíky, kde se jednou šlo stupeň nahoru a jednou dolů, podobaly se jeden druhému, v každém stála nějaká židle a skříňka nebo prádelník, a přece, ať to bylo světlem zvenčí, nebo obrázkem na zdi, byl každý z těch pokojíků jiný. Procházel jsem se pokojíky a proměňoval se podle toho, v kterém jsem zrovna postával. Dokud jsem neuměl číst, proměňoval jsem se do hrdinů knih, které mi předčítala babička. Později do hrdinů, o kterých jsem si četl sám. Postupně jsem se

proměňoval v Kornelii, kterou unesli komedianti, v dalším pokojku jsem si zahrál na kulhavého námořníka, který hledá poklad, nebo jsem se stal chlapcem hledajícím ztraceného strýce mezi zlatokopy, a zase jsem se krčil, jak jsem se proměnil v neviditelného trpaslíka. Byla to zábavná hra a stačil jsem si.

U tety Markétky jsem se proměňoval sám, ze své vůle, a vybíral jsem si svoji proměnu. U tety Marie jsem byl proměňován nezávisle na své vůli. Cítil jsem, že se z malého chlapce z venkovského města stává někdo jiný, a ten někdo jiný mi byl cizí, byl jsem z něho zmatený.

Začínalo to už u mřížových ozdobných vrat, kterými se vcházelo do domu. Za nimi teprve byly schody Teprve pak se prošlo velikými dveřmi do domu. Na schodech mezi mříží a domovními dveřmi jsem odkládal sebe a proměna se na mě navlékla jako cizí plášť.

Mayerovi bydleli v celém prvním patře domu, který jim patřil.

„Rukulíbám,“ řekla matce panská v černých šatech s bílou zástěrkou. Ve vlasech měla bílou krajku jako korunku. V mých snech se tahle usměvavá štíhlá holka s bílou korunkou zařadila hned na třetí holčičí místo. Na prvním byla Eliška, nevěsta, na druhém Irmička Donnerstagová. Jenom rukulíbám by neměla říkat. Připomínala mi, jak mě nutí rukulíbat, a nejen slovy, a já to dělal nerad, poněvadž jsem nevěděl, jestli si ti lidé, kterým jsem měl líbat ruku, předtím ruce umyli mýdlem a kartáčkem. Proto jsem, když už nebylo vyhnutí, otíral o hřbety rukou nos.

Rukulíbací slečna nás odvedla k věšáku, kde si mohla odložit četa vojáků, pomohla mamince z pláště a zavedla nás do velkého pokoje, který byl celý pruhovaný. Ale celý. Stěny byly pruhované od shora dolů šedivými a fialovými pruhy, křesla a pohovka byly potažené užšími a také šedivými a fialovými pruhy, dokonce ko-

berec měl šedivé pruhy a mezi nimi byly fialové čáry a sem tam jako by někdo vystříkl z plechovky fialovou. Nad pohovkou visel veliký obraz Hradčan a Vltava na něm tekla stříbřitě šedá, aby se zavděčila šedivým pruhům, které nás zajaly a z kterých chvilkami přecházely oči. Obloha nad Hradčany byla fialová.

Teta Marie přicházela, až když jsme seděli na svých místech. Panská, rukulíbání a počáteční samota v pruhovaném pokoji patřily k obřadu návštěvy. Teta Marie se objevila v šedivých šatech, splývaly na ní, stékaly po ní volně, až jsi měl dojem, že pokračují i tam, kde už nebyly, že stékají na podlahu, splývají s šedivými pruhy a putují dál. To už jsem byl napěchovaný do své proměny, do těsného obalu, v kterém jsem se necítil dobře. Musil jsem sedět s koleny u sebe, zapadlý do měkkého křesla, mlčet a poslouchat. Každý pohyb mi vadil, snažil jsem se ho vystříhat, měl jsem pocit, že když se nějak nesprávně hnu - a co to bylo nesprávně? -, na něco narazím.

Sedali jsme v pruhovaných křeslech a teta Marie naproti nám na pohovce pod obrazem Hradčan. Vjížděla si konečky prstů do vlasů hned z jedné, hned z druhé strany, pomrkávala a dala si vyprávět. Zpráva o stavu rodinných záležitostí začínala pozdravy, do kterých matka zahrnula i pozdrav z dnešní návštěvy od tety Hany a tety Markétky, a pak se obyčejně hovořilo o tetě Haně, jejím osamělém životě, jejích dobročinných skutcích, a také o věcech nesrozumitelných, jako o jedné paní, která od tety Hany nic dobročinného nechce, a přece jí píše hrozně pošetilé dopisy. Byl jsem sice proměněný, pruhy, na kterých jsem seděl, jsem cítil jako koleje a jel jsem po nich bez odmlouvání a pokorně, ale k zájmu o pošetilé dopisy jedné paní, tedy k takovému zájmu jsem se donutit nedovedl. Proto jsem seděl a jel po určených kolejích až k zastávce, která znamenala svačinu, čokoládu v konvici na dolítí, horkou a sladkou, a kremrole se šlehačkou. Teta polkla pár kapek čokolády jako pták, nic víc,

nejedla, a stále častěji bořila prsty jako hřeben do účesu, už se na nás přestala dívat, dívala se někam před sebe. Otočil jsem hlavu tím směrem a ukázalo se, že tím směrem není nic pozoruhodného, jen takový malý stolek s dlouhými nohami přiražený ke zdi a na stolní desce šedivý květináč s fialovou kytkou.

Maminka vyprávěla tentokrát o článku v časopise, kde k módám přidávali rady, co dělat proti nespavosti, jak nakládat s jídelníčkem, jak pečovat o zdraví. Teta neuhnula očima od květináče s fialovou kytkou a vypadalo to, že se dívá za tu kytku a skrz zeď a za zeď za tou zdí, že prochází pohledem všechny zdi na světě, co jich svět má, aby se dostala na kraj světa, kde na ni čeká rozluštění, kde praskají skořápky, a na co se zeptáš, zasvítí z prasklé skořápky jako odpověď. Poslední, neodvolatelná a přesná odpověď.

Maminka dělala, jako že neví, kam se teta dívá, vykládala ze všech sil, ačkoliv nepatřila k nejvýmluvnějším, probrala i divadelní společnost, která k nám přijela do města, necitlivé profesory mého bratra na reálce, a myši, které po žních znovu zkusily marný útok na dům, a náhle se teta zvedla z pohovky, přešla pokoj ke stolku u zdi a posunula květináč o dva prsty jako překážku, která jí bránila, aby pronikla všemi zdmi za kytkou, a vrátila se na pohovku. Ale do konce návštěvy se nevrátila k nám.

Domů jsme jeli večerním vlakem a radost, s jakou jsem odjížděl ráno do Prahy, se rovnala radosti, s jakou jsem se blížil domovu. Bylo báječné někam odjet a báječné bylo přijíždět domů.

Nešel jsem vyšlapanou cestou uprostřed chodníku jako maminka, s rozkoší jsem cuchal podrážkami trávu, houpala se mi pod nohama, důvěrně známá tráva naší ulice.

Tatínek právě zakončil zalévání růžového záhonu, postavil konev k pumpě a šel nám naproti k vrátkům.

„Představte si,“ oznamoval, „Macek donesl tři myši.“

Vycítil jsem, že tahle zpráva má jenom oddálit důležitější zprávy, které přinášela matka. Otec si přál dovědět se, co bylo v Praze, ale přál si pražské zprávy probrat s matkou bez mé přítomnosti. Byl to kruh zpráv, do kterého jsem neměl vstupovat.

Převlékl jsem se a s rozkmitaným obrazem pražských ulic, který se rychle vytrácel, jsem vyběhl před dům. Byl jsem přesvědčený, že je tam najdu. Pepu a Iška. Seděli na podezdívce plotu sester Kovářových a čekali mě. Věděli, že přijel pražský vlak, bylo ho slyšet od nádraží, a někdy, když vanul příznivý vítr, vmetl do ulice i hřívu uhelného kouře z lokomotivy a otřel ji o větve lip.

V běhu jsem sečetl všechny tety. Hanu, Markétku, Marii, a přidal jsem ještě Ádu a Ančí a pratetu Fany a hlásil klukům:

„Mám nejmíň šest tet!“

Ale obdivu jsem se nedočkal. V té chvíli se rozhlédl Pepa nalevo a napravo a zakvílel:

„Ježíši, kde je Tyty?“

Ulice s lipami, večerním světlem a stíny byla nejopuštěnější ulice na světě.

Išek se zvedl a zakřičel:

„Tyty!“

Ale naše ulice byla v tu chvíli také nejtišší ulice na světě.

„Třeba se schoval,“ povídám.

Dali jsme se do hledání. Podívali jsme se za každou lípu, za každý sloupek u vrátek, došli jsme na konec ulice, došli jsme na začátek, a Tyty nikde.

„Vidíte ho,“ mnul si Pepa z očí slzy, „pořád je se mnou, pořád, a jen se zapomenu po něm dívat, už je pryč.“

„A není doma?“ napadlo Iška.

„Doma! Doma!“ vykřikoval zoufale Pepa. Úplně propadl svému neštěstí.

Šli jsme za roh k nim, a Tyty se u nich procházel za plotem a okusoval krajíc chleba s máslem a divil se, že ho hledáme.

Pepa vytáhl z kapsy klíč a pro jistotu zamkl zahrádku, aby Tyty nemohl ven.

„Je zamčený,“ oznámil nám. Ulevilo se mu.

Vzácná chvíle, byli jsme sami, a když jsme byli sami, mohli jsme probrat spoustu věcí, které jsme před Tytym raději neprobírali. Byli jsme sami, a nikoho z nás zrovna žádné tajnosti nenapadaly. Jenom já měl pořád připravenou větu o tetách, a tak jsem ji zopakoval.

„Mám nejmíň šest tet. Všecky v Praze. A to nejsou všecky.“

„Až pojedu do Prahy,“ prohlásil Išek, „taky nějakou tetu najdu. Určitě tam nějaká je. Jenomže nevím kde.“

„Já mám jenom jednu tetu,“ omlouval se Pepa. „Ale mám ji až v Liberci,“ pokusil se postavení té jediné tety vylepšit.

Nepřál jsem si vítězství nad Pepou, přál jsem si vyhrát nad Iškem. Proto jsem ho zkoušel:

„A kdy pojeděš do Prahy?“

„Kdy?“ Išek zvedl oči k obloze. Den se z ní začal vytrácet. „Kdy? Až ty tety budu potřebovat. Určitě je jich spousta.“

A tu jsme, já i Pepa, poznal jsem to na něm, zatoužili po Iškových neznámých tetách, které bude hledat v Praze, až je bude potřebovat. Hledat, to je jít po stopě dobrodružství. Každá z Iškových tet byla neznámá, kdežto naše tety byly známé a nemusili jsme je hledat.

„Řeknu vám,“ zasmál se Išek, „že budou mít radost, až se dovědí, že jsou moje tety.“

Docela jsme mu to věřili.

DOMA jsem se zastavil v předsíni, v kuchyni bylo slyšet hlasy. Otec si povídal s matkou.

„Vždyť ti to říkám,“ ozvala se matka, „Marie je jinde.“

„Ale neplakala.“

„Ne. To víš. Před dítětem?“

„Já se divím, že s tím nejde nic dělat.“

„Je jinde,“ řekla matka. A znovu tiše: „Je jinde.“

Jinde, přemýšlel jsem, kde jinde? A vzpomněl jsem si na její pohled, který putoval kolem fialové kytky a pronikl zdí a dál a dál. Byla s námi a byla jinde.

Slovo *jinde* mě polekalo. Usilovně jsem si přál být tady. Tady. Vstoupil jsem do kuchyně, stůl, židle, sporák stály na svých místech. Zaplaťpámbu, byl jsem tady, a žádné proměny a žádné jinde.

5

RŮŽOVÝ KRUH se podobal nedovřenému prstenu. Byl jediným pokusem, jak ozdobit naši zahrádku. Jednoho dne se tatínek uprostřed ní zastavil, zabodl do země železný klínek, na kterém byl uvázaný provázek. Na druhý konec provázku přivázal dlátko. Provázek napjal a dlátkem opsal do prsti kruh jako kružítkem. Tak se počal zázrak růžového kruhu, úzkého záhonu posázeného keřovými růžemi. Dalo se do něj vejít jen na jednom místě, tam, kde zůstal prsten nedovřený.

Vnitřek kruhu vysypal tatínek pískem. Konečně dostal starý kulatý stůl svůj přístav. Stál uprostřed, hlídán čtyřmi zahradními židlemi. Odplouval s nimi do kůlny jenom na podzim a na jaře se zase vracel.

Na podzim se růžový kruh, prázdný, s uhrabaným žlutým pískem, podobal manéži. Vbíhal jsem do něj poklusem a s podupáváním, byl jsem cvičitel i bělouš zároveň. A jedné mrazivé prosincové neděle začal tatínek žluté písečné pole polévat vodou z konve. Uprostřed zahrádky rostlo kluziště.

Stůl s židlemi ve správném odstupu, uhrabaný písek s vlnkami po hřebenu hrábí, rovné ledové sklo kluziště – to všechno znamenalo, že je v růžovém kruhu pořádek. Ale dny nepořádku jsem miloval víc. To, když se v domě malovalo a nábytek se vynášel na zahradu. Růžový kruh přímo nabízel svou čistou manéž, aby se na ni složily kusy nábytku. Nový, překvapivý, tajuplný a zábavný sklad všeho, co uvnitř překáželo, se začal roztahovat v kruhu a skvrny světla a stínu přebíhaly po zádech skříní, poskakovaly po sklech dvířek a potápěly se do hlubokých tunelů, které zbyly

v prádelníku po zásuvkách. Každý pořádek začíná nepořádkem, říkala babička.

Jiný nepořádek zajal zahradu a růžový kruh, kdykoliv nastal den velkého prádla. Šňůry natažené od jabloně k jabloni a zpět ke hrušce a zase ke švestce přetály zahrádku křížem krážem. Velké kusy prádla, prostěradla a cíchy visely plihé jako bílé stěny a rozdělovaly růžový kruh na úzké chodby, na pokojíky, ve kterých vonělo mýdlo s jelenem a mýdlové vločky a škrob a pára prádelny, vlhko, z něhož se rodí život i čistota.

A když zmizelo z růžového kruhu, co tam nepatřilo, nastěhoval se do kruhové manéže zase stůl a židle. Do kulaté stolní desky vyvrtal a vypiloval tatínkův přítel Boža otvor a do něj zasunul otec tyč velkého červeného slunečníku, který nám při jedné návštěvě darovala teta Marie. Na červeném slunečníku byly po celém obvodu našité bílé holubičky, dvě a dvě mířily k sobě zobáčky.

Pod slunečník přicházely letní návštěvy. Tety, přátelé a známí. Čtyři skládací židle nestačily, z domu se nosily další a další, z kuchyně, z pokoje, kolem kulatého stolu se sešla výstava židlí. A sešla se tak, že tvořila kruh, to znamená něčeho, co nekončí, kruh, který všude začíná, znamená přátelství a znamená lásky zhmotněné v prstenu.

A kdo se tu setkali, podlehli kouzlu toho prstenu, v rozhovorech navazovaly na sebe osudy neznámých lidí, ožívala neznámá místa a krajiny, minulý čas se proplétal s přítomným a odhaloval souvislosti, o kterých jsem neměl tušení. Svět se mi zdál nádherně celistvý, i mrtví v něm měli svoje místo.

Že někdo zemřel? V růžovém kruhu žil znovu, a nejenom na scéně svého života, ale i mimo ni. Že se někdo narodil? Tady se probíral svět, z kterého vyšel, i svět, kam míří. Souvislosti, které stoupaly na povrch, zdůrazňovaly vůně, mísily se a splývaly, vůně

kávy a vůně růží i několik vláken uhelného kouře z lokomotivy posunující na nádraží.

Teplé letní proudění vzduchu pohybovalo stonky růží i jazyky vypravěčů. Růžový kruh určoval pravidla. Nikdo nezvyšoval hlas a vzpomínky tu měly svoje hnízda.

Nerozuměl jsem všemu, o čem se tu hovořilo, ale mírem a vlídností takových odpolední se nemusil zabývat rozum.

Něco z pokojného podnebí se udržovalo v kruhu růží po celý rok. I když opadalo listí a z navršených kopečků prsti trčelo jen pár trnitých větviček. I když písek zmizel pod ledem. Stačilo projít mezi dvěma břehy, tou propustí do vnitřku kruhového záhonu.

Člověk nepotřebuje velké prostory světa. Toulá se dálkami proto, že hledá něco blízkého. Ve velkých prostorách hledá, ať ví, nebo neví, jen docela malý kousek země. Kde je podnebí, které by si zamiloval. Malý kousek země s tím pravým podnebím.

Takový růžový kruh. Pootevřený prsten, abys do něj mohl vstoupit v kteroukoliv roční dobu. V mládí i ve stáří.

KDYBY – to slovo, které nám dopřává naději, mám spojené s růžovým kruhem. A s maminkou. Ale v jejích ústech dostávalo jiný směr.

Tenkrát se na našem starém domě zase něco opravovalo. Do růžového kruhu se nastěhoval nepořádek. Stal se skladištěm i pracovištěm. Písek, malta, cement, dehtový papír a kotel, ve kterém se rozehríval asfalt. Co všechno se vešlo do manéže mezi růžemi!

Pach dehtu byl pro mě nový. Černý kámen se roztěkal na černou omáčku a její krůpěje znovu tuhly a daly se hníst. Dlouhý hubený zedník topil pod kotlem, míchal asfaltovou břechku a zkoušel klacem hustotu. Tvářil se chmurně a mně nešlo do hlavy, jak může být někdo smutný, když dělá něco tak pěkného jako míchat asfalt.

Najednou zedník zavrával. Předklonil se nad kotel hlouběji, než potřeboval, aby dosáhl klackem na dno kotle. Nevěděl jsem, co se děje, ale stiskla mě úzkost.

Vtom se objevila maminka, odřezávala pár kroků odtud hlávku salátu, ještě držela v ruce nůž, a odhodila ho až v růžovém kruhu. Strhla zedníka od kotle. Sesul se jí na hromadu písku. Těžce oddechoval, omámený, zhroucený. Kolem něj kvetly růže a z kotle kouřil asfalt.

Table příhoda vzrušila zahradu, ticho zavalilo stromy a keře, a bylo slyšet jen sípavý dech zedníka a pak skřípání písku pod podrážkami maminičiných střevíců, jak běžela do domu. Když jsem přišel za ní, zastihl jsem ji, jak vaří kávu.

„Snad ani nesnídal,“ řekla maminka.

„Kdoví jestli večeřel,“ řekla babička.

„Nešťastný člověk,“ krájela maminka chleba, „kdyby padl tváří do asfaltu...“

Maminičina kdyby předpokládala většinou pohromu. I když všechno dobře dopadlo, zbývalo vždycky trochu místa na nějaké kdyby.

Za tímhle kdyby se mi ukázala hrozná tvář zedníka, kterého nikdo od kotle nestrhl, ta tvář se zvedala z kotle jako černá horká škraboška a škraboška křičela, a škraboška křičela jako strašidla v pohádkách, která podle mě nekřičela proto, že chtěla lidi postrašit, ale ze zoufalství, že jsou tak ošklivá, a z bolesti, že jsou zakletá a nemohou se své strašné podoby zbavit. Bylo mi jich líto a bylo mi líto zedníka, jeho bolesti a hrůzy, jako by se mu to zlé, schované za slůvkem kdyby, opravdu stalo.

Babička poslouchala a nedala se rušit v loupání brambor.

„Hlavně že jsi zasáhla včas,“ řekla.

To má babička pravdu, povídal jsem si v duchu.

„Dobře,“ řekla maminka, „ale co kdybych včas nezasáhla...?“

To má maminka pravdu, přisvědčil jsem zase mamince.

A když maminka odpěchala na zahradu s hrnkem silné černé kávy pro zedníka v růžovém kruhu, hodila babička poslední oloupanou bramboru do vody a obrátila se ke mně:

„Vidíš,“ zamyslíla se, „každý člověk se může stát pro toho druhého aspoň na okamžiček dobrým andělem.“

Uklidnilo mě to a umiňoval jsem si, že se musím co nejvícekrát stát pro někoho dobrým andělem. Netušil jsem, jak to bývá těžké přijít včas. I když jsi nablízku, může se přihodit, že zmeškáš pravý okamžik z důvodů, které poznáš mnohem později a které se ti později budou jevit tak malicherné, že je za důvody ani nebudeš pokládat.

Někdy se za maminčiným kdyby schovávala pohádka. Donesla mi ráno ze zahrady modré stříbrolesklé peříčko a položila mi je na peřinu se slovy:

„Kdyby tohle peříčko umělo vyprávět, kde všude lítalo...“

A sotva odešla, peříčko mi vyprávělo. Lítal jsem s ním nad naší ulicí, výš než koruny lip, viděl jsem slepice paní Heumingerové jako kropenaté broučky, sestry Kovářovy se oháněly na pěšinkách za domem hráběmi, Irmička, desky s notami pod paží, se loudala na hodinu piana a Išek s Pepou a Tytym zkoušeli na chodníku svoje střílečky, a ze všeho nejkrásnější bylo, že nikdo nevěděl, jak se na něho koukám z výšky. A pak mi peříčko vyprávělo o Číňanech, těch z obrázkové knížky, kterou jsem dostal k Vánocům, vyprávělo, že bylo na návštěvě v Číně, a to pro mě tehdy byla země v největší dálce, o jaké jsem slyšel, dál než Afrika a Brno, odkud čas od času přijížděl tatínkův spolužák Křivánek, který se toulal po světě, uměl pět jazyků a někdy si nemohl vzpomenout na nějaké české slovo. Peříčko dovedlo vyprávět o Liberci, kde měl Pepa tetu,

tu jedinou, co měl, a vyprávělo mi o Liberci věci prapodivné, do kterých jsem se zaplétal, jako by Liberec bylo město kouzelníků, a tak jsem toho raději nechal.

Maminčina kdyby rozvíjela to, co se stalo, do nových možných dějů, z kterých většinou vanula lítost, že něco nedospělo k vy-touženému konci, protože nedbalo svého kdyby. Kdybys byl tiše, uslyšel bys... Kdyby ses dobře rozhlédl, uviděl bys... Před maminčiným kdyby došlo vždycky k chybě, a kdyby, které následovalo chybu, se tvářilo jako rada. Jenomže tenhle druh rady přicházel oklikou, zaskočil mě často ze zálohy, a já se náhlému přepadení bránil. Věděl jsem, že kdybych dojedl zeleninovou polévku, dožil bych se jistě něčeho pěkného. A přesto jsem ji nedojedl. Řekl bych, že není v lidské povaze předcházet osudná kdyby.

NEDĚLNÍ ODPOLEDNE nebylo vzácné jen proto, že se do růžového kruhu nosily židle a že se rozpínal nad stůl červený slunečník s holubičkami. Daly se provozovat různé činnosti, které měly svůj čas jen v neděli. Třeba jít do kina. Nebo zahájit válku. Ale to jsme musili vyrazit hned po obědě, protože sedlák, kterému patřilo řepné pole, v neděli po obědě spal.

Pole s řepou se prostíralo od ústí naší ulice až k potoku v polích, a ten potok byl pro nás zákop, a hroudy, nasbírané na okraji pole, byly naše granáty.

Obloha měkce zářila, týden nepršelo a v takovém období bývaly naše granáty nejlepší. Vysušené sluncem, soudržné a křehké zároveň, vybuchovaly mezi řádkami řepy a zanechávaly po sobě oblaka jemného šedivého prachu. Sedlák, který by nám mohl ve válce zabránit, spal ve stavení na samém konci pole. Byli jsme bezpeční, ale křičet jsme nesměli, varovali jsme se ho probudit. Jednou nás pronásledoval s holí v ruce až k nádraží.

Válčili jsme toho nedělního odpoledne statečně, a pluky řepy a dvě slepice, které tam zabloudily, začaly ustupovat. Aspoň podle Iškova hlášení, který pořád vysvětloval, co se na bojišti děje. Slepice ustupovaly zděšeně a jejich uražené kdákání probudilo sedláka. V okně stavení se objevila postava a hrozila nám. Nečekali jsme. Smekli jsme se do výmolu vyrytého potokem a plížili se odtud. Jako praví válečníci. Ošlehaní prachem výbuchů, zvláště z výbuchů Tytyho granátů, který neměl správný rozmach a metal nám svoje granáty málem pod nohy.

Zšedlí prachem a plížením jsme se vydrápali z řečiště potoka v bezpečné vzdálenosti. Oklikou jsme se vraceli do naší ulice.

„Koukejte,“ zašeptal Išek.

Na protějším chodníku stála Eliška. Naše nevěsta. Bavila se s farářovým synovcem z toho smutného domu na konci ulice. Synovec seděl rozkročmo na motocyklu, motocykl tlumeně poštěkával, a synovec mu každou chvilku přidal plyn, aby se ukázal. Synovec mluvil a Eliška se smála. Její něžné tělo se prohnulo dozpátku a musila přešlápnout, aby udržela rovnováhu. Neviděla nás, byla k nám pootočena zády. Farářův synovec nás viděl. Ztlumil plyn a do poštěkávání své plechové obludy prohlásil zřetelně, že jsme to slyšeli i na druhé straně ulice:

„To mě podržte. Jak jen se může někdo takhle zdělat.“

To řekl a ukázal loktem ruky, která držela říditko, na nás. Loktem na nás ukázal, jak jsme se na chodníku zastavili a nemohli z Elišky spustit oči.

Okamžitě jsme se pohnuli.

„Ten bude koukat,“ řekl Išek. Hrozba se týkala farářova synovce. „Ten ještě bude koukat,“ zopakoval Išek.

Pokoření jsme se loudali lipovou ulicí dolů. Před našima stálo žluté auto. Karel Oto Mayer. Měli jsme návštěvu.

„Musím domů,“ povídám.

Išek utrhhl stéblo trávy, svlékl je a sladký měkký konec si strčil do úst. Žvýkal je a s převahou, kterou pěstoval a která ho nikdy neopouštěla, mne propustil.

„Jdi,“ řekl.

A já, protože jsem dostal od Iška milost odejít, jsem neodcházel, nepotřeboval jsem jeho milost, a bylo mi proti mysli, aby mi něco povoloval s lehkomyšlnou přezíravostí. Těžko jsem se rozhodoval. Teta Marie nikdy nepřijela s prázdnou. Ale pokušení odmítnout Iškovu milost a nevšímat si auta a návštěvy bylo také silné. Váhal jsem.

Osud, který nás umí překvapovat vlastním rozhodnutím, rozhodl tentokrát za mě. Můj bratr Beda vyhlédl z okna a zavolal mě.

Nedalo se nic dělat. Šel jsem.

„A zase přijď,“ zavolal Tyty za mnou.

Nedovedl odhadnout, co znamená taková pražská návštěva.

V RŮŽOVÉM KRUHU seděli pod červeným slunečníkem s bílými holubičkami ti, kdo tu sedávali, otec, matka, babička a návštěva, Karel Oto Mayer, jeho žena teta Marie a někdo, koho jsem dlouho neviděl, a viděl jsem tu paní vůbec někdy? Rozmýšlel jsem, kdo to je. Z domu doléhala tlumená hudba, můj bratr Beda a Mayerův syn Emil hráli na gramofon, džezový buben dupal za pootevřeným oknem.

Černě oblečená stará paní se sukni ke kotníkům byla prateta Fany. Oči v síti vrásek se na mě mladě usmívaly a bystře si mě prohlížely.

„Tak pojď,“ kývla na mě zdálky.

Byl bych vstoupil do manéže a předvedl se, ale maminka se zoufalým výrazem vyskočila a s pohybem, jako by mě chtěla zahnat co nejdál, mě vypuzovala ze zahrady.

„Přijde,“ obrátila se ke společnosti, „přijde, až se umyje.“

Postrkovala mě před sebou do domu.

„Kdybys aspoň v neděli...“, radila mi cestou. Zase mě obdarovala několika kdyby. A také nedůvěrou, že bych vlastními silami zvládl prach a škraloupky hlíny.

Vymydleného, a dokonce převlečeného mě matka vrátila, jak ráda tvrdila, lidské společnosti.

„Ukaž se mi,“ usmívala se prateta Fany, a já se jí ukázal a prateta se nadchla: „Víš, že jsi poslední muž rodu?“

Zavrtěl jsem hlavou. Nikdy mě to nenapadlo. Jsem nejmladší v rodině, a proto jsem poslední? A kdo je tedy první?

„A čím budeš?“ zeptala se prateta.

„Cestovatelem.“ Samozřejmě. Čím jiným?

„Ale, ale,“ usmívala se prateta.

„Pojedu do Číny,“ prohlásil jsem. Zájem dospělých, jejich úsměvy ve mně podnítily touhu povědět co nejvíc. „V Číně mají Čínskou zeď a všichni mluví čínsky a každý má paraplíčko a na paraplíčku mají namalované draky...“ Moje čínské zkušenosti byly bez konce.

„To by snad mohlo stačit,“ řekla maminka.

Vytušila z mého výkladu neskromnost a vychloubání. Ani jedno, ani druhé v jejích očích nesvědčilo o ctnostech, jaké si podle jejího názoru měl osvojovat malý chlapec.

„Jen ho nechala,“ zaonikala matce teta Marie, byla zase jednou tady, a ne jinde, a pobaveně mrkala.

Ale já si představil maminčina kdyby a raději jsem přestal vykládat.

„Čína,“ řekl Karel Oto Mayer, „to je veliký nenasycený trh. Tam proniknout... Nebo si vezměme Sibiř.“

„Jestlipak je pravda,“ ozvala se babička, „že Číňanky, ty bohaté Číňanky, nesmějí chodit... nebo ani nemůžou..., a tak se dávají nosit v nosítkách?“

Nějak se to zamluvilo, a já se o Číňankách v nosítkách nic nedověděl.

„Můj kamarád Křivánek se vracel z Ruska přes Čínu...,“ povídal tatínek, a já začal myslet na pana Křivánka, který uměl pět jazyků, a litoval, že neumí čínsky, a občas zapomínal česká slova.

Všichni se začali bavit o Číně a Číňanech a já dostal kus bábovky a bílou kávu a ztratil jsem se dokonale v té lidské společnosti, do které mě maminka, jak tvrdila, umytého zase vrátila.

Když jsem se zase našel, hovořilo se už o něčem jiném. Tatínek povídal, že Toscaniniho, toho slavného dirigenta, v Itálii zpohlavkovali fašisti, protože svůj koncert nechtěl zahájit fašistickou hymnou.

„Měl s ní klidně začít. Bere přece honorář,“ řekl Mayer.

Všichni už na Čínu a Číňany zapomněli. Jenom prateta, která seděla vedle mě, se ke mně naklonila a potichu mě poprosila, abych ji vzal do Číny s sebou. Prozatím mě vybízí k procházce po zahradě.

Polknu poslední sousto, dopiju poslední doušek a prateta mě vezme za ruku a jdeme.

Zahrada je malá, byli bychom s procházkou hned hotovi. Ale s pratetou Fany roste zahrada do všech stran, i do výšky a do hloubky. Najednou je s námi všechen čas, který prateta za sebou zanechala, všechny hory, které přešla, a lesy, kterými prošla, každý strom jí něco připomíná, ptáka, který na něm jednou zpíval v čase, který minul, kotě, které sundala z větve, odkud se samo nemohlo dostat, stín pod jabloní, není to ten, kde jako děvče vasedávala s knížkou v ruce? Znovu ožívá příběh opičky, kterou jí do bezdětného manželství jako neobvyklý dárek koupil její manžel, jsem unesen kousky té opičky, přeskočila plot a rovnou skočila na stůl v zahradě u sousedů, kde právě svačila kávová společnost. A tahle kopretina uprostřed

trávy je kopretina vpletená do vlasů, když se vracela se svým budoucím mužem z louky, kde ji poprvé políbil. Ne, nikdo z dospělých se mnou ještě nemluvil tak vážně, jako bych byl také dospělý, nikdo mi nevyprávěl o světě takovým způsobem a ještě nikdy nebyla naše zahrádka tak veliká. Co všechno se sem vešlo! To čas, který měla prateta Fany za sebou, hloubil všude kolem nás zázračné studny poznání a ukazoval, že každá květina, každý kamínek a lístek je spojený s lidským životem na život a na smrt a že svět není krásný jenom proto, že je, nýbrž taky proto, že byl.

Vracel jsem se s pratetou do růžového kruhu zmatený a nadšený spoustou malých tajemství, která prostoupila zahradu a propůjčila jí rozměry, o kterých jsem doposud neměl tušení.

I růžový kruh vypadal po té procházce jinak. I nebe nad ním přijalo něco z jejího vyprávění. Vždyť i nebe bylo v čase, který měla prateta Fany už za sebou, i nebe bylo v tom čase modré, letěla po něm oblaka a z oblaků přšelo.

Jenom já jsem o tom do toho nedělního odpoledne nevěděl. A nedělní odpoledne odplouvalo na klidných, skoro plochých vlnách k obzoru a odvádělo lidi z růžového kruhu tam, odkud vyšli, aby udělali místo noci.

NOC V RŮŽOVÉM KRUHU jsem zažil jednou jedinkrát. A jenom díl noci. Tenkrát, když jsme si řekli, že s Pepou – a ovšem že Tyty musil být při tom –, že s Pepou, Tytym a Iškem přespíme noc v Iškově stanu.

Iškův stan, báječná plátěná střecha nad hlavou ve tvaru jehlanu, ten tvar střech na starých věžích, a plátno, pod kterým přespávali zálesáci a zlatokopové, pach polámané trávy pod dekou. Stan daroval Iškovi otec. Byl důstojník a sloužil v severních Čechách. Stan jako dar, kterým vykupoval své odloučení od syna. Kromě otce měl

Išek jenom babičku, u které bydlil. Ale na babiččině zahrádce, kde kvetla rajská jablíčka a zelenal se kopr, se stan postavit nedal.

Hledali jsme místo pro stan dlouho. Všude něco překáželo. Když ne záhonky, tak lidé. U Pepy, který bydlil s rodiči v nájemní vile, překážel pan domácí.

Zachránil nás růžový kruh. Tatínek proti tomu nebyl.

„Je to blízko domu,“ řekla maminka, „kdyby něco –“ Zase jedno maminčino kdyby.

Noc v růžovém kruhu, poprvé mimo dům a pod stanem. Uhladili jsme pod dekou písek a chmýrnatou trávu. Tohle růžový kruh ještě nezažil.

Soumrak byl vlahý, sypal se větvemi zahrady jako sítem a zvedal se od země, chytal se rybízových keřů a měnil podobu zahrady, že jsem ji nepoznával. Pokoj, kde se v domě svítilo, měl okna na druhou stranu, a k nám nedoběhl ani paprsek. Dům zvedal nehybnou temnou příď, zato lípy na ulici potřásaly větvemi a listí na nich šumělo.

Raději jsme zalezli po čtyřech do stanu na prostřené deky, pozapínali stan a zamotali se do příkrývek, do našeho brnění, které nás ochrání.

Odpoledne, když jsme si povídali o svém báječném dobrodružství přespat ve stanu, nás ani nenapadlo počítat s tmou. A teď tu byla, přepadla nás, byla kolem nás, na nás, všude, a my leželi schouleni na jejím dně a nikomu se nechtělo ven, i kdyby musil. Odpoledne se všechny naše přípravy zaměřily na to, kde kdo bude spát, jakou deku si do stanu vezme, co budeme ve stanu jíst. O tmě jsme neuvažovali, to podstatné jsme opomenuli. Jak lehko se opomíjejí podstatné věci!

Išek nám vyprávěl o svém otci a o vojácích, a co nevěděl, to si vymýšlel, a co si vymýšlel, bylo zábavnější, než co věděl. Jeho hlas zněl ve stanu, v dusné tmě přidušeně, stanové plátno a deky

pohlcovaly slova – anebo že by Išek mluvil tišeji a tišeji? Přestávky mezi větami rostly, stávaly se delší a delší a nikdo jiný neměl chuť vyplňovat je nebo v hovoru pokračovat. Nikdo neměl také chuť stan rozepnout a vypustit dusný vzduch do zahrady. Zapnutý stan byla naše hradba.

Tma venku nemlčela, kapkalo v ní, jako by na listí někdo trousil hrách, větvičky v koutě zahrady zapraskaly, pak blíž a ještě blíž, teď si zahrada zhluboka oddechla, až to zahučelo, a z houštin u plotu, z mladých zelených slují, začaly vyskakovat žáby, vybíhaly ještěrky a trpaslíci...

Probudil jsem se zimou. Co znamená ten trojúhelník neurčitěho světla přede mnou? Kdo to rozepnul stan? Chladná zavlhá noc se drala dovnitř. Zvenčí sem doléhalo tmou prosáklou měsíčním světlem úzkostné pištění. Išek vpravo, Pepa vlevo se nehýbali. Spali.

Vyprostil jsem se z dek a protáhl se ze stanu ven. Úzkostné pištění vydával Tyty. Stál v růžovém záhonu a rozmazával si pěstmi slzy po tváři. Nehýbal se z místa, pištěl a rozmazával si slzy.

Rozhlédl jsem se okolo a pochopil jsem. Stan už nebyl v naší zahradě. Z větví padaly stříbřitě zelené proudy světla, plynuly po kmenech, stékaly po plotech a vlévaly se do jezer a jezírek na záhonech, na cementovaném dvorku, a koráb s lesklými boky a pěnou jasmínu na přídi byl náš dům.

„Co je?“ zeptal jsem se přesto.

„Já mám hlad,“ škytal Tyty.

Ale v tom to nebylo. Tma, nejdřív černočerná a teď očarovaná, stříbrná a neskutečná. Tma, ve které bilo prastaré srdce měsíce, byla matkou Tytyho úzkosti. Vyvěrala z pravěku lidstva.

„Dám ti něco k jídlu,“ utěšoval jsem ho.

„Já nechci tvoje jídlo,“ naříkal.

„Co chceš?“

„Domů,“ protáhl poslední slabiku do kvílení.

Nemluvil i za mě? Netoužil jsem po důvěrně známém prostředí? Nedostávalo se mi odvahy, abych to přiznal.

Šel jsem probudit Pepu. Ať se o Tytyho postará on. A probudil se Išek. Pepa měl tvrdé spaní. Jen s námahou jsme dostali Pepu na nohy.

Tyty neustával pištět. Jeho pištění si udržovalo stále stejnou výšku, jen se musil znovu nadechnout. Připomínal porouchaný hrací strojek, který se zabývá tvrdošijně jednou přetrženou melodií, znovu a znovu se vracela, poněvadž bylo přerušeno pokračování.

A v tom přerušném pokračování jsme se s Tytym zastavili i my tři a netroufali jsme si v měsíční noci ani nahlas mluvit.

„Tyty, Tyty,“ domlouval Pepa tiše bratrovi a obracel se na nás. „Není šašek? Že je šašek?“ šeptal. Ohlédl se totiž kolem sebe. Nevypadalo to tady tak, že by se tu dařilo šaškům.

„Pojďte do stanu,“ navrhl Išek, „pojdte spát,“ přemlouval nás. Ale nebyl si jistý. Bylo to na něm znát.

„Musím ho odvést domů,“ odvrátil Pepa polekaně pohled od záhonu, kde vystřikoval ze země lesklý trs ozdobné trávy. Vzal Tytyho za pěst mokrou od slz, udělal pár kroků a zastavil se. Neměl dost sil dojít k vrátkům zahrady a dostat se domů zástupem rozkývaných stínů, které zabydlily naši ulici.

„Kluci,“ řekl, „já se taky nevrátím.“

Zas udělal pár kroků a zastavil se.

„Půjdu s nima,“ řekl Išek. „Aby se nebáli.“

„Já se nebojím,“ zatřásl se Pepovi hlas.

Loudali jsme se k vrátkům. U vrátek prohlásil Išek:

„Taky se už nevrátím.“ Pokusil se naznačit mi rukama, že se nevrátí kvůli Pepovi a Tytymu. Nepůsobilo to věrohodně. Byl to chabý pokus o omluvu.

„Chlapci.“ V otevřeném okně jsem poznal tatínka. Kouřil cigaretu a pozoroval, co se děje. „Počkejte,“ vyzval nás. Za chvíli byl venku. Čekal, že to takhle dopadne? Vyšel z domu oblečený, zdálo se mi, že si nešel ještě lehnout. „Půjdu s nimi,“ řekl mi. A šel.

Byl jsem rád, že se mohu vrátit. Raději jsem se nedíval kolem sebe. Zvedl jsem hlavu k obloze plné hvězd. Jejich záři pohlcoval v jednom koutě svit měsíce, ale jeden kout oblohy připomínal pohled z bytu tety Hany. Postával jsem u ní večer před oknem, které vedlo do nuselského údolí. V hloubce se třásla rozsypaná světla a já nedovedl odhadnout, kde je obzor a co jsou rozsvícená okna nebo lampy nebo hvězdy. U tety jsem při tom pohledu měl za zády bezpečný oplyšovaný pokoj. Tady, za noci, ke mně přibíhal neklid, přibíhaly a odbíhaly šum, praskání a stíny.

U domovních dveří jsem se odvážil ještě jednou podívat se do zahrady. Stan mizel ve stínu a tam, mezi břehy růžového kruhu, nestála tam prateta Fany ozářená měsíčním světlem? Stála tam, roztahovala paže, aby zvětšila zahradu na všechny strany a hlavně do času, který už byl za ní. Co bylo blízko, posouvalo se do dálky.

A pojednou vypil postavu pratety malý mrak, který zakryl měsíc. Pootevřel jsem dveře a protáhl se do domu. Otevřít dokořán jsem se neodvážil. Za dveřmi jsem si oddechl.

6

POVODEŇ je jako svědomí, rozlije se do všech stran, z malých pahorků se stanou ostrovy a nikdo se z nich nemůže bez pomoci dostat, všude táhnou spousty vody a nesou na kalném hřbetu větve a předměty jako památky na příhody, které bychom raději zapomněli, věci vytržené z celku, odtržené od toho, co jsme donedávna považovali za nedělitelnou pevninu a co se nyní osamostatnilo, a ty díly, poškozené a jakoby zmáčené cizími slzami, postupují kolem ostrůvku, na kterém rozechvěle čekáme, až nám někdo nabídne pomoc.

Kolikrát jsem ve snu prožil ubohost člověka osiřelého na ostrůvku uprostřed zátopy, osamělého člověka, který ať se hne, kam se hne, narazí na své svědomí, na příval neutěšených vod.

V dětství mě vždycky stiskla hrůza, když jsem z vysoké stráně viděl uprostřed vířících vln ty ostrůvky, na některých seděli zmoklí ptáci, copak ti, ptáci měli křídla, mohli se vznést, ale co zajíci, těžkopádné koroptve, vyděšené slepice nebo divoký králík poskakující v kruhu zmenšující se jistoty.

Někdy se k těm ostrůvkům rozjela pramička postrkovaná bidlem, strhávaná divokým proudem, až se lidé na ní vzdali a nechali se unášet k rozbláceným břehům velké pevniny, kde jsme nahoře stáli s tatínkem a bezmocně přihlíželi.

Hledal jsem tatínkovu ruku nad tím obrovským jezerem s drobnými ostrůvky, protože i pevnina, na které jsme stáli, mi připadala jako nejistý ostrov. Otrásala se a ubývalo jí.

Domkům na úpatí stráně olizovala voda prahy, podemílala králíkárný a kurníky, a lidé pobíhali, vynášeli z domů věci i ná-

bytek, nevěděli co dřív, vynášeli věci jako při pohromách bez ladu a skladu, nevěděli co dřív.

Tatínek se zapojil do řetězu ochotných rukou a pomáhal. Pro mě byl nejdospělejší z dospělých.

Povodeň přicházela nečekaně, i když se dala tušit, překvapovala. Tolik událostí člověk tuší, a přece ho překvapí.

Přemýšlel jsem o věcech na dně veliké vody, ztracených, zalitých bahnem. Objeví se ještě mezi lidmi, nebo je pohřbí navždycky prst a písek?

Od řeky jsme chodívali mlčky. Teprve u Pospíšilovy tiskárny, a to byl pěkný kus cesty, řekl otec:

„Ale stejně jsme toho víc zachránili, než ztratili.“

Tahle věta se mi po celý život vrací. Při každé ztrátě.

OBLOHA BYLA MOKRÁ jako namočené prostěradlo, na řece povodeň, den se nehodil na výlet, a Karel Oto Mayer přece přijel. Na teplé kapotě osychaly krůpěje krátké přepršky.

Tentokrát přijel bez Emila. Řídil sám. Žluté auto mělo nad sedadly napjatou skládací střechu. Vypadalo, jako by si nasadilo klobouk.

Mayer vystoupil a stahoval si autorukavice. Ženy si musily pomoci samy. Nepostaral se o ně. Teta Marie si otevřela a teta Hana ji následovala.

„Můj bože,“ povzdychl Mayer, „nebyl bych jel, kdyby to nevyžadovala nejvyšší nutnost.“

Rodiče, tety a Mayer šli hned do jídelny, o mě se nikdo nezajímal. Pospíšil jsem za nimi. Byl jsem zvědavý, proč asi návštěva přijela. Posadil jsem se za skříň na nízký stojánek na květiny, byl prázdný, fikus nám zašel.

Mayer se podíval po všech u stolu, ano, byli tu všichni, s kterými potřeboval mluvit, vytáhl z kapsy stříbrné pouzdro na cigarety, nabídl otci a zapálil si. Vyfoukl kouř a řekl:

„Včera,“ odmlčel se významně, „šla Fany po ulici a upadla. Nevím, nevím –“ pozvedl dlaň a pochybovačně s ní zakroutil. „Tedy. V nemocnici není. Leží doma a vede zmatené řeči. A je u ní teta Ančí –“

Zapátral kolem stolu, jak zpráva zapůsobila. Dobrá. Vyčkávají. Přijali to a proti Ančí se nebouří, ačkoliv by měli. Zkusí to jinak. Vynutí ze sebe laskavou dobrotivost:

„Ta to přece nemůže stačit. Ančí.“ Vyslovil jméno s pohrdáním, neubrání se pohrdání, ale také s obavou. Cítí se ohrožený ve svých zájmech. Prateta Fany je bohatá. Ve hře je víc než pratetin život. Samozřejmě. Mayerovi nikdo nemusí vysvětlovat, oč tu běží.

„A co se vlastně tetě Fany přihodilo?“ zeptá se tatínek.

„No co –“ vypustí Mayer kouř z úst a dívá se, jak se obláček rozplývá.

„Je tu taky už věk,“ zamrká teta Marie. „Je tu věk.“

„Chudinka Fany,“ řekne teta Hana. Umí litovat se zvláštním zanícením.

„Ještě před čtrnácti dny...,“ promluví maminka, „... taková čilá... Kdyby...“

Tohle kdyby zůstane nad stolem viset osamělé, opuštěné. Ne následuje žádné varování, žádná rada.

„Je důležité, teď je důležité, co by se mělo udělat,“ prohlásí Mayer.

„Co udělat?“ řekne maminka.

„Dát ji snad do nemocnice?“ Tatínek myslí na pratetu, ale Mayer má jinou starost. Postupuje opatrně.

„Co je hlavní věc?“ zeptá se a odpoví si: „Hlavní věc je, aby Ančí... Má přece taky léta...“

„Ančí je při síle,“ řekne tatínek, „a vyzná se.“

„Právě proto,“ namítne Mayer a opakuje: „Má léta, to se nedá upřít.“

„Fany do nemocnice nechce. V žádném případě nechce. Nikdy nechtěla,“ hrábne si teta Marie do vlasů a na chvíli zapomene prsty ve vlasech.

„V nemocnici by to snad bylo pro ni nejlepší,“ řekne tatínek.

„V žádném případě,“ potřásá hlavou i teta Hana.

„Mysleli jsme si,“ upře Mayer oči na svůj široký snubní prsten, „mysleli jsme si, jestli by tam nemohla,“ řekne tatínkovi, „jestli by nemohla tvoje žena...“

„Já?“ otáže se maminka. Dotklo se jí, že se Mayer neobrátil se žádostí rovnou na ni, že vyjednává s tatínkem.

„Uvidíme,“ řekne tatínek, „to se musí rozvážit. Když jde o Fany... Musí se to rozvážit.“

„Na jak dlouho to může být?“ položí Mayer otázku osudu, a poněvadž osud neodpovídá, prohlásí sám: „Dva tři dny? Nejvýš týden.“ A dodá zběžně, jen tak mimochodem: „Přitom se to vyplatí.“

Při čem se co vyplatí?

Lámal jsem si nad tím hlavu.

VEČER jsem nemohl usnout. Prateta Fany se ke mně skláněla, chtěla mi něco povědět, ale mluvila tak tiše, že jsem jí nerozuměl. Nebyl to sen, nebyla to skutečnost. Něco mezi tím.

Když přišli do ložnice rodiče, tvářil jsem se, jako že spím. Nejlepší způsob, jak vstoupit do tajemství dospělých. Stát se nenápadným. Neviditelným. Prostě být i nebyť zároveň.

„Spí,“ řekl otec.

Maminka mi přitáhla přikrývku k bradě. Okno bylo otevřené a začínala chladná mokrá noc.

Naslouchal jsem známým zvukům, otcovy hodinky cvakly o desku nočního stolku, svlékal se, košile sykla, kalhoty, ponožky, šumot, šustění, táhlý vzdech peřiny, brnknutí drátěnky, a teď si tatínek asi bere z nočního stolku knihu.

„Prosím tě, počkej se čtením.“ Maminčin hlas. „Ráda bych si to s tebou ještě jednou probrala.“

„Dobře,“ souhlasil tatínek.

„Víš, jak se na to dívám.“

„Máš docela pravdu,“ přisvědčuje tatínek. „Ančí si stačí sama, nepotřebuje pomoc. Mayer potřebuje pomoc. Dohled nad tetou Ančí. Je to přece pratetina neteř. A jde o majetek. A ne o malý.“

„Mám dělat hlídače?“ přechází maminka po ložnici.

„Jistě že ne. Ale navštívit Fany bys měla. A ohlaš mě u ní na další den. Víš, že zítra nemůžu.“

„A sama? To tam mám jít sama?“

„Vezmi s sebou –“ zaslechl jsem svoje jméno. Dávám si pozor, abych radostí neotevřel oči. Mám před sebou výlet do Prahy. Štěstí toho výletu překryje moji lítost nad pratetou.

Ohlásí se drnkavá hudba drátěnky, maminka uléhá.

„Mayer umí být dobromyslný, když chce,“ říká, „zahraje to na Ančí, jak je slabá.“

„Ta není v ničem slabá,“ řekne tatínek, „leda –“

V čem by mohla být teta Ančí slabá, jsem se nedověděl. Usnul jsem naráz a unášely mě vlny barevného snu. Jel jsem do Prahy a ten vlak projížděl naší zahradou, ne vlak, spíš letadlo, ničemu neublížil, a z okna vagónu jsem viděl sebe, jak chodím s pratetou po zahradě a zahrada nemá konec. Nádherná barevná zahrada bez konce.

PRATETA FANY ležela v posteli, víc seděla, než ležela, jak měla pod hlavou narovnané tlusté načechrané polštáře. Nevypadala na to, že stůně. Maminku přivítala:

„Andělko, jsi hodná, že jsi přišla.“

Maminka se jmenovala Adéla, ta Andělka mě zaujala. Pročpak asi: Andělko? Prateta měla na hlavě čepec s krajkami, byla mile růžová v obličejí, a rozpovídala se, jak byla včera s Mayerem autem na Jílovišti, a to přece nebyla pravda, když od předvčerejška leží a Mayer byl včera u nás. Bylo to podivné. Prateta, jak jsem se domníval, lhala, a byl to první dospělý, který přede mnou lhal tak průhledně, a nic si ze lži nedělal. Maminka pratetu neopravila, neřekla jí, že se nejmenuje Andělka, ani jí neřekla, že Mayer byl včera u nás, a nemohl si proto vyjet s pratetou na Jíloviště.

Teta Ančí mi říkala študente. Byl bych jí rád pověděl, že nejsem študent, ale vypadala na to, že si nikdy nedá nic vymluvit. Předtím jsem tuhle tetu viděl jenom asi třikrát a krátce. Dneska jsem si ji mohl prohlédnout. Vypadala přísně se svými zastřiženými rovnými vlasy a s brýlemi s tmavými obroučkami. Pod jejími střevíci se otrásala podlaha a sklenky v příborníku se rozklínaly. Rázně vzala maminku za loket a odvedla si ji do kuchyně.

Osaměl jsem s pratetou.

„Sedni si přece,“ vyzvala mě. Musila větu opakovat. Slyšel jsem ji, ale nevnímal. Ten pokoj byl domov pohádek.

Dveře skříně se vesele šklebily hned několika tvářemi vyřezanými do dřeva. Byli to trpaslíci, nebo šaškové? Rám zrcadla krášlilo dřevěné listí a ze škvír mezi listím vykukovali dřevění ptáčekové a zobali do velikých vyřezávaných hroznů a čelo postele, na které teta ležela, se na mě usmívalo celým průvodem andělských hlaviček, nádherně křídlatých, jen se vznést a rozletět se do pokoje.

A obrazy. Na každém vyrůstal z lesa hrad a v každém hradě mohla bydlet princezna.

Prateta spokojeně plácla dlaní do peřiny:

„Líbí se ti u mě, vid’? Můžeš sem chodit a prohlížet.“ Zauvažovala a řekla: „U vás na zahrádce je pěkně. Ta švestka nad růžovým kruhem se činí. Až budou švestky zralé, přineseš mi, vid’?“

Přikývl jsem.

„Mívala jsem malou zahrádku. Když jsem byla smutná, chodila jsem po zahrádce tak dlouho, dokud jsem neměla lepší náladu.“

„Tady je zahrádka,“ osmělil jsem se a ukázal na řezby propletených snítek s listím, hrozny a květy.

„Zahrádka ze dřeva,“ zasmála se. Natáhla se ke mně, jako by se mi chtěla svěřit s tajemstvím: „Půjdu se do ní projít. Člověk tak starý jako já se může procházet, kde chce.“ Zašeptala: „Může taky lítat.“

Vypadala důvěryhodně, ale nerozuměl jsem jí.

„Někdy se vznesu jako vlaštovka, a dole všechno vidím. Sebe, víš? Třeba sebe jako holčičku, jak tam chodím a hraju si, víš?“

Jak asi prateta vypadala, když byla holčička?

Mlčeli jsme a teta zavřela oči. Na obrazech hradů zapadalo slunce, někde zapadalo, někde vycházelo, a v každém bydlila jiná princezna. Listoval jsem v té knize pohádek a princezen a prateta dřímala. Propadl jsem se do snění. Pratetin hlas mě vylekal.

„Byla jsem se jenom trošku projít,“ řekla. „Co mám dělat, když mi odjel muž. Až přijede, bude mít radost, že jsi přišel.“ Ztlumila zase hlas a svěřovala mi další tajemství: „Musil do Vídně. Chudák. Kvůli tomu krachu na burze. Zachránit, co se dá. Kdybys tu byl v noci, když odjížděl! Josef mu zapřáhl, aby byl na nádraží včas. Zrovna se dalo do deště a bouřilo. Koně hrabali kopyty a Josef prásk bičem, prásk, prásk. Já ti měla strach! Hřmělo, a blesky...“

Koně jsou mladí, pudivousové. Naštěstí mi už telegrafoval. Je to v pořádku. Zachránil, co se dalo.“

Díval jsem se na pratetu, krajkový čepec se jí svezl do čela a ve tváři ještě víc zrudověla.

„Neměl to lehké,“ vyprávěla, „potok se rozvodnil, kočár musil tou vodou...“

Záplava, povodeň, tohle jsem znal. Přichází, když to člověk nečeká. A najednou jsi na ostrově a kolem dokola samá voda.

A pramice, která míří k ostrovu, ne a ne se tam dostat. Nakonec to vzdá, musí se vrátit.

BABIČKA, mamčinina matka, stála u okna a dívala se na zahradu, kde se procházel liliputánský kohoutek. Bílé a hnědé peří na jeho nožkách připomínalo zdálky kalhotky. Kdykoliv zvedl nožku, zaváhal, ponechal ji chvíli ve vzduchu, jako by se obával udělat krok. Od té doby, co zašla jeho družka, liliputánská slepička, trpěl steskem. Přestal zobat a jenom pil. Liliputka pošla, protože spolkla špendlík. Nikdo nevěděl, proč pořád posedává a proč pomalu odchází. Taková nepatrná věc, špendlík, a tak nelítostná smrt.

Kohoutek stál před růžovým kruhem na jedné noze a tesknil. Na co asi myslila babička, když se dívala z okna?

Sestavil jsem si tehdy z řečí dospělých o babiččině životě divnou pohádku. Hlavní roli v pohádce hrál dědeček, kterého jsem nikdy živého nepoznal. Prohlížel jsem si ho jenom na fotografii ukryté ve stojacích hodinách. I na šedé fotografii bylo vidět, jaké má krásné plavé vlasy a plavý knír. Pracoval v tiskárně, byl prý výborný rytec. Řekl jsem v tiskárně? Ne, pracoval v tiskárnách, střídal místa, jednou v Praze, pak ve Varnsdorfu, a zase v Praze, a pak až do Hamburku. Babička s dětmi, s holčičkou, která se měla stát mou maminkou, a s druhou holčičkou, která pomalu stárla do podoby tety Markétky, cestovala s ním. Jenom na poslední místo, do Berlína, s dědečkem nejely. Babička zůstala s dětmi v Praze. V Berlíně dědeček umřel. Tak se dočkal dědečkův veliký neklid velikého klidu.

„Podívej se na toho kohoutka,“ řekne babička. Ale já vím, že nepozoruje osamělého kohoutka, ale listuje v některé kapitole svého života. Těch kapitol je celá kniha.

Maminčina matka je z rodu malých babiček, pohyblivých, hned je tady a hned tam, a přitom si pořád stěžuje na nohy. Nosí dlouhé sukně ke kotníkům, tmavé, podle módy, která dávno minula a teprve za pár desítek let zase nastane. Délka těch sukní je z doby, kdy se ještě starala o to, co se nosí, a tahle doba byla nenávratně za ní. Ze zašlého času dorazila k nám i její černá kabelka, čekaly v ní knihy, z kterých mi předčítala. Babička je živou sponou, která sepnula minulost s přítomností, vyšla z minulého století, kde, podle mě, mohla potkávat pohádkové bytosti, a proto, když mi předčítala pohádky, účastnila se tak horlivě děje, ta současnice císaře a krále a princezen, trutnovského draka a vltavského krokodýla.

„Kohoutek hledá slepičku,“ řekne babička. Ale nepopisuje, co vidí, dotýká se nějaké zahojené rány. I rány, které se zahojí, zanechávají stopu. A babička, aby se posílila na cestu od okna ke sporáku, si začne tiše prozpěvovat písničku, kterou neznám.

„Co je to za písničku?“ zeptám se.

„Jaká písnička?“ diví se babička.

„Ta, co zpíváš.“

„Ale já přece nezpívám.“

Někdy si babička potichu prozpěvuje, ani o tom neví. Je to pro ni jako dýchání. Člověk si ani neuvědomuje, že dýchá. Babička takové prozpěvování potřebuje. Aby mohla pokračovat v životě.

BABIČČIN BYT je moudře zařízený. Je to jeden jediný pokoj v pátém patře činžáku na Žižkově. Blízko nebe. Aspoň tam budu mít jednu blíží, utěšuje se babička, když se vleče vzhůru, zatímco ji na schodech předbívám.

Obdivuju ten pokoj, kde se dá dělat všechno: vařit i spát i sedět u oválného stolu a povídat si. A ještě je tu spousta místa. Nábytek se tiskne ke čtyřem stěnám a uprostřed se dá běhat.

A pak ta tmavohnědá stará kredenc. Stála v jednom koutě tak, že jej zakrývala, stála přes roh, usekávala ten roh pokoje, a ponechávala jenom dvě škvíry po obou stranách mezi boky kredence a zdmi. Ve škvírách byla tma a kdoví co se schovávalo ve tmě kouta.

Ve dne se tma neodvažovala vyběhnout ze škvíry do pokoje. Ale co v noci, když jsem u babičky přespával? Pohovka pod mými zády byla plná jamek a od pokoje jsem byl oddělený hradbou židlí, abych v noci z pohovky nespádl. Jenže. Stačí mě hradba židlí uchránit? V tmavém koutě za kredencí mohou čekat dvířka, o půlnoci se otevřou a vyjdou z nich nevídaná zvířata s pokrouceným rohem na čenichu, podobná zvířatům ze starých knih. Anebo se odtud vyplazí hadi s kočičími hlavami.

Z kredence se dala vytáhnout zásuvka naplněná provázky, papíry, starými sešity a tužkami. Tužky byly maličké, jen zbytky tužek, maličké tužkové děti. A když jsem vytáhl druhou zásuvku, ležela v ní pohádková kniha plná obrázků. Tady je ten hrozný obrázek. Kdykoliv beru knihu do ruky, musím obrázek vyhledat. Chaloupka na kuřecí noze a plot ozdobený lidskými lebkami. Odvážné děvče drží v ruce hůl s lebkou a svítí si s ní na cestu jako lucernou. Mráz hrůzy i lásky ke statečnému děvčeti mě nutí polykat.

Ráno mě u babičky budí mávnutí chladného vzduchu. Babička větrá. Žižkovský vzduch, bílý a modrý jako zředěné mléko, vtéká do pokoje. Zahučí primus, petrolejový vaříč, babička vaří snídani.

„Co budeme dneska dělat?“ zakňourám za židlemi na pohovce.

„Dobré jitro,“ připomene babička.

„Dobré jitro, co budeme dneska dělat?“

„Co budeme chtít.“

Jaká slast mít babičku, která dělá, co chceme. Jakže to říká babička, když mluví s maminkou?

„Děvče, dej mi nějakou práci, jedno jakou. V mém věku už na tom tak nezáleží, co dělám, hlavně že dělám. Všecko, co bych chtěla udělat, se mi už stejně nepodaří.“

„Ale maminko,“ odporuje moje maminka své matce.

„Nenene,“ řekne babička, sevře ruku v pěst a vztyčeným palcem ukáže vzhůru. To znamená, protože bydlí v žižkovském dolíku, že naznačuje směr k Olšanům. Tu svoji neodvratnou budoucnost. Nikdy nevyšloví slovo smrt. V žižkovském dolíku bydlí i u nás, na venkově. Její zdvižený palec ukazuje i u nás k Olšanům.

Zatímco babička omývá nádobí od snídaně, prohlížím si knihu. Až začne na primusu bublat polévka, posadí se babička ke mně, začne mi číst a prázdné místo uprostřed pokoje zaroste lesem a skalami. Proto je tu to prázdné místo.

Ááách, zase mám před sebou obrázek s chaloupkou na kuřecí noze, s lidskými lebkami a odvážným děvčetem. Na zádech mě zastudí pot.

„Ukaž,“ podívá se mi babička přes rameno, „copak je?“

Poznala moji sladkou hrůzu?

„Smrtě,“ ukáží prstem na obrázek. Opatrně, abych se některé lebky špičkou prstu nedotkl.

„Ani vyslovit nemáš to slovo,“ řekne babička. Sáhne po knize a zavře ji. Všechny smrtě jsou zavřené v knize a nemohou ven. Babička uloží knihu do zásuvky a zásuvku zašoupne. Jak jednoduché je zbavit se smrti!

Babička přináší jinou knihu. Tu s králem Drozdibradem.

„Tak kde jsme zůstali posledně?“ přemítá a obrací listy.

U babičky na mě čekává vždycky nějaké pokračování. Konce tady nemají co dělat a smrtě taky ne. Až nebudu vědět kudy kam a budu si myslet, že jsem na konci, půjdu k babičce. U ní vždycky najdu pokračování.

TELEGRAM přišel za pár dní po tom, co jsem se vrátil od babičky domů. Listonoš Svoboda, vysoký a hubený, měl přehozenou poštáckou pelerínu. Drobně mžilo. Vítr zvedal cípy peleríny jako černá křídla. Maminka potom tvrdila, že hned tušila něco nepříjemného, jakmile ho uviděla.

V telegramu od tety Ančí stálo: Přijedte, teta vás chce ještě naposledy vidět.

Ano? Ale koho? Se mnou nepočítali.

„A proč ne já?“ opakoval jsem. Zatvrzele a vytrvale.

„Bude to smutná návštěva.“

Děti tedy jsou na světě jenom proto, aby se pořád radovaly. A proč mi tedy kazíte radost? Cítil jsem se ostatně dospělý. Víc než kdykoliv potom, když už jsem dospělý byl skutečně.

„My se máme s tetou Fany rádi,“ prohlašoval jsem. Není tohle snad dostatečný důvod, aby mě vzali s sebou do Prahy? „Máme se rádi,“ ujišťoval jsem.

Matka seděla před zrcadlem a česala se. Měla dlouhé plavé vlasy a hřeben v nich proplouval dlouho, než se dostal na konec. Nebo ani tak dlouhé nebyly, jenom ten hřeben tak dlouho proplouval, než mi odpověděla:

„Právě proto.“

„Jak to?“

„Můžeš na chvíli nechat otázek?“ Maminka zabořila znovu hřeben do vlasů. „Mám teď jiné starosti.“

„Já mám taky jiné starosti,“ řekl jsem a šel jsem ven. Opustili mě, opustili. Litoval jsem se, a nikdo jiný mě nelitoval. A babička šla do města nakoupit. Ještě že přestalo pršet.

Pozoroval jsem drátěnými oky v plotě, co se děje na ulici. Nedělo se nic. Jestli se něco děje, pak jenom pro dospělé. Pro ně ano.

Koruny lip vytrásaly krůpěje a obloha byla nevlídná. Vyšel jsem na ulici. Išek, ruce v kapsách krátkých kalhot, se loudal proti mně. Našlapoval zeširoka, říkal tomu námořnický krok. Takhle chodil, když věděl něco důležitého. Přiloudal se a povídal:

„Pojď k lípě.“

Šli jsme k naší poradní lípě, k té, co zvedala obrubník před zahradou sester Kovářových. Všude bylo mokro, nikde se nedalo sedět. Postávali jsme a Išek oznámil:

„Eliška. Bude se vdávat.“

„Za toho?“ ukázal jsem na poslední dům v ulici.

Išek zavrtěl hlavou.

„U Pospíšilů má za výlohou oznámení.“

Pospíšil, tiskař v Kostelní ulici, vystavoval ve výkladu vzory úmrtních a svatebních oznámení. Přál jsem si Eliščino svatební oznámení vidět na vlastní oči. Pozapomněl jsem na lítost, že ne-jedu do Prahy. Tehdy se mi dařilo rychle zapomínat. Vyrazili jsme do Kostelní ulice a cestou jsme se zastavili pro Pepu, a Tyty se samozřejmě přidal.

Oznámení bylo opravdu ve výloze.

„To je jméno, co?“ položil Išek ukazováček na sklo výkladní skříně. „Bude se jmenovat Šmitbauerová.“ Vyslovil jméno s hořkým uspokojením.

Nikdo to neřekl, ale byli jsme přesvědčeni, že nás Eliška zradila. Myslili jsme si na ni všichni a její věk nás neodrazoval. První se vzpamatoval Tyty, asi proto, že byl nejmladší, a také proto, že Elišku miloval jenom kvůli nám. Vytáhl z kapsy minci a předvedl nám ji.

„Mám dvacetník,“ řekl.

Za dvacetník byla u Pospíšilů hrst papírových odřezků, útlých bílých papírových proužků. Hodily se na leccos. Třeba se na proužky

psala slova, aby jeden nevěděl, co druhý píše. Pak se daly proužky k sobě, slova se řadila k sobě podle pořadí a vznikaly krásné nesmysly. Kočka kouše věž. Mikuláš polyká jetel. Nebo něco podobného.

Pepa ukázal na Tytyho:

„Má dvacetník.“

„Na co čekáš?“ povídal Išek Tytymu. A Tyty šel do krámu a donesl za dvacetník papírové odřezky. Opatrně nás podělil. Šli jsme zpátky s odřezky v hrsti a bez naděje na Elišku.

„Šmitbauerová.“ Išek se do toho jména zakusoval.

Ovoce uzrávalo, a my jsme na ně nedosáhli. Dospělí prostě víc vyrostli.

RODIČE byli v Praze u pratety a já s babičkou v domě osiřel. Vynesla do růžového kruhu nízkou stoličku, říkala jí šamrlička, posadila se na ni a pročítala včerejší noviny, to, co včera nestihla. Malé babičce se na nízké stoličce dobře sedělo. Mně se na stoličce také sedělo dobře, ale ne dlouho. Pak mi začaly v posedu překážet vlastní nohy. Vyrostly mi. Věci nám připomínají, že čas plyne. Člověk si už nemusí stoupat na špičky, když se chce dovědět, co je na stolní desce, sedí se mu nepohodlně na nízké šamrličce a nakonec přijde slavný den, kdy se posadí na židli, začne houpat nohama a zjistí, že drhne podrážkami o podlahu. A knihkupcův Vládínek, co jezdil na otcově bicyklu s jednou nohou pod rámem, jednoho dne přehodí nohu přes rám a došlápne na oba pedály.

Vylezl jsem na půdu a díval jsem se na babičku z půdního okénka. Působilo to zvláštní potěšení: pozorovat a nebýt zpozorován. Z výšky půdního okénka se mi zdála babička ještě menší, než byla. Byla to vůbec ta mladá urostlá nevěsta, která se dala vyfotografovat panem Jiřikovským v ateliéru v Ječné ulici? Kdybych byl všemohoucí, tak bych jí tu podobu vrátil. Ale zase bych ztratil

babičku. Ne, raději bych jí koupil zámek, takový, o jakých mi četla v pohádkách. A co bych jí ještě koupil? Auto, aby nemusila chodit, když si naříká na nohy. A co ještě?

Pojednou všechno ztichlo. Před chvílí jsem ještě slyšel na zahradě šumět stromy a teď se nepohnulo nic. Ptáci přestali zpívat. Slepice paní Heumingerové nevydaly ani zvuk. Svět zalitý do skla. Jako ty květy ve skleněném těžítku. Dostal jsem strach. Jak tam ta babička divně sedí a nehýbá se. Předklonila se, hlavu v dlaních, noviny jí vyklouzly do písku. Je živá? Vyrazil jsem po dřevěných schodech dolů, do předsíně, a hrozně jsem dupal, abych to ticho zničil, abych svými skoky rozhýbal ten klid.

Podívejme. Babička sedí na šamrličce a zase má v rukou noviny. Je živá.

„Chtěla bys zámek?“ vyruším ji ze čtení.

„Zámek?“

„Takový jako v pohádce.“

„Pane bože,“ žasne babička, „co bych si s ním počala? Jen těch pokojů, a než bych je prošla, abych se dostala do kuchyně. Ba ne, mně stačí jeden pokoj.“

„Tak auto? Chtěla bys automobil?“

„To tak,“ řekne babička, „ještě mám nohy. I když..., ale ještě je mám. A tramvaj mě v Praze doveze, kam chci...“

„A co bys chtěla? Řekni si.“

„A víš, že ani nevím?“

„Ty nemáš přání?“

„Ale to víš, že mám. Tak si třeba přeju zdraví...“

„To není přání.“

Kdepak. Přání je něco velkého, zvláštního, a když se splní, změní se člověku život.

Babička se jenom usmívá a pokyvuje hlavou.

Položím babičce ruku na zápěstí, kde jí vystupují žíly a kde protéká její živoucí teplo. To mě ujistí, že je všechno v pořádku a že babička bude dlouho a dlouho živá. Možná věčně. A nenapadne mě, že si přeju to, co babička. A že je to přání velké. A největší.

„PROČ NEJEDOU?“

„To víš...“ odpoví nejistě babička.

„Maminka říkala, že budou do večera zpátky. Je večer?“

Babička přikývne. Soumrak postoupil, ale oblohu neopouští bledě modré světlo. Jsem sám s babičkou, jinak sám než jindy. Čekám.

Čekání je čas, kdy nejsme úplní, protože nám chybí to, na co čekáme. Čekáme a čekáme a nakonec nejsme skoro nic jiného než to, co nám chybí.

Vítr vane od nádraží, vlaky přijíždějí, odjíždějí, uhelný dech lokomotivy dýchne do korun stromů jako předzvěst, ale rodiče nepřijíždějí. Zato se probouzí mamčinu *kdyby*.

Kdyby se jim něco přihodilo. Kdybych zůstal na světě sám s babičkou. Starší bratr Beda z mých vidin vypadl. Nebyl doma, byl na rybách, a pak, co kdyby se nevrátil ani on?

Babička v kuchyni škrábe brambory. Jen tak pro všechny případy. Aby něco dělala. Rozsvítila si na práci. Je tedy večer.

„Proč nejedou?“

„Asi něco zařizují,“ hodí babička oškrábaný brambor do vody. Babiččin klid mi vadí. Raději jdu ven. Ještě je vidět. Chabá slepá záře pohasíná. Přejdu ulici a za roh k Pepovi.

Zatáhnu za mosazný knoflík na sloupku a na rohu se rozklinká zvoneček. Je spojený drátem s mosazným knoflíkem. Žádná elektrika, jen drát a zvoneček jako na loutkovém divadle. Tentokrát jsem zazvonil bez potěšení.

Pepa vyjde z domu a žvýká.

„Co je?“

„Nepůjdeš ven?“

„Teď? Večeříme.“

„Jasně,“ řeknu, abych ukázal, že mi na tom nezáleží. Vydám se k nádraží. Závidím, že u Pepy sedí všichni kolem stolu. Je to tak, člověk si uvědomí, že něco měl, když to nemá. Dokud to má, může mu to i vadit, ale jak to nemá, není na světě větší drahocennost než to, co ztratil.

V nádražní restauraci se svítí. Je tedy večer. Ze dveří vychází Išek se skleněným džbánem. Jenom nemluvit o rodičích. Proto povídám:

„To pivo je pro tebe?“

„Pro babičku,“ řekne Išek.

„A to všechno babička vypije?“

„A kdo by to pil?“

Nikdy mi nebylo Iška líto, teprve dneska. Išek má jenom babičku a já mám taky jenom babičku. Opustili mě.

„Naši jsou v Praze,“ povídám.

„To se mají.“

„Slíbili, že se do večera vrátí a nevrátili se.“

„Co by se vraceli?“ rozhoupá Išek džbán. „Asi šli do biásku.“

„To by nikdy neudělali.“ Zvýšil jsem hlas, abych Iška přesvědčil.

Išek se přesvědčit nedá.

„Koukej. Jednou měl táta za mnou přijet a nepřijel. Vůbec nepřijel. Nevyšlo mu to.“

Vůbec nepřijel. Vůbec nepřijedou. Zastavil jsem se a Išek pokračoval v cestě.

„Měj se,“ řeknu. Išek houpá džbánem a zapadá hlouběji a hlouběji do soumraku.

Co se s ním dávám do řeči? Ten mi to vysvětlil! Vůbec nepřijedou. Když jsi sám, nikdo ti nepomůže. Pepa večerí, Išek musí donést babičce pivo. A zatím... Co se jen mohlo stát, že nejedou? Cítil jsem bolestně svoji neúplnost. Musím domů a přemluvit babičku, aby se mnou jela do Prahy. Pojedeme spolu a budeme rodiče hledat. Tenhle plán mě nadchl. Že mě to nenapadlo hned.

Dám se do běhu, proletím zahradou a vřítím se do kuchyně. U stolu stojí otec s maminkou a s babičkou. Povídají si, a sotva vpadnu dovnitř, řekne otec:

„To je dost, čekáme na tebe.“

Byl bych rád pověděl, že to já čekám na ně. Ale maminka řekne:

„Umyj si ruce. Budeme večerět.“

Jdu si umýt ruce a doprovází mě myšlenka, že by nebylo špatné jet teď večer s babičkou do Prahy a shánět rodiče. Ale takhle je to taky pěkné.

Čekání skončilo, a když skončí čekání, jsme zase úplní.

NEDĚLE dorazila s napjatými modrými plachtami a ostrými stíny. Odpoledne přijel Karel Oto Mayer s tetou Marií a s tetou Hanou. V jídelně byl chládek a kouř z Mayerovy cigarety spěchal k oknu otevřenému do ulice.

„Přestala chodit do kina,“ ukázal Mayer cigaretou na tetu Marii.

Teta poposedla a zamrkala o poznání rychleji. „Kvůli,“ řekl Mayer, „kvůli tomu požáru v Japonsku. Jak tam v biografu uhořelo třináct Japonců. Povídám jí: Marčo, ale to byli Japonci. A kde je Japonsko a kde my. Nedá si to vymluvit.“

Chodím do biografu v pivovaře. Rolety jsou propíchané, v černém papíru jiskří celé roje drobných hvězd. Na plátně se třepetají šedivé obrazy. Pojízdne kino s němými filmy. Samí indiáni, kovbojové a někdy námořníci v čínském moři. Kdyby tu tak hořelo. Ale do sálu

vedou několikery dvojkřídle dveře. V pivovaře by se teta nemusila bát. Před očima mi znovu běží film s tím psem. Jmenoval se Rintintin a rozuměl všemu jako člověk. Jen pomalu se vracím do stínu jídelny. U stolu se zase hovoří o něčem jiném. Mayer má dneska pořád slovo.

„Cizinci k nám přestávají jezdit,“ vykládá. „Pokles cizineckého ruchu. Málo peněz mezi lidmi, to je ono. Málo peněz,“ řekne, ale nelituje, on peníze má. „Jenom do Prahy jich přijelo letos o dva a půl tisíce míň.“

Hovoří se a hovoří, ale hovor krouží kolem něčeho důležitějšího, opatrně, aby se toho nedotkl, krouží v bezvýznamných kruzích, aby se dotkl toho, co je významné. Mayerovy návštěvy mají vždycky nějaký smysl.

Konečně. Karel Oto Mayer se chopí vesla, aby dopravil svůj člun do přístavu. Konečně.

„Ančí,“ zapálí si novou cigaretu, „povídala mi, že ti prý Fany dala ten smaragdový prsten.“

Tatínek přisvědčí.

„No tak,“ řekne Mayer, „teta rozdává. Teta může rozdávat. Ale. Ví vůbec ještě, co dělá?“

„Chtěla na mně, abych jí zavolala Žorže. Toho kokršpaněla, který už před pěti lety...“ vypráví teta Hana. Neuvědomuje si, jak Mayerovi pomáhá. Popisuje zaujatě tetina psa. Pes je zakopaný na dvoře činžáku. Roste nad ním břechtan a kapradí, na dvoře činžáku je hluboký stín, a nic jiného tam nechce růst. Panebože, a teta chtěla, aby jí Žorže zavolala. Trapný výjev. Naštěstí Fany brzy zapomene svoje příkazy. Ančí toho, zdá se, využívá.

„O to jde,“ navazuje na příhodu se Žoržem Mayer. „Ančí si dělá, co se jí líbí.“

„Ten prsten,“ řekne tatínek, „mi slibovala Fany už deset let. Je to prsten po mé mamince.“

Mayer sleduje cigaretový kouř. Jak stoupá a uplývá, jak dlouhý vláknitý proud pohlcuje rozzářené okno.

„Fany přestává být svéprávná,“ vynáší Mayer soud, „a Ančí toho využívá.“

„Nic jsem nezpozorovala,“ řekne maminka.

„Ale Mimi,“ zakloní se Mayer, aby si maminku lépe prohlédl.

To oslovení. Mimi říkává mamince jenom tatínek, a žertem. Z úst Karla Oty Mayera zní to pojmenování nevhodně. Všichni kolem stolu cítí, že se dopustil nepřístojnosti.

A je ticho. Nikdo se neodvažuje promluvit první. Pojmenování musí odeznít, musí nejdřív odumřít, vsáknout se do ticha jako voda do písku. Ale pojmenování ne a ne ztratit se. Ticho se začíná dotýkat hranice nepřátelství. A tu zasáhne babička svou oblíbenou průpovídou, kterou má ve zvyku pozdravovat náhlé mlčení:

„Anděl prošel pokojem.“

A já toho neviditelného mlčenlivého anděla viděl. Jak kráčí pokojem a mizí za skříní s knihami.

Potom, jako by si vynahrazovali mlčení, spustili všichni najednou, hovor se zaplétal a rozpléтал, a v překotném dešti slov nepřestávalo blikat varovné světlo Mayerových narážek. Varovné světlo oznamovalo, že Mayer je na stráží. Pozor na prsteny, pozor na obrazy a na pratetin porcelán, pozor.

„Zapomeň na tu rozmluvu,“ řekl Mayer otci, když se s ním loučil, a vypadalo to spíš, že mu ji na rozloučenou chce ještě připomenout. „Ančí,“ řekl, „ta by to rozebrala. A kdyby –“ Kdyby co?

Mayerovo kdyby bylo docela jiné kdyby než maminičino. Mayerovo kdyby hrozilo, maminičino vyrůstalo z úzkosti a naděje.

Jednou mi babička vyprávěla báji o Prométheovi. Jak přinesl lidem oheň a jak ho bohové za to potrestali. Dali ho přikovat ke skále a orel k němu denně přilétal a kloval mu bok. Babička nikdy

neřekla: játra. Na paměť toho, že dobrodinec lidstva trpěl přikovaný ke skále, nosí prý lidé prsteny, ty malé okovy.

Poznal jsem, že si babička váží víc Prométheovy památky zakleté do prstenů než zlata těch prstenů.

Věci mohou mít cenu, která se nedá zaplatit. A nejen věci. Bohatství je vlastně v ceně, která nemá s penězi nic společného.

8

Ó SONNY BOY! Ó donno Claro! Ó Mercedes! Do otevřeného okna dřevěné verandy usadili kufříkový gramofon. Po každém kousku se musilo pero natočit klikou. A tančilo se. Chlapci a děvčata, přátelé mého staršího bratra. Tančilo se v jasmínové vůni. Bílý sladký vodopád malých kvítků se řítíl ze starých keřů vedle pumpy a vyšuměl do modré tmy.

Tančilo se na vycementovaném obdélníku, na který se vycházelo z verandy. Obdélník odděloval dům od zahrady.

Beton na některých místech pukl a z trhliny vyrážela nízká chmýrnatá tráva. Ten dlouhý obdélník byl mezisvět mezi bytem a zahrádkou a žil vlastním životem. Za dne se tu z nepatrných jizev v betonu rozbíhali paprskovitě mravenci. Na oslnivě jasných místech se vyhřívaly ocelové a měděné mouchy, a motýli odpočívali na šedivé kře vyhřáté sluncem aspoň na okamžik, nežli se ponořili do kadeřavé zeleně zahrady. A ráno bývalo betonové území popsané stříbrným písmem slimáků.

Svět na cementu bylo nejvýhodnější sledovat v podřepu, nehnutě. Každý pohyb někoho vyplašil. Mouchu, motýla, zobajícího vrabce. Letní den si přicházel na prosluněný beton odpočinout, a bylo lepší nevyrušovat ho.

Ještě teď, za tmy, vydával beton teplo, které našetřil za dne. Na zdi domu svítlo venkovní světlo, žárovka v talířovitém stínidle, a světlo se míhalo pod nepokojným závojem nočních motýlů, a kdyby nehrála hudba, bylo by slyšet i šelest křídel narážejících do stínidla.

Pletl jsem se mezi tanečnický, pletl jsem se mezi vzlyky saxofonu, vrčení chroustů a dívčí smích. Byl jsem při tom. Blaženě jsem se motal ve vzrušující letní noci. Byl jsem při tom, dokud mě matka nezahnala do domu. Musil jsem jít spát. Můj den končil, ale den tamtěch na cementu vesele pokračoval.

Okno ložnice bylo dokořán a já naslouchal zvukům noci za rohem domu, kde se z vycementovaného obdélníku stal taneční parket. Naslouchal jsem bubnu, který se osamostatnil a předběhl trubky a vydupával si cestu sám a pro sebe. Srdce mi bušilo ve stejném rytmu. A v hloubce oblohy se třásla hvězda, viděl jsem ji z postele, otrásala se s údery bubnu, tančila.

Vypovězený do ložnice se zahanbujícím úkolem spát, trpce jsem si užíval svého vyhnanství. Zaplavovala mě sebelítost, dávná útěcha dětí a stařen.

Vyřadili mě a ukřivdili mi, měli mě tam nechat. Co si dělá malý chlapec z věkových hranic! Všechno, v čem mu brání s poukazováním na jeho věk, pokládá za křivdu. Cítil jsem se dost zralý podstoupit, co podstupují ti starší. A vroucně jsem si přál rychle zestárnout. Být starší znamenalo zbavit se omezování, rozšířit si území svobody. Jaká naděje! A jaký omyl.

A jak jsem myslel na to, jak je na cementu živo a veselo, narůstala vzdálenost mezi tichou ložnicí a tamtěmi venku. Nakonec se ztráceli v takové dálce, že jsem je přestával slyšet a v milosrdném tichu jsem usnul.

Nedělní ráno po tanečním večeru bylo čisté, průzračné. Vyšel jsem na ten cementový obdélník, včerejší taneční parket. Mraenci, mouchy i motýli byli na svých místech a šedivou betonovou tabulí stačili už popsát slimáci. Rosa oschla a květiny umdlévaly ve stínu, dřív než se jich dotklo slunce.

Večerní tanec, kde byl večerní tanec? A byl? Jabloň, pumpa i jasmínový keř nevydávaly žádné svědectví, nezúčastněně a lhostejně kladly na zem dlouhé ranní stíny. Okno verandy bylo zavřené, ve skle vyhaslé žárovky vysoko na zdi domu jiskřil paprsek.

Přešel jsem po vycementovaném obdélníku, nikde nic.

Jak rychle nádhera včerejšího večera zmizela. Zmizela beze stop. Nedělní ráno vymetlo z oblohy i hvězdu, která včera tak pěkně tančila.

Zbýl šedivý beton. A stesk po ráji, z kterého mě vyhostili. Ale jakýpak to byl ráj, když se tak rychle ztratil? Anebo je ráj jméno pro končinu, z které nás někdo kvapně odvolá a do které nám příští den odřízne cestu zpátky?

RÁJE se tehdy v našich přáních rychle střídaly, ráje, ty krátkodobé unikající ostrovy, které jsme toužili proputovat, seznámit se s nimi a užít si jejich radostí. Do kterého z nich jsme se dostali? Ostrov se potopil často dřív, než jsme na něj vstoupili, a tak jsme z něj poznávali na dálku jenom barvy a okouzluující obrysy a někdy i pár kapek rozptýlené vůně.

Ale byl ráj, do kterého jsem se mohl vracet, ne snad každý den, pak by to také nebyl ráj, ohrozila by jej každodennost, ale byl ráj, útulný ostrov večera, kdy matka u kuchyňského stolu šila a otec položil na stolní desku knihu a předčítal. Robinson Crusoe. V otcově předčítání jsem se poprvé setkal s tím podivným chlapičkem, který se oblékal do zvířecích kůží, rozdělával oheň bez zápalek a nacházel v měkké půdě tajemné otisky nohou. Hrnek s čajem, do kterého tatínek nakrájel jablko, přede mnou pomalu vychládal, na konci stolu, kde seděla maminka, zacvakaly nůžky, a kocour, starý Macek, pospávající na víku dřevěného uhláku, tu a tam pohnul uchem, když tatínek zvýšil hlas.

Seděl jsem na babiččině šamrličce, babička odjela do Prahy, ale pro mě byla docela blízko, poněvadž jsem seděl na jejím místě, bradu v pěstích, poslouchal jsem a poslouchal.

Byl to opravdový ráj, vonělo tu jablko z rajského stromu potopené do horkého čaje, tiše plynulo tatínkovo předčítání a svět byl se mnou v souladu. Zdálo se, že je v naprostém pořádku, a bez toho zdání se neobejde ani nejmenší ráj, třeba ráj s třemi lidmi u kuchyňského stolu, bez toho příjemného zdání dostane ráj trhliny, kterými se do ráje vtírá starost.

Ten večer jsem směl být vzhůru déle než ostatní dny. Na obloze se chystalo zatmění měsíce. Tatínek rozhodl, že si na ně počká a že si na ně smím počkat i já. Zíval jsem do hrsti, ale touha vidět nebe bez měsíce, nebo spíš spatřit jeho mizení byla silnější než ospalost, a povznášelo mě vědomí, že je tak pozdě a já jsem ještě vzhůru.

„Země zastíní měsíc,“ vykládal tatínek, „a na měsíc přestane dopadat sluneční světlo.“

Slunce, země, měsíc. Oč bližší mně byla představa, že hvězdy jsou lucerny zavěšené na modrém stromě noci a že na měsíci sedí král David a hraje na loutnu. Kdykoliv jsem se zadíval na úplněk, viděl jsem tam nahoře někoho sedět. Ale když tatínek říká něco jiného...

Konečně nadešla chvíle, kdy tatínek založil rozevřenou knihu čtecími brýlemi a vyšli jsme do noci. Tma vychladla a na nebi byl k rozeznání střep měsíce sice zvláštního tvaru, ale ne příliš zajímavý. Jako by se propadal do temné mlhy.

„Vidíš? Vidíš?“ znovu a znovu ukazoval otec k obloze.

Horlivě jsem kýval hlavou, ale spíš abych udělal otci radost. Pro mě byl úplněk mnohem zajímavější. A ten král s loutnou. Vtom měsíc zmizel úplně. Temnota pohltila zahradu, svět sklouzl na dno hrozivé hlubiny a ticho, které nastalo, vypadalo úplně jinak

než ticho, jaké bylo předtím. Byli jsme vyhnáni z ráje do končiny úzkosti. Tohle byla ta vzácná podívaná, po které jsem toužil? Podívaná záležela v tom, že jsem nic neviděl, že jsem uvízl v temné nejistotě. Jistě bych couvl do domu, kdyby vedle mě nestál otec.

V tom okamžiku se pootevřely dveře do předsíně a na cement vyšla matka a vypustila z domu matný proužek světla.

„Už to začalo?“ zeptala se.

„Začalo,“ řekl otec, „už je to tady.“

„Nic nevidím,“ řekla matka.

„To je právě zatmění,“ zasmál se spokojeně otec.

Vrátili jsme se dovnitř, ke stolu, ale někdo nám v čase, kdy jsme byli venku, odnesl ráj. Přinesl jsem si do kuchyně tíseň tmy a ticha.

„A zítra,“ povídal jsem, „bude měsíc zase na obloze?“

„Copak jsem ti to nevysvětloval?“

Otec se posadil ke knize, ale brýle si už nenasadil.

„Měsíc je na obloze pořád, jenomže ho pořád nevidíme,“ řekl.

Vyměnil jsem svůj malý ráj za novou zkušenost. Měsíc je, i když ho nevidíme. Jsou věci, které jsou, i když se nám schovávají.

Časem jsem poznal ještě víc. I ráj se nám schovává, můžeme si myslit, že nikde na světě není. A přece je. Potkáme se s ním, jestli se nám podaří zvednout hlavu v pravou chvíli.

Vždyť jsem se potkal i se ztraceným měsícem. Když jsem večer druhého dne pozvedl oči k obloze.

KOUSKY RÁJE se zachytily i na některých lidech, byl to lesk, který jsme jim dodali my, lesk zrcadla, v kterém se zhlížela naše náklonnost.

V případě Elišky se v tom zrcadle zhlížela naše láska. A nedařilo se nám ji zapudit. Přečetli jsme si její svatební oznámení, cítili jsme tu zradu na sobě, ale naši lásku to nezničilo.

Potkat Elišku znamenalo potkat kousek ráje, o kterém jsme slychali, že tam bylo všechno nejhezčí, nejdokonalejší a nejlepší.

„Víte, kde bydlí?“ řekl Išek. „Ne? Tak pojdte.“

Na stráni nad řekou stál dům, a jak byl postavený na stráni, vypadal od silnice jako přízemní a od řeky jako dvoupatrový. Hlavní vchod byl od silnice. Veliké dvoukřídle dveře a po každé straně dveří dva sloupy, které nesly stříšku. Vchod se sloupy a stříškou nám připomínal bránu do zámku. Eliška přece nemohla chodit jen tak nějakými dveřmi.

Od té doby, co nám Išek vypátral, kde Eliška bydlí, jsme k domu ve stráni chodívali. Našli jsme si místo na zdi mezi zahradou a bramboříštěm. Ze zdi jsme viděli k domu, ale od domu jsme vidět nebyli. Zastiňovala nás hustými větvemi jabloně. Mezi listím jsme si našli každý své kukátko. Odtud jsme pozorovali Elišku, jak jde z domu, jak se vrací, a většinou jsme tu čekali marně. Ale nemá láska svoje bílá místa, kterými musíme projít, abychom se dostali k cíli?

A jaký jsme měli cíl? Schoval se nám do dobrodružství čekat na Elišku. Nahoře na zdi, skrytí za větvemi jabloně, jsme klátili nohama a okopávali zbytky omítky podpatkem. A jestliže jsme se Elišky nedočkali, seskočili jsme ze zdi na polní cestu a loudali se domů, příjemně naladěni už jen tím, že jsme nějaký čas byli nablízku domu, kde Eliška žila.

To léto jsem byl v zajetí povídky, kterou jsem si přečetl v starém Kulíkově kalendáři. V povídce chodil chlapec stejnou ulicí, jakou chodívala neznámá dívka. Děvče se tudy vracelo z tenisu, mělo na sobě bílé šaty – jaká podoba s Eliškou! – mělo i hnědé vlasy a cestou si pohazovalo raketou. Chlapec byl chudý a dívka bohatá. Jak jinak? A chlapec se do dívky zamiloval. A dívka jednoho dne zvedla ze země kaštan a odpálkovala ho raketou. Kaštan trefil chlapce do

kolena. Málem upadl, jak ho to bolelo. Zlomyslná dívka se jenom zvonivě – jak jinak než zvonivě? – smála a odběhla.

Zvláštní směs lásky, bolesti a ponížení se mi slila do pocitu, který se dal těžko popsat. Byl bych rád povídku Iškovi a Pepovi vyprávěl jako tolik jiných povídek, jenomže tahle neměla skoro děj, a přesto že skoro neměla děj a žádný pořádný konec, rozčilovala mě a patřila brzy k několika příběhům, které jsem si vyprávěl před spaním. Zkoušel jsem povídku vylepšit, najít uspokojujivé pokračování. Stal jsem se sám tím chudým chlapcem, potkával dívku, ale jakmile mě zasáhl kaštan, začaly potíže. Dívka mi mohla koleno ovázat, mohla mě pohladit, mohla mě i políbit, jenže nic z toho k ní nepřiléhalo. Zvykl jsem si na krásný smutek z bolesti a zlomyslného smíchu, na trpkost rozbitého štěstí, na to vyhnání z ráje.

Snil jsem o tom příběhu i nahoře na zdi.

„Já se, kluci, neožením,“ prohlásil Išek.

Překvapil nás. O tomhle jsme neuvažovali.

„Holky,“ ohrnul Tyty spodní ret.

„Ty mlč,“ okřikl ho Pepa.

„Já jdu domů,“ urazil se Tyty. „Já mám hlad.“

Měl ve zvyku začínat věty slůvkem já. Přiznával se ke svému já bez studu.

„Co budeme dělat?“ Pepa dělal, že ho Tytyho hlášení nezajímá. Ale my věděli, že jeho otázka znamená ústup. Nakonec si Tyty prosadí, co si přeje jeho já.

Už jsme byli s Iškem rozhodnutí využít nálady a ustoupit taky. Eliška se neobjevovala a čekání nás přestávalo bavit.

V té chvíli, kdy jsme byli už napůl na zpáteční cestě, ozvalo se za námi:

„Kluci?“

Ohlédli jsme se. No tohle. Vyhlíželi jsme svůj kousek ráje mezi sloupy domu, a kousek ráje se k nám přiblížil z druhé strany. Byli jsme ke svému ráji obráceni zády. Eliška stála na polní cestě, měla na sobě bílé šaty, jiné, než nosila na procházky, a držela v ruce pouzdro s tenisovou raketou.

„Co tu děláte, kluci?“ mířila na nás raketou, ukazovala si na nás, jako by nás obviňovala. Kluci, říkala. Ne páni. Kluci! „Snad netrháte zelená jablka? Chcete, aby vás bolelo břicho?“ Jejich ubohá padavčata! Komtesa, nevěsta, a mluví o břichu! „Tak hezky dolů!“ rozkázala.

Seskákali jsme ze zdi a pomalu, abychom ukázali, jak málo nám záleží na jejím ovoci, přehnaně pomalu jsme se kymáceli polní cestou k silnici.

Určitě se za námi dívala. Neohlíželi jsme se. Její pohled nás postrkoval.

„Šmitbauerová,“ řekl Išek a to jméno zaznělo jako pomsta.

„Ještě měla odpálkovat kaštan,“ zamumlal jsem.

Išek si mě prohlédl. Nerozuměl mi. A co. Dalo se tomu rozumět?

Někteří lidé by se nemohli ozdobit ani kousíčkem ráje, kdybychom jim ten kousek ráje nedarovali my. A někdy omylem. Ale - a to jsme pocítovali i my - když už jsme jim ten kousek ráje darovali, přetěžko jim ho budeme odnímat. I přesto, že nás donutí opustit výšku s vyhlídkou na naši lásku.

9

CO NENÍ NAPSANÉ, jako by nebylo – říkával tatínek.

„Všechno, co dneska lidi vědí o tom, co bývalo, vědí z toho, co se tenkrát zapsalo.“

„Vědí to z knih,“ osmělil jsem se.

„Ale knihy je třeba nejdřív napsat,“ řekl tatínek.

Psát. K psaní patří kus papíru a tužka. Nebo pero. To jsem věděl i v době, kdy jsem ještě psát neuměl. K psaní patřil i tatínkův psací stůl, u kterého jsem tatínka viděl psát jen zřídkakdy. Ale tomu stolu se říkalo psací, ať už se u něho psalo, nebo ne.

Psací stůl stál v nejstinnějším pokoji domu, v pokoji, kde bývalo chladno i v rozpáleném létě. Pokoj měl dvě okna na sever, do ulice. Za okny klouzalo slunce po korunách lip a spouštělo do jejich košů zlaté jazyky. Sem, na desku psacího stolu, se nikdy nedostalo. Ani slunce se neodvážilo rušit toho, kdo u psacího stolu psal. Kdyby tu ovšem psal.

Kout stinného pokoje, kde stál psací stůl přiražený zadní stěnou ke zdi, mě nepřestával lákat. Okno, kterým zleva dopadalo na psací stůl světlo zvenku, představovalo svět, kde každá věc měla určitý rozměr a účel, kde lidé na chodníku měli svá jména, i strohy a květiny měly jména, a dokonce i kamínky na chodníku. Ale tady u psacího stolu, oddělený okenními skly od pojmenovaného, účelného světa, jsem pojmenovával jen a jenom já, tady panovaly moje sny a představy. Sedal jsem k otcovu psacímu stolu a přijímal snění, které stůl nabízel.

Byl to tmavohnědý kus nábytku, který sem připutoval z devatenáctého století, nahoře měl nástavec, přihrádky a zábradlíčka

a mezi nimi uprostřed dvířka do skřínky, která se zamykala. Pod úrovní psací desky, po obou stranách hranatého otvoru, kam se strkaly pod stůl nohy, po obou stranách tunelu, v kterém jsem se rád schovával, byla také zamčená dvířka. Zdobily je ryté a řezbované dubové listy s žaludy. Mezi listy se objevovaly i plody, které jsem neuměl pojmenovat, vymýšlel jsem si pro ně jména. Nedalo se nic dělat, u psacího stolu se musilo vymýšlet.

Uprostřed desky psacího stolu byl nalepený veliký obdélník zeleného pijavého papíru, měkce chlupatého, sem tam odřené. Bylo krásné dívat se na tmavá blýskavě odřená místa v zeleni. Skvrny ožívaly a přijímaly podoby zvířat, květin a tváří. Za oknem se střídaly roční doby, stromy ztrácely listí, sníh padal a tál, ale podoby na zeleném pijáku ročním dobám nepodléhaly. Řídily se pravidly snu.

Sedal jsem nad zeleným pijákem a snil o tom, co je za dvířky. Jistě za nimi byly věci podivuhodné, které je třeba zamykat a hlídat.

Jednoho letního dne, to jsem ještě nechodil do školy, jsem zase snil nad psacím stolem. Vyrušil mě tatínek. Vytáhl z kapsy klíčky a odemkl dvířka u mého pravého kolena. Za dvířky byly zásuvky. Jednu z nich vytáhl. Dočkal jsem se. A co jsem viděl? Samé čisté papíry. Vedle vyrovnané hraničky papíru lepenkovou krabičku s víčkem. Tatínek zvedl víko a ukázaly se tužky. Nové tužky, ořezané, některé z nich měly půlku modrou a půlku červenou.

Tatínek si vzal z hraničky papír a také mně podal několik papírů. A tužku napůl červenou a napůl modrou a na obou koncích ořezanou.

Osaměl jsem.

Zkusil jsem tužkou čáru na papíře. Papír se protrhl, modrou čáru jsem nedokončil. Neznal jsem tenkrát ještě písmena a mohl jsem se vyjadřovat na papíře jenom čarami. Uchopil jsem tužku,

papír jsem posunul z měkké pijákové podložky na tvrdou desku a přidal k nepovedené čáře další. Červenou. Podle mě se podařila. Táhl jsem tu čáru od jednoho konce papíru k druhému s pootevřenými ústy a cítil jsem báseň. Znal jsem už dost básní. Šeptal jsem si do tužky tu svou, úplně novou, bez smyslu, ale rýmovanou. Okamžik štěstí z nevšední nálady. Vychutnával jsem přitom i malý smutek z odhaleného tajemství za dvířky stolu, ale smutku nebylo víc, než kolik je ho zapotřebí, aby štěstí bylo hlubší.

Tohle všechno jsem uložil do dvou čar na protrženém papíře. Báseň nesdělitelnou jiným, jen tomu, kdo ji zapsal.

Pak blažený okamžik zmizel. Zbyl psací stůl a další kus papíru, přečistého papíru, že se do něj dala polapit i dlouhá báseň. A byla tu ještě dvířka, která tatínek neodemkl. Byl tu psací stůl se zamčenými dvířky, a za nimi?

Ať si už představujeme štěstí jakkoliv, snad patří k pravému štěstí aspoň jedna jediná neodemčená dvířka. A jedno sdělení, které se dá vyslovit vlastně jen nedokončenou blaženou čárou na protrženém papíře.

ALE CO TEĎ? Teď už jsem znal písmena, dovedl jsem číst, a také jsem psal. Pomalu a důkladně s námahou poutníka, který si razí cestu vzdorujícími houštinami. Období bezstarostně narůstajících čar bylo za mnou.

Dřív jsem dával čarám smysl já, rozhodoval jsem, co znamenají, nyní jsem musil volit, jaká slova napsat, musil jsem je vyhledávat, jejich obsah mi přikazoval, které kam patří. A to kroužení písmen! Jak brzy při něm bolela ruka! Ale ponížení, kterým nás podarovala Eliška, mě vybízelo, abych o ní a o svém citu něco napsal. Byl jsem zmatený, můj cit k Elišce zápolil s křivdou, ráj zápasil s peklem. Nevěděl jsem, že právě spleť citů, složitost prožitku přivolává

báseň, aby nás vyvedla z mlhy nejistoty. Byl jsem nešťastný z toho, jak velký je můj cit a jak malá schopnost vyjádřit jej. Uměl jsem psát, ale písmena mi nepomáhala. Jako bych neuměl psát.

Napadlo mi, co povídal náš pan učitel tatínkovi:

„To víte. Každý neumí tak psát jako Šrámek.“

Šrámka jsem znal. Takový kudrnatý kluk z páté třídy. Pátá třída medvědi, protože nic nevědí. A podívejme, tenhle Šrámek!

Seděl jsem nad čistým listem papíru a litoval jsem, že neumím, co umí on. Psát. Toužil jsem napsat něco dojemného jako píseň, kterou zpívala paní Heumingerová, naše sousedka, když prala. Okno její prádelny sousedilo hned s naším plotem. Okno vysílalo do ulice mýdlovou páru a naříkavý zpěv. Ze zpěvu se mi podařilo rozeznat jenom dvě slova: milko má. V prádelních dnech jsem se raději plotu nepřibližoval. Nesnášel jsem tu tesknou očistu, to úpění přerušované drhnutím valchy, které vycházelo z bolavé minulosti.

Nenapsal jsem nic.

Kolik citů asi nenávratně zmizí a nezanechá svědectví. A to jen proto, že člověk umí i neumí psát.

BÁSNIČKY. Bylo s nimi trápení. Obdivoval jsem je. Stránky, na kterých byly v knihách vytištěny, byly poloprázdné, kolem veršů hodně místa, ale něco z básní přesahovalo okraje stránek, vlálo do prostoru, a rytmus mě doprovázel a nutil, abych v jeho kroku vymýšlel svoje vlastní verše. Nezkušeně klopýtaly, vzpíraly se lehkému kroku knih Sládka a Vrchlického, které jsem si vytahoval z tatínkovy knihovny.

Tatínek o mém skládání věděl a opatrně mě povzbuzoval. Jenom když se přiblížily narozeniny některé tety, odložil opatrnost a říkal:

„Co kdybys napsal tetě přáníčko. Ve verších.“

Neměl jsem dost síly odolat. Usedal jsem k tatínkovu psacímu stolu a zkoušel znovu a znovu první řádku. Prsty modré od násadky, kterou jsem namáčel příliš hluboko do kalamáře, s vůní zasychajícího inkoustu v nose, zpocený a ustaraný jsem se zděšením zjišťoval, jak se moje básnická odvaha vytrácí, jak se moje autorská pýcha scvrkává.

Nejmenší potíže byly s tetou Hanou. Dneska ráno, teto Hano... Ale co s Marií, a co s Markétkou? Nevím, z jakého důvodu, ale vždycky jsem měl dojem, že musím rýmovat jméno oslavenkyně.

A právě byla na řadě teta Marie. Viděl jsem ji za bílým netknutým papírem jako za sklem. Pomrkávala a usmívala se na mě neurčitým úsměvem, jakým doprovázela řeči těch ostatních kolem stolu. Ten neurčitý úsměv se hodil ke všem rozhovorům. Báseň se měla týkat jenom jí. Aspoň úplné krátká básnička. Čas pomalu odtékal a nakonec se zastavil. Konečně. Marie. Kytku uvije. A kdo? Přece já.

Tatínek mi nahlédl přes rameno a s pochopením laskavého kritika opakoval:

„Vidíš, no vidíš.“

A přáníčko ještě krasopisně přepsat! Tolik práce s několika řádky. Jak to jen dělají básníci, kteří napíší básni celou knihu? Anebo ty sebrané spisy od Svatopluka Čecha v knihovně.

„Kdes byl?“ přivítal mě venku Išek.

Svěřil jsem se mu. Išek naklonil hlavu k rameni a prohlížel si mě, jako by mě viděl poprvé.

„Básničku,“ řekl. „Básničku. Jo?“

Otázka a hlavně to, jak ji vyslovil, se mě dotklo.

„Jo,“ opakoval jsem po něm, ale jinak. „Skládám básně,“ řekl jsem a byla v tom pýcha, sebechvála a marnivost, a jak jsem větu vyslovil, poznal jsem, že jsem vyslovil větu špatnou, úděsně ne-

vlídnou, že se napařuju nad řádky, které za napařování nestojí. Zděsil jsem se. Co jsem to pověděl? Chtěl jsem předběhnout Iškův posměch a vběhl jsem do vlastní hanby.

„Básničky nejsou na nic,“ prohlásil důrazně Išek a nepřestával se na mě dívat zvláštním pohledem.

Ohromilo mě to. Tenhle úplně jiný názor na básně. Byl bych se rád začal s Iškem hádat. Ale jak? Nač jsou vlastně básně? Jak jsem měl tenkrát se svou malou zkušeností vysvětlit složité spojení života s uměním a postoupit za hranici, kde slova žijí novým životem? Z hlediska svých veršovanék jsem nemohl bránit nic, a když jsem si vzpomněl na básně z knih... Jak jsem měl bránit jejich nádheru, které jsem často nerozuměl?

Moje mlčení si Išek vykládal jako stud. Přestal se na mě divně koukat a povídal:

„Hlavně že to máš za sebou.“

Za sebou jsem to neměl. Básně. Šel jsem k jejich obzoru, a obzor přede mnou putoval dál a dál.

BÁSNĚ směřovaly k obzoru a nedostižný obzor přede mnou postupoval. Všechny touhy a přání nás vedou k obzoru, stále dál kupředu, za obzorem obzor, z jedné touhy vypučí jiná a přání mají nedohledná dna. Ale umění má tu moc přiblížit, po čem toužíme, třeba v jiné poloze, v podobě blízké snu, který nekončí sám v sobě. Směřuje do života.

Když jsem se nemohl zmocnit světa slovy, zkusil jsem kreslit. Moje dětské kresby vyprávěly příběhy. Čím víc děje se mi dařilo do kresby vpravit, tím jsem byl spokojenější. Hemžili se v ní lidé, kteří neustávali něco dělat. Nikdy nebyli v klidu. Stavěli domy, spěchali ulicemi, jezdili v autech v těch báječně hranatých bednách – létali v letadlech a balónech, plavili se na parnicích ozdobených vlaječ-

kami. Všude se houfovali lidé. Také spolu bojovali. Kreslil jsem svůj sen o válce. Dost jsem o ní slýchal. Byla to bezbolestná válka. Nikdo v ní neumíral. Z výbuchů granátů se kouřil kudrnatý dým, z pušek lítaly černé tečky a zvědaví vojáci se vykláněli z letadel, jako by se rozhlíželi z rozhledny.

Nebavilo mě malovat květiny a stromy, které se nemohou rozběhnout, jablka, která se mohou dostat do pohybu, leda když je napíchneme na naše střelky.

I my jsme byli pořád v pohybu. Išek, Pepa, Tyty a já. A když jsem si někam sedl s knihou a četl, pohybovaly se sny.

PEPOVA TETA přijela na návštěvu. Z Liberce. Ta jediná teta, kterou Pepa měl.

„Pojď se podívat na moji tetu,“ lákal mě Pepa.

Nebylo to zase tak málo, ta jediná teta. Byla vysoká, ramenatá, a když hnula rukou, bylo to, jako by rozkazovala. Zahlédl jsem ji ve městě. Dva dny byla už na návštěvě, než se Pepa odhodlal odvést mě k nim.

Šel jsem. Měl jsem spoustu tet a nemohl jsem v soutěži tet s Pepou prohrát. Šel jsem a těšil jsem se, jak moje tety nad Pepovou lehce zvítězí.

„Umí jenom německy,“ řekl Pepa cestou.

„Jdi.“

Nikdy mě nenapadlo, že by někdo v Čechách uměl jenom a jenom německy. Moje maminka uměla česky i německy. Zpívala mi dokonce dlouhé německé balady, smutné a dojemné, které se prohýbaly pod tíhou ušlechtilých citů, jaké moje maminka milovala. I moje babička uměla česky i německy. Obecnou školu vychodila českou, vyšší ročníky vychodila na Smíchově v německé škole. Četla mi německé pohádky německy a zpívala mi české písničky.

Třeba: Spi, Havlíčku, v svém hrobečku anebo Čechy krásné, Čechy mé anebo Zasviť mi, ty slunko zlaté, na poslední z vlasti krok. Zvlášť ta poslední písnička mě rozlítostňovala. Při ní jsem v duchu putoval po mochovské silnici do neznámého světa.

A pak tu byl tatínek, který uměl česky a špatně německy. Německy mluvil tatínek, jenom když byl moc veselý a jeho němčina se k tomu náramně hodila. Byla taková vesele zamotaná.

A já? Odmalička jsem uměl oba jazyky. Nic mi na tom nebylo divného. Tatínek říkával: Kolik jazyků umíš, tolikrát jsi člověkem. Jenomže tatínek byl člověkem nejmíň stonásobně, ačkoliv se německy nikdy dokonale nenaučil. A ruštinu, kterou se naučil v zajetí, pomalu zapomínal.

Ale jenom německy? A v Čechách?

Výjimečně jsme byli s Pepou sami, Tyty zůstal s tetou doma a Išek odjel na dva dny za svým otcem do severních Čech. Slíbil nám každému zlatý vojenský knoflík. Maličkost. Jeho tatínek byl přece důstojník.

„Ta teta umí jenom německy?“ pochyboval jsem.

„No jo,“ řekl Pepa, „musím jí říkat Tante Justine.“

Zahrádka u nájemní vily, kde Pepa s Tytym bydlili, byla malá a větší část zahrádky zabírala koruna topolu, který rostl u plotu. Naštěstí byla koruna velikého labského topolu vysoko, a tak dopadal na zahrádku jenom kropenatý stín, občas topolové chmýří a na podzim žluté listí. Majitel vily asi topol moc miloval, jinak by ho dal dávno skácet. Ale tenkrát milovalo stromy ještě hodně lidí, i když jim překážely. Protože překážely krásně. Jinak už byly na zahradě jenom dva zelinářské záhonky a pak tráva. Ne taková jako u nás v ulici. Dlouhá, pačesatá. Tady byla tráva kratičká, jako by ji zrovna přinesli od holiče před velkými prázdninami, kdy nás rodiče dávali stříhat nakrátko.

Na trávě stálo rozkládací lehátko a pruhované plátno v něm napínala váha tety Justiny z Liberce.

„Guten Tag,“ řekl jsem.

„Schau mal,“ řekla teta Justina. Ovívávala se lopuchovým listem a teď si listem zastínila oči, aby na mě lépe viděla. „Bei uns,“ řekla, „sagt man Grüss Gott.“ Prohlížela si mě zkoumavě. Letní parno jí nesvědčilo. Měla tváře naběhlé do ruda, až fialova, vydechovala ústy a vystrkovala při tom dolní ret. „Tak ty jsi Pepův kamarád,“ pokračovala německy. Asi jsem se jí něčím znelíbil, vycítili jsme to oba, Pepa i já. Pepa rychle hledal, čím by moje postavení vylepšil. Nenapadlo ho nic lepšího než povědět:

„Schreibt Gedichte, er schreibt Gedichte... Píše básničky,“ upozorňoval německy.

„Mal sehen,“ řekla teta a vybídla mě: „Sag doch ein Gedichtchen.“ Zvrátila hlavu dozpátku na plátěné opěradlo, vháněla si lopuchovým listem trochu svěžího vzduchu do tváře a vyčkávala.

„Skládá básničky česky,“ nesměle se ozval Pepa. „Nur tschechisch,“ zdůrazňoval. Bylo na něm vidět, že má strach. A měl proč.

„Was?“ rozkřikla se teta. „Nur tschechisch?“ A poučila nás, že správné básně se dají skládat jenom německy. Němci mají největší básníky na světě. Dověděli jsme se také, že Francouzi jsou zkažení, Angličani bezcharakterní, Italové podvodníci a Rusové líní. O Česích neřekla nic, o Česích jí nestálo za to mluvit. Řečnila a řečnila.

Podobnou přednášku jsem nikdy neslyšel a polovičce jsem nerozuměl. I to, čemu jsem rozuměl, mi stačilo. Když se teta shýbla pro knihu do trávy, znamenalo to konec audience.

Prošli jsme pod oknem kuchyně, kde Pepova maminka dovářela oběd, klapaly tam talíře a Tyty se pokoušel něco mlsat, protože bylo slyšet, jak ho maminka okřikuje.

„To je teta, co?“ žádostivě se na mě obrátil Pepa. Jistý si nebyl, ale byl žádostivý, abych mu tetu pochválil.

„Jo,“ řekl jsem nezávazně. Hlavu jsem měl k prasknutí. Samé otázky. Proč mám psát německy? Proč mají Němci největší básníky? Jak to? Proč jsou Angličani bezcharakterní?

„Nějak tě to vzalo,“ odhadl můj stav Pepa.

„Co?“

„Moje teta,“ řekl Pepa pyšně. Cítil se jako vítěz.

Dotklo se mě to. Vítěz. S jedinou tetou. A já jich mám tolik. Vítěz, a s takovou tetou?

„Ani neumí česky,“ řekl jsem.

Pepa otevřel pusu a nevěděl, co na to. Stál u vrátek, stál a stál. Na rohu ulice jsem se otočil.

Pepa stál pořád u vrátek a díval se za mnou.

ČESKY, NĚMECKY, do setkání s tetou Justinou jsem si toho zvláště nevšímal. Jazyk byl způsob, jakým se dorozumět, a najednou, podívejme, co všechno mi krátké setkání s Pepovou tetou odhalilo.

V tatínkově knihovně, v bachraté skříni v jídelně, kde knížky stály ve třech řadách za sebou, byly většinou české knihy, ale byly v ní i knihy německé a ruské. Německy jsem četl špatně a rusky jsem rozeznal pár písmen. Poznal jsem, že ne každou knihu napsal český spisovatel a že se knihy překládají. Z angličtiny, francouzštiny, němčiny, ruštiny, polštiny. V knihovně stáli vedle sebe spisovatelé různých národů tiše a svorně, dotýkali se jeden druhého. Tolik národů! Ani jsem si tehdy nedovedl představit, kde žijí, ale žily, knihy v knihovně to potvrzovaly. Ta spousta knih! Sen, že přečtu všechny knihy na světě, se mi rozplýval.

Svět seřazený v knihovně byl v pořádku. Ale jinak? Jednota světa, kterou jsem dříve cítil, dostávala trhliny.

O jednu se zasloužil syn Karla Oty Mayera Emil, který hovořil o Irmičce Donnerstagové jako o židovečce, o jinou se zasloužil jeho otec, když nepodal tatínkovu příteli, mistru Božovi, ruku. A Pepova teta Justina. Ta její vysvědčení sebevědomě rozdávána národům!

Milá pohádková jednota světa, kde se všichni měli rádi, se začala vytrácet.

Přestal jsem k Pepovi chodit, dokud u nich byla teta Justina na návštěvě. Než odjela, stačila dát Pepovi několik německých úkolů. Tante Justine byla v Liberci učitelkou. A výborně se tam uplatňovala. Jakkak by ne.

PEPA byl z naší třídy nejsilnější a největší. O žákovské besídce mu svěřovali čestný úkol. Poslali ho na kraj pódia, stál tam ve svých tmavomodrých krátkých kalhotkách a bílé košili, třímal žerd' československé vlajky, zatímco my, žactvo v sokolských krojích, zpívali:

„My jsme děti republiky čé es er...“

Dozpívali jsme, sálem otrásal potlesk, a Pepa přešel s vlajkou na druhý konec pódia. Seřadili jsme se za ním a raz dva, raz dva, pochodovali jsme do šaten. V sále nám tleskali do pochodu. Bylo mi jako herci, kterému se podařilo dobře zahrát předepsanou postavu.

Zvláštní uspokojení mě doprovázelo i cestou domů. Vraceli jsme se s Pepou, Iškem a Tytym – Tyty musil být u všeho – a naše matky šly daleko za námi, s nimi Iškova babička, a tak jsme přišli k domu, kde Pepa bydlil, mnohem dřív než naši průvodci.

Pepův otec na besídce nebyl. Myslel jsem, že jezdí někde po světě. Zastupoval rakouskou firmu, která obchodovala s ocelí. Snad proto hovořil doma se ženou a dětmi jenom německy.

Ale nebyl ve světě. Když jsme se vraceli, procházel se za plotem, kouřil krátký doutník a vyfukoval kouř a vždycky přitom zaklonil hlavu. Podobal se tetě Justině. Velký, ramenatý a rudý v obličeji. Přešel nás očima, naši sokolskou parádu, červené košilky, režné krátké kalhoty a oslovil nás česky:

„Tak co, vlastenci?“

Byla to otázka, jaké dospělí vyslovují jen tak, do větru, a na které se nedá odpovědět. Někteří dospělí nemluví proto, aby něco pověděli, nýbrž povídají, protože se jim líbí povídat. Ale Pepovu otci se moc povídat nechtělo. Mávl rukou s doutníkem k domu a zavelel:

„Pepo, domů, převlíknout, dali, dali...“ A to „dali“ znamenalo, aby si pospíšil.

Na těch vlastencích a rychlém převlíknutí nebylo nic špatného, jenom to, jak se Pepův otec při tom koukal. Odhodil zbylý kousek doutníku a rozmačkal jej podrážkou, až písek zaskřípal.

„Nečekejte,“ řekl, „Pepa zůstane doma. Má práci.“

Šli jsme s Iškem k nám. S Pepou jsme se sešli až druhý den.

„Člověče,“ zeptal se ho Išek, „jakou jsi měl včera práci, že tě nepustili ven?“

„Musil jsem opisovat... německy... a pak mě tati zkoušel anglická slovíčka.“ Pepa se díval na zem a psal špičkou sandálu čáry do prachu.

„Ty budeš učenej,“ řekl Išek s obdivným posměchem. Také to připomínalo hrozbu. Pepa jako by to nevnímal. Tiše pokračoval:

„Asi se budeme stěhovat.“

„Prosím tě. A kam?“

„Do Liberce.“

„Moc sis nevybral,“ řekl Išek. Nikdy v Liberci nebyl, ale poznal tetu Justinu. A kde bydlila teta Justina, tam se nemohlo hezky žít. Aspoň podle něho.

„Já si nevybíral.“ Pepa se rozlítostnil. Leskly se mu oči.

„Jojo,“ uznal Išek s pochopením, „my si nevybíráme.“ A tím „my“ myslel nás, co jsme ještě nevyrostli, a proto se musíme stěhovat s dospělými. Třeba do Liberce.

„Já,“ psal Pepa sandálem do prachu, „já možná nebudu moct odpoledne ven. Přijďte odpoledne k nám.“

„Ale jo,“ slíbil Išek.

Jindy by dělal drahoty, dneska ne. Nevěděli jsme, kdy se Pepa bude stěhovat, ale cítili jsme, že se musíme ještě užít.

Celé odpoledne jsme si hráli na detektivy a na lupiče. U domu, kde Pepa bydlil, byla jenom malá zahrádka. Měli jsme tu málo schovávaček. Ale oba jsme dělali, že nevíme, kam se nám Pepa lupič schoval. Chytali jsme jen Tytyho. Aby měl Pepa radost.

DOMŮ jsem přiběhl uřícený.

„Ale, ale,“ přivítala mě babička.

Psala zrovna dopis. Řadila k sobě veliká písmena pomalu, jako by je svazovala provázkem.

„Proč píšeš tak veliká písmena?“

„Proč?“ odpověděla mi babička. „Protože na malá nevidím.“

„A proč si nevezmeš brýle?“

„Hm,“ zabručela babička. Byla zvyklá brát si brýle jenom na čtení. „A komu moje veliká písmena vadí? Kajetánka by byla ráda, kdyby mohla psát veliká písmena.“

Babička nacházela všude nějakou útěchu pro sebe. Kajetánka byla babiččina spolužačka. Znal jsem ten příběh Kajetánky. Už byla stará, když ji porazilo auto. Od té doby se nehnula z postele. Nemohla chodit a nemohla mluvit. Dali jí tabulku a na tabulku psala vzkazy. Potom zapomínala i písmena a začala kreslit. Pár koleček nakreslených na tabulce znamenalo, že by ráda třešně.

„A to opravdu zapomněla, jak se píše?“

„Zapomněla,“ tvrdila babička.

Zvláštní věc. Nejdřív člověk čárá, pak kreslí a pak píše. A nakonec zapomene, jak se píše, a zase jen kreslí. A úplně nakonec třeba už jenom čárá.

Snad se mu podaří i dlouhá čára. Než protrhne papír.

10

MINULOST se v těch dobách vešla do slova *včera*. Když jsem zavzpomínal trochu víc dozpátku, nebýval jsem si jistý, jestli je to opravdu dlouho, kdy nás navštívila babička, protože čas měl tenkrát jinou hodnotu. Někdy se mi zdála hodina dlouhá a den krátký, a ciferník hodin s tím neměl nic společného. Nestaral jsem se o něj.

Jestliže jsem pokročil do minulosti hlouběji, pak jenom proto, že jsem před Vánoce vzpomínal, kdo u nás byl loni na Štědrý den. Kdepak minulost! Tu si musí člověk teprve našetřit a zasloužit.

Čím je člověk starší, tím mu toho víc chybí. Ke ztrátám došlo cestou, jak pospíchal kupředu, netečný k maličkostem, které nebyly maličkostmi. Ale copak jsme věděli, že z těch zrněk mohla vzklíčit úroda? Čím je člověk starší, tím častěji se vrací, doufá, že to, co mu chybí, najde v minulosti.

Malý chlapec nachází všechno v přítomnosti. Dneska.

A přece bylo tenkrát místo, kde na malého chlapce minulost čekala, připravená, zpřeházená a pořádně zaprášená. To místo se jmenovalo

PŮDA.

Naši půdu nedělily žádné příčky, táhla se nad celým přízemím rodinného domku. Měla jediné okno ve štítě a jednu skleněnou tašku ve střeše. Tudy dopadalo světlo na dřevěné schody, po kterých se chodilo do království půdy. Tam, kde se zkosená střecha jako stěna stanu téměř dotýkala cihlové podlahy, bylo věčné šero a za deštivých dnů tma. Všechno, co tu stálo a leželo, se propadalo

do měkkých prašných polostínů a stínů, ve kterých čas zanechal hmatatelné zprávy z minulosti. Krov za letních veder praskal a vzdychal a za podzimních větrů kvílel a předměty, uložené na půdě, jako by se k tomu nářku přidávaly a s lítostí vzpomínaly na období, kdy žily mezi lidmi.

Na hřebíku zatlučeném do trámu visela za řemínek přilba z první světové války. Řemínek zešedl plísní a šrámy na přilbě pokryté narudlou rží vypadaly jako krev. Obraz války, vtělený do jednoho jediného předmětu.

Pod přilbou ležel kovový lustr, široká bronzová obruč posázená vejčitými barevnými skly, za kterými se skrývaly objímky na žárovky. Bronzový lustr připomínal korunu obřího krále. Spojoval jsem lustr se světem přepychu. Odkud se sem dostal? Takhle jsem se mohl na půdě ptát každou chvíli. Odkud se tohle dostalo až sem? Věci se tu vynořovaly z oceánu plného neznámých proudů, vírů a propastí. Ty staré věci byly pro mě ostrovy bez souvislosti. Minulost nebyla žádná velká souvislá pevnina.

U půdního okna odpočíval dřevěný vojenský kufřík, černě lakovaný, se kterým se nedalo hnout, jak byl těžký, naplněný šrouby, starými hřeby, křídly klik, které se lišily jedna od druhé, kusy řetězů, klíči a jinými kovovými vzácnostmi, které ztratily účel, ale neztrácely naději, že účel ještě najdou. Rád jsem se probíral těmi železy a želízky, kterými prokvétaly vlásky rzi, tou mosazí a bronzem s krůpějemi bledé zeleně, a na všem jsem tušil tatínkovy prsty. A slýchal jsem přitom jeho hlas:

„Podívej, jak je to udělané. Je to ale kus práce.“

Tenhle přetékájící vojenský kufřík byla také sbírka procházek. Já si je pamatoval, ty procházky, jednou pod modrým, jednou pod šedivým nebem, a některý hák nebo šroub jako by ještě uchovával vůni prostředí, z kterého byl pozvednut, suchou trpkost zarostlé

skládky nebo pach teřících větvíček topolů setřesených větrem. Ten černý kufřík stál na konci našich společných cest.

Proutěný cestovní koš, břichatý a hranatý, mě tak nepřitahoval. Byl napěchovaný látkovými odstřižky. I na nich jsem rozeznával nějakou z podob minulosti. Co ten hadřík navrchu, tmavozelený hadřík s bílými tečkami? Zbyl z maminciných šatů. V těch přece jezdila se mnou do Prahy.

Kniha sklouzla z hromady starých knih, které otec po dvou po třech přivázel v aktovce z Prahy. Stával nad tou hromadou na půdě s úsměvem, kterému jsem rozuměl. Kdo ví? Každá kniha je potřebná, i ta dnes nepotřebná. Může v ní dřímat něco, co se zítra probudí a co ti přijde na pomoc.

Listoval jsem náruživě ve starých kalendářích. Pocházely z doby, kdy lidé ještě nevěděli, že jednou vypukne světová válka. Z jejich stránek zírali přísně vousatí císařové a carové, králové a preláti, kterých se někdo přede mnou asi bál, a proto jim přimaloval fajfky a bradavice. Barevné obrázky předváděly búrskou válku i rusko-japonské bojiště. Postrádal jsem historické vědomosti, zato jsem nepostrádal bohatou zásobu všech barev, jaké potřebuje snění.

Podívejme, dávno před chvílí, kdy listuju ve starém kalendáři, žili, bojovali, trápili se a radovali lidé, které jsem nikdy živé nepoznal a už nepoznám. Stránky knih pokryté doteky neviditelných lidí, pohlednice se vzkazy naléhavými a dnes nepotřebnými, procházely dětskými prsty, které na ně přidávaly svůj otisk jako doklad, že život nebyl přerušen, jenom předán, svěřený dalšímu v řadě.

Vracel jsem se z půdy starší. Odnášel jsem si odtamtud povědomí, třeba matné a neúplné, o těch, kdo byli a nejsou. Nebylo to povědomí smutné, protože všechno, co bylo, nepřestávalo trvat, v předmětech, v obrázcích, a dokonce i v kousku hadříku z prou-

těného koše. Osamělý za dlouhých odpolední na půdě, ztracený mezi bednami, kufry a policemi, nikdy jsem nebyl sám.

O tomhle perpetuu mobile tatínekův přítel Boža asi nevěděl, a já bych ho tehdy také nedovedl popsat. Ale možná že je to jediné perpetuum mobile, jediný věčný pohyb na světě. Poněvadž konec je vlastně jenom jiné jméno pro začátek, který s postupujícím časem také najde v sobě to jiné jméno: konec. Ale bude to zase jenom nový začátek.

O MINULOSTI babička vůbec nemluvila. Tenkrát mi to nebylo nápadné. Teprve po letech jsem se dověděl z kroniky, kterou psala moje prababička, o neklidném babiččině manželství. Její muž grafik a malíř neustával měnit místa. Žila s ním vzrušený život a teď, kdy dědeček už nežil a dávné vzruchy padly ke dnu času, neměla chuť znovu je zvedat nad hladinu.

Maminka vzpomínala jenom na svoje smíchovské dětství. Jako by pořád byla holčičkou, která se bojí projít Kartouzskou ulicí a která se leká mrtvých srnečků zavěšených za nohy ve výkladní skříni řeznictví. Myslím, že se ve vzpomínkách přidržovala světa jistot, hledala v minulosti zábradlí, podle kterých se jde bezpečně. Citlivě vnímala, jak ve světě bezpečí ubývá.

Tatínek vzpomínal na válku a na ruské zajetí. I když první světová válka skončila před třinácti lety, vracel se k ní jako na místo, kde něco zapomněl. Který příběh vlastně hledal? Kterého člověka, který se mu ztratil?

A zatímco kolem mě žili lidé, kteří vzpomínali na minulost, přítomnost dostávala pomalu podobu minulosti, abych měl také já na co vzpomínat. Třeba ta

ELIŠČINA SVATBA.

Nějaký plešatý muž přinesl mezi sloupy u vchodu nejdřív stolek, potom gramofon a postavil jej na stolek, zvedl víko, natáhl pero a na zkoušku nasadil přenosku, jak tu bude asi znít mezi těmi sloupy pod stříškou. A už se rozhoupaly hlasy, proplétaly se a spojovaly, svazovaly se neviditelnou stuhou:

„Věrné naše milování...“

Byli jsme schovaní v křoví u plotu, Pepa, Tyty, Išek a já, a čekali jsme, kdy přijede svatba z kostela.

Stará paní, kterou jsme také neznali, vyšla z domu a prohlásila:

„Výborně. To je ono.“

„Svatba jako hrom,“ řekl holohlavý muž a zamnul si ruce.

Auta začala přijíždět, jedno po druhém, pět aut celkem, něco nevídaného v našem městě, taková paráda, pět aut, a každé mělo jinou barvu, ale - a to jsem si oddechl - žádné nebylo žluté.

Išek do mě strčil loktem.

Vystoupila z auta, ta, co nás zradila, co se vdala za docela cizího člověka, ta, co nám poručila, abychom opustili zeď, a my jí přesto jdeme na svatbu, i když jenom tajně, do křoví. Vystoupila oslnivě bílá v dopoledních paprscích a s kyticí bílých růží, s kyticí, za kterou vyhlížela jako Šípková Růženka, a na chvíli strnula a ženich vedle ní v černém také zkameněl před čočkou kodaku, který cvakal jednou z té a jednou z druhé strany.

„Mně se nelíbí,“ řekl Išek, a mohl to povědět nahlas, protože okolo byl hluk, řeči, šumot, jenom nevěsta s ženichem se ani nepohnuli.

„Eliška?“ zeptal se Pepa.

„Ženich,“ pověděl Išek.

Prohlíželi jsme si ho, byl hezký, urostlý, kudrnatý, a to, co se nám na něm nelíbilo, bylo to, že byl Eliščin ženich. Hledali jsme na

něm chyby, jistě na něm nějaké musely být, ale bylo těžké chybu na něm najít.

„Podívejte se, jaký má nos,“ řekl Išek.

„No jo,“ řekl Pepa.

A tak jsme se zaměřili na nos a utěšovali se, že má dlouhý nos. Ale chyba byla někde jinde. Nevěděli jsme o ní. Jen jsme ji tušili. Milovali jsme Elišku, i když nás zradila, a kdo miluje, tuší i to, co není vidět. Tušili jsme chybu.

Svatební pár byl vyfotografovaný, mohl se pohnout kupředu, holohlavý muž nasadil na desku přenosku a věrné milování objalo manželský pár, proplulo šumem a dolehlo i do naší skrýše.

Sotva došel ženich s nevěstou mezi sloupy pod stříšku, otevřely se dveře a ukázala se v nich stará paní s rukama vysoko nad hlavou. Držela v nich něco bílého. Pak se ozval třesk. Byl to talíř. Střepy pro štěstí se válely na dlaždičkách před svatebčany.

„Měla ten talíř hodit na něho,“ řekl Išek. Byl nesmiřitelný.

Odněkud přiběhl pes, velký buldok, s výrazem dobráka, kterému ublížili, se protáhl mezi muži a ženami, mezi těmi hloučky, které vtahovalo ústí domu dovnitř, a když si nabral do čenichu pachy a voňavky, rozběhl se k plotu, za kterým jsme se schovávali, a kňučel nám vstříc.

„Jedeš,“ odháněl ho Pepa, „ještě nás prozradí.“

Ale nikdo se nestaral, co pes a co my. Všechny přitahoval vchod do domu, ještě trochu kroužení a rozpaků mezi sloupy, aby se nezdálo, že pospíchají najíst se. Magnet uvnitř domu byl příliš silný. Zanedlouho se cesta před domem vylidnila a šum a řeči spolykal dům. Gramofon dohrál. Poslední odcházel holohlavý muž. Zvedl přenosku a zastavil gramofon.

Obešli jsme zahradu, za roh na svah, který umožnil, aby z téhle strany měl dům patro. A v tom patře byla otevřena všechna okna.

„Jsou nahoře,“ ohlašoval Išek.

Hovory a cinkot nádobí unikaly z horních oken. Jednu chvíli bylo u okna vidět ženicha. Vykláněl se ven.

„Aby tak vypad,“ řekl jsem.

Ale Išek můj dar nepřijal. Jeho spor s ženichem byl jen a jen jeho spor. Odmítal pomoc.

„Něco by se mělo stát,“ povídal Pepa. Bylo to trochu zdlouhavé. Na odvráceném svahu zahrady ani nepobíhal pes. Jenom nahoře, v patře, ta řada rozevřených oken a hučení hlasů a cinkot a vůně hovězí polévky. Vůně probudila Tytyho.

„Já mám hlad,“ vynucoval si pozornost, „já mám hlad, já mám hlad, já mmm –“

Pepa mu položil dlaň na pus. Tyty se mu vytrhl a ze všech sil zaječel:

„Já mám –“

„Co s ním?“ Pepa držel Tytymu jednu ruku na puse a druhou mu tlačil na tu ruku hlavu.

Išek na Tytyho zakoulel očima:

„Co s ním? Hodíme ho rybám.“

Řeka tekla kousek od nás, za našimi zády.

Tytyho ryby postrašily. Báł se jich od té doby, co viděl na břehu chyceného sumce. Zmlkl.

Byli bychom už odešli, nebýt Tytyho. Chtěli jsme mu ukázat, že nemáme hlad, protože jsme starší, a že nás zajímá dům a svatba a všechno, co se kolem toho děje. Ve skutečnosti jsme byli zklamaní. Trochu jsme zahlédli Elišku v svatebních šatech. A ženicha. O toho není co stát. A houf cizích lidí. A gramofon sice hrál, ale na některých místech usykával. U nás, když se tančilo na cementu, měl gramofon mnohem veselejší a jasnější hlas.

„Co říkáte, půjdeme?“ Išek vstal a začal se protahovat. „Taková svatba za nic nestojí,“ povídal. „Já, teda já se ženit nebudu.“

„Ale jo,“ zvedal se Pepa, „já se asi ožením.“

„Já taky,“ přidal se Tyty.

„Ty mlč,“ upozornil ho Pepa.

Pokud se týkalo mě, neměl jsem určitou představu. Ženit se, nebo ne. Teď, když se Eliška vdala.

Brouzdali jsme se podle plotu zahrady trávou, která už měla klásky, z jedné strany plot a z druhé brambořiště, loudali jsme se z míst, která nám už nemohla nic nabídnout, poněvadž jsme nabídku sami v sobě zrušili.

Naposled jsme přešli pohledem řadu oken v patře, která se nám jevila proti slunnému dni temná a v kterých bylo živo, až se to rozléhalo ven, a zrovna v okamžiku, kdy jsme se loučili s Eliškou a domem, vyletěla z jednoho temného okna zpěněného hlasy a smíchem Eliščina svatební kytice. Vyletěla z okna prudce a velikým obloukem. Přistála vedle nás na poli mezi keřky brambor, posadila se tam a vrchní růžová poupata se jí zatřásla jako v hněvu.

Čekali jsme, co se bude dít. A nedělo se nic. Až na to, že v jednom okně začalo zase cvrlikat z gramofonu, asi ho přenesli nahoru. Ještě jednou věrné naše milování, do skonání, do skonání.

Išek poskočil do brambořiště, zvedl kytici a přičichl k růžím.

„Co s ní chceš dělat?“ Napadlo mě, že Išek odnese kytici do domu.

„Vezmu si ji s sebou,“ povídal Išek.

„No ne,“ žasl Pepa.

V jednom okně se objevila bílá postava. Nebo jsem se mýlil?

Vraceli jsme se do města s kyticí.

„Třeba budou kytici hledat,“ obával se Pepa, „třeba nás viděli a budou hledat i nás.“

„Kdo tu kytici zvednul?“ zeptal se Išek. „Kdo ji zvednul, může si ji nechat.“ Znělo to jako zákon.

Přidali jsme do kroku, abychom už měli dům se svatebčany za sebou, aby nás nikdo nemohl zavolat zpátky a kytici nám vzít. Byla naše a byla, aspoň jsme to tak cítili, důkazem, že Eliška tak docela tomu ženichovi nepatří. Zlepšila se nám nálada.

Na náměstí jsme potkali Irmičku Donnerstagovou.

„Jé, kluci, kdo má dneska svátek?“

„To není kytky k svátku,“ řekl Pepa.

„A jaká je to kytky?“

„Svatební,“ odpověděl Irmičce Išek.

„Komu ji nesete?“

„Nikomu. My ji neseme od někoho.“

„Vy jste ji dostali?“

„Skoro dostali,“ řekl Išek.

„Kdybys tě poprosila, dal bys mi růži?“

„Ale jo,“ řekl Išek a vytáhl z kytice bílou růži a podal ji Irmičce.

„Jenom jednu?“ zeptala se. „Mohl bys mi dát ještě jednu?“

„Ale jo,“ odpověděl a vytáhl z kytice ještě jednu růži.

„A do třetice?“ podívala se na něho Irmička zespoda přes řasy.

„Ale jo,“ řekl a dal jí ještě jednu růži.

A jak jsme se loudali náměstím dolů, vytahoval Išek jednu růži po druhé a dával je Irmičce a ta vždycky radostně vydechla. O tyhle růže si už neříkala, ty dostávala jako dárky, které nečekala.

Nakonec zmizela v průjezdu domu, kde bydlela, s náručí růží.

JSOU DNY, které člověk prožívá jinde, než kde je. Někdy se prochází v minulosti, jindy v budoucnosti. Den, do kterého jsem vstoupil, mne už od rána nutil, abych se procházel v budoucnosti. Hned od

té chvíle, kdy jsem se dověděl, že půjdu s maminkou na návštěvu k Donnerstagovým. Jaká naděje na vítězství!

Právě jsme se začali oba, Išek i já, ucházet o Irmičku Donnerstagovou. Bylo to nečekané, najednou to tu bylo. Možná že jsme s Iškem potřebovali zaplnit prázdné místo po Elišce, ale spíš nás potkal ten skromný zázrak, který potkává tisíce lidí, že chodí denně kolem někoho, koho znají, a najednou si ho všimnou, jako by ho viděli poprvé.

Předváděli jsme se před ní. Išek vykládal, jak se stane vojenským pilotem. Poprosil jsem Pepu, aby před Irmičkou jen tak prohodil, že píšu básničky. Pepa pochopil, zmínil se před ní o mých básničkách, ale větší dojem na Irmičku udělal Išek s tím pilotem. Išek tahal Irmičku za vlasy, já jí nosil tašku. A Iškovo tahání za vlasy nade mnou vyhrávalo.

Irmička uprostřed našeho soutěžení rozkvétala, její dlouhé medové vlasy byly každým dnem medovější, její úsměv sebejistější a dospělejší.

A maminka ráno řekne:

„Chceš jít se mnou k Donnerstagovým? Musím s paní něco vyřídit.“

Maminka myslila na účty Červeného kříže, v kterém s paní Donnerstagovou pomáhala. Netušila, jak se mi návštěva hodí. Naskytla se jako báječná možnost v zápolení s Iškem. Nemyslel jsem celé dopoledne na nic jiného než na budoucnost, žil jsem v ní. Budoucnost měla nastat ve tři odpoledne.

Pan Donnerstag obchodoval lihovinami. Ve velkém. Na konci dvora, dlážděného dlažebními kostkami jako silnice, stál sklad a dílna, ve které pan Macherka, jediný dělník Donnerstagovy firmy, vyráběl z lihu a esence rum. Za studena. Z dílny vanuly na dvůr roztodivné vůně podle toho, co se stáčelo do lahví. Vůně

nakyslé po vínu, jindy sladce vtíravé, kořeněné a lepkavé, to když se chystaly zásilky likérů. Vůně a pachy stoupaly po tmavém schodišti, které vedlo z průjezdu do bytu Donnerstagových v prvním poschodí. Vůně a pachy vzlínaly až k odpočívadlu na schodech, kde se do nich zapletly vůně a pachy bytu. A vůně bytu? Teprve když na ni vzpomínám, teprve když čichám vzpomínku, daří se mi rozeznat tu těžko opakovatelnou směs cibule použité v pokrmech, ten lehký jedlý opar cibule, spojený s vůní kolínské a pudru.

„Nedupej,“ napomenula mě maminka.

Nedupal jsem, ale po dřevěných schodech, po těch dřevěných krabicích vějířovitě na sebe navršených, se prostě nedalo jít tiše, člověk po nich vystupoval jako po bubnech.

Konečně jsme byli nahoře u dveří bytu, maminka zazvonila, a ten křik, který se rozlehl za dveřmi, bojovný, jásavý a vítězný, to byla Evička, sestra Irmičky, která byla stará jako Tyty. Tajně jsem doufal, že bude na procházce se služkou, ale zklamal jsem se. Evička měla neobyčejný dar, dovedla si vynutit pozornost a nutila všechny, kdo byli okolo ní, aby se jí zabývali.

Zatímco se v kuchyni vařila káva, vytáhla paní Donnerstagová účetní knihy a stvrzenky. Ještě jsem mezi Eviččinými výkřiky zaslechl, jak se maminka ptá:

„Růže? Říkáte bílé růže?“

„Celou náruč,“ odpověděla paní Donnerstagová. A už nás pobízela, Irmičku, mě a Evičku, do dětského pokoje, aby měla s maminkou klid k práci.

V dětském pokoji mě zajala další vůně. Nepodobala se ani trochu té ze dvora nebo té ze schodiště. Bíle lakovaný nábytek, malá bílá křesílka, skříně a stolek, bílé, jako by byly z mléka. Mlékem voněl celý pokoj. I chlupatý bledě modrý koberec.

Evička mě nenechala dlouho rozmýšlet, co by bylo nejlepší povědět. Založila si ruce v bok a přidělila nám práci. Kam postavit loutkové divadlo, co hrát, kterými loutkami. A přikázala, že ji má Kašpárek z jeviště přivítat.

Irmička ji poslouchala na slovo. Vzdal jsem se naděje na vzpou-ru. Budoucnost, na kterou jsem se těšil, dostala hranice, a ty hranice se nedaly překročit.

Hrál jsem loutkové divadlo, nutil jsem princeznu poskakovat, jak si Evička přála. Opustila nás jenom na chvíli.

„Počkejte a nehýbejte se!“ poručila a vyběhla z pokoje.

Bouchly dveře na chodbu a dveře na toaletu.

Nepočítal jsem s tím, že Evička zmizí, nebyl jsem připravený a nevěděl jsem, co říct. Příležitost byla, a já byl němý. Ani jsem se nepohnul. A pak, když mě napadlo, nač bych se mohl Irmičky zeptat, přiběhla Evička zpátky. Vykulenýma očima nás prověřovala, jestli jsme ji poslechli.

Byl jsem v pokoji s Irmičkou a kolem nás uplývalo odpoledne, od kterého jsem si tolik sliboval, a co mi přinášel ten plynoucí proud? Eviččiny příkazy.

„Pošli ji pryč,“ zašeptal jsem Irmičce.

„Nepovídejte si,“ okřikla mě Evička.

„Je malá,“ usmívala se sladce Irmička. Ale úsměv neplatil mně.

Pozdě odpoledne jsme se s maminkou vraceli domů. Z návštěvy jsem si odnášel jen zmařené naděje. Mléčnou vůni vystřídala cibule a voňavka, cibuli a voňavku vystřídala v průjezdu nakyslá vůně vína stáčeného do lahví.

Před domem vedle průjezdu mě očekával Išek. Věděl, kam jdu, a šel mi naproti. Pustili jsme maminku napřed.

„Tak co?“ zasyčel nevražlivě.

„Co? Nic.“

Kdybych mu vyprávěl o Evičce, zaradoval by se. Neměl jsem zrovna náladu rozdávat radost.

„No dobře,“ zamračil se.

Zpomaloval a zpomaloval a přehnaně se zajímal o výklady a také o zdi a vůbec o všechno, jen aby se na mě nemusil dívat. Došli jsme takhle až na roh k výkladní skříni Lányho knihkupectví.

„Něco zkusíme,“ vyhlásil Išek.

„Co zkusíme?“

„Musíme se dovědět, koho z nás má radši.“

„Ale?“

Iškovi bylo jedno, co si myslím já. Když se pro něco rozhodl, bývalo mu jedno, co si myslí ostatní. Rozhodl se. To byla hlavní věc.

Jeho plán byl jednoduchý. Až zítra Irmička půjde z hodiny na piano, zastavíme ji a oba jí najednou podáme ruku. Komu Irmička podá ruku dřív, toho má radši.

„Půjde z hodiny,“ řekl a zahrál Irmičku, „ponese desky s notama,“ Išek zahrál, jak Irmička ponese noty, „ahoj, Irmo,“ pozdravil ji a už byl zase Iškem a hnal se k ní s nataženou rukou. „Chápeš,“ povídal, „a teďka musí Irma někomu z nás podat ruku.“

„Jenomže nesmíš předbíhat,“ upozornil jsem ho.

Doma se mě maminka zeptala, na co jsme si to s Iškem cestou hráli. Několikrát se prý otočila a zdálo se jí, že je to nějaká divná nová hra.

„To teda je,“ povídal jsem.

„Co my jsme měli jako děti za zábavy!“ zavzpomínala babička. „A ty písničky! Znáte tuhle: Když palouček zas pestrý, zas pestrý, zas pestrý, vytáhneme palestry, palestričky...“

„To bylo holčičí zpívání,“ povídám. Neměl jsem náladu.

„Bylo to holčičí zpívání,“ podívala se na mě maminka významně.

„A jakpak se ta nová hra jmenuje?“ vyzvídala babička.

„Ále. Jenom se tak podává ruka.“ Nevěděl jsem, co bych si měl vymyslet.

„Může to být docela hezká hra,“ připustila babička.

Hezká? Vždyť jsem v ní mohl prohrát.

Z PŘÍTOMNOSTI se někdy stane minulost tak rychle, že se nestačíš divit. Dokud je člověk moc mladý, podléhá dojmu, že mu stále něco přibývá, výška, váha, síla, vědomosti, přátelé, osobní poklady, i ty tajné na samém dnu kapsy u kalhot, neustále něco přibývá, ani si neuvědomuješ, že něco ztrácíš, pokud tě to při loučení neosloví hlasitě, abys to slyšel a zaznamenal: teď právě, teď mě opouští něco, s čím jsem nepočítal, že mě opustí.

„Už jsme začali,“ přivítal nás Pepa, když jsme k nim druhý den přišli.

„Začali?“ divil se Išek.

„Už jsme začali,“ prozpěvoval Tyty, „už jsme začali.“ V jedné ruce měl pokličku, v druhé vařečku, a vařečkou tloukl do pokličky. Byl to náramný rámus. Okolo nás ležely v předsíni samé balíky a lepenkové krabice převázané provázky.

„Už jsme začali,“ ječel Tyty. Byl malý a radoval se i z toho, z čeho by se radovat neměl. Ale jak je člověk dospělý... Jak je to vlastně s člověkem, který je dospělý, z čeho se raduje?

Neuvažoval jsem tehdy o malých a velkých lidech, jen jsem si říkal: už je to tady. Než jsem to domyslel, dostal Tyty od Pepy pohlavek, protože nechtěl přestat mlátit vařečkou do poklice. Pohlavkem vyvolal řetězovou reakci. Z kuchyně vyšla jeho matka a dala pohlavek Pepovi. Urychleně jsme opustili předsíň. Poslední Tyty, a sotva se dostal na čerstvý vzduch, přestal plakat.

Nedalo se nic dělat. Pepa dostal před námi od matky pohlavek, styděl se, ale nic se s tím dělat nedalo. Pokusil se matku omluvit:

„Pořád něco hledáme. Všude jsou jiné věci než ty, co hledáme. A v sobotu přijede táta se stěhovákem.“

„Za hodinu ať jste doma!“ zavolala Pepova matka ze dveří.

„Teďka budu musít být pořád doma,“ vysvětloval Pepa. „Když se máme stěhovat.“

„Jo. A bude to ještě horší,“ povídal Išek. „Poněvadž v Liberci je horší všecko.“

Pepa si vzpomněl na tetu v Liberci a jenom zapolykal.

„Třeba se vrátíte,“ utěšoval jsem ho.

„Nevrátíme.“ Hlas se mu uprostřed slova zlomil. „Když táta rozhodne, tak je to jistý.“

„Co tam budeš odpoledne dělat?“ nemilosrdně pokračoval Išek. „Tady jsi věděl, že odpoledne přijdeme a že si spolu vyrazíme.“

„No jo,“ zhoupnul se Pepovi hlas, „nestojí to za nic.“

„Do soboty je moc času,“ povídám.

Naděje přece potřebuje čas. A my potřebovali naději. Jenže Išek byl nemilosrdný. Lítost nad tím, že nás od soboty bude míň, lítost i bezmocnost ho nutila Pepu trápit.

„Kdepak, vůbec není čas,“ řekl. „Kdoví jestli se stačíš do soboty rozloučit se všema místama...“

Kam dřív? K řece? To bylo daleko. Na pole za naší ulicí, kam jsme vrhali hroudy hlíny? To bylo blízko. A tak jsme se vydali k domu, kde bydlila Eliška. Ne, že bychom po Elišce toužili. Ale cestu k Eliščinu domu jsme znali důvěrně, kolikrát jsme ji šlapali, a my toužili dělat něco, co jsme mockrát dělali, mítet známé stromy a známé zdi. Nevím, jestli jsme si to tenkrát uvědomovali, ale dnes mi připadá, že jsme tu důvěrnou cestu chtěli projít, abychom se ujistili, že se tak moc nestane, když tu zbudeme s Iškem sami, a že bude zase všechno v pořádku, když tu ty stromy a zdi a patníky pořád jsou, a na známých a stejných místech.

Išek nás po té známé cestě vedl, a stejně to byla jiná cesta. Cítili jsme to. Jenom Tyty byl spokojený a rval z větviček, které prorůstaly plotem, hrstě drobných lístků.

Pepa mu dal žderhu:

„Musíš pořád rvát ty ubohý lístky?“

Pepa měl ohromnou potřebu něco litovat a dávat to najevo. Sebe litovat se neodvážil. Šli jsme asi čtvrt hodiny, a najednou Pepa řekl:

„Snad tam nemusíme dojít.“

Souhlasili jsme s ním. Známa cesta nás zklamala. Něco nám na ní vadilo. Obrátili jsme se na zpáteční cestu. Zrovna když jsme se obraceli, že půjdeme zpátky, objevila se před námi Eliška. Ta, na kterou jsme tolikrát čekávali. Usmála se našemu překvapení a řekla:

„Nazdar, páni.“

„Dobrý odpoledne,“ pozdravil Tyty, a byl jediný z nás, kdo pozdravil. Ztratili jsme hlas a našli jsme ho, až když Eliška zmizela.

„Páni, páni,“ zakvičel Tyty.

Bezúspěšně. Už nám o to nešlo. Podoba slov se sice nemění, ale smysl a chuť jim dáváme my. A náš soud a chuť byly už jiné. Změnily se za ten čas, kdy nám Eliška poprvé řekla páni. Eliška se změnila také.

„Je nějaká stará,“ řekl Išek.

Něco se přihodilo, a týkalo se to nás i světa kolem nás.

Přítomnost už pracovala na naší minulosti.

HUDBU JSME MĚLI RÁDI. Hudbu, kterou dělali jiní, ti, kdo uměli jezdit smyčcem po strunách, ťukat do kláves a foukat do trubek. Hudba, kterou jsme měli vyloudit z nástrojů my, ta nám uměla nadělat starosti.

Irmičce hra na piano starosti nedělala. Chodila na hodiny k paní Hrdličkové. Paní Hrdličková žila sama. Měla jedno rameno vyšší a já, poučený pohádkou o přadlenách, jsem si myslel, že jí to způsobilo stálé hraní na piano. Většinou se mračila. Ale když potkala někoho, kdo měl pro ni z nějakého důvodu význam, bleskurychle se zatvářila vlídně. Ty její náhlé proměny ze zarmoucené nevraživosti do společenské blaženosti mě překvapovaly. Zahrádka domku, kde bydlila, se hemžila kočkami. Stahovaly se sem z okolí, přátelily se s kočkami paní Hrdličkové, poněvadž kočky paní Hrdličkové měly vždycky co žrát, a to se o těch ostatních kočkách povědět nedalo. Z domku poprchávalo na zahradu brnkání, cizí kočky se sytily domácí stravou a domácí kočky, přejedené a rozvalené, je blahovolně pozorovaly.

„Kšš, kšš,“ zasyčel na kočky Išek.

Kočky se ani neohlédly. Cítily se za drátěným plotem bezpečně a brnkání z domu jim dodávalo jistotu, že je v domě někdo, kdo se jich zastane.

„Koukni, ta rezatá,“ upozorňoval mě Išek. Anebo: „No ne, to je ale kocour...“

Pořád povídal, jen aby mluvením zakryl, proč tu jsme. O důvodu ani slovo. Že tu jsme kvůli Irmičce a té zkušce, kterou si Išek vymyslel.

Irmička. Žbluňkavé zvuky rozechvěle vyhmatané, na kterých se dala poznat opatrná pečlivost a vylekaná snaha po dokonalosti, byly její dílo. Irmička hrála a paní Hrdličková neměla důvod přerušovat ji a opravovat.

Bloumali jsme kolem kočičí zahrádky a já necítil kočičinu, měl jsem nos ponořený do mléčné vůně dívčího pokoje u Donnerstagů a nechával jsem loutky poskakovat po jevišti loutkového divadla. Podlaha jeviště byla podivuhodná, provrtná okrouhlými dírami, nepravidelně roztroušenými jako hvězdy na nebi.

Do děr se zastrkovaly kulisy, každá kulisa měla kolík. Kdekoliv na jevišti se dala vztyčit kulisa. Evička nás tím dopalovala. Postavila nám doprostřed královské síně kulisu se smrčkem rovnou před královský trůn. Podezíral jsem Evičku, že poroučela panu Macherkovi, kam díry vyvrtat.

Chodili jsme s Iškem kolem plotu kočičí zahrádky, a já se přitom zase procházel v dětském pokoji u Donnerstagů a zkusil kliku do vedlejšího pokoje. Dveře povolily a já viděl do jídelny z černého dřeva a v rohu černé piano.

„Tady hraješ?“ natáhl jsem ruku k pianu.

„Mhm. Počkej, něco ti ukážu,“ vtáhla mě do jídelny, do toho vznešeného šera, které chladilo.

Zastavila se před obrazem ve zlaceném rámu. Na obraze připlouvala rybářská loď do přístavu a na věži pod přístavem tikaly malé věžní hodiny. V hodinách cvaklo, bylo právě pět hodin, a obraz spustil písničku. Cink, cink, cink, cink. Nedoposlechl jsem ji. Evička Donnerstagová mi to nedovolila. Odtáhla nás zpátky k loutkovému divadlu.

„Už jde,“ řekl Išek.

Z domku vyšla paní Hrdličková s Irmičkou. Irmička si nesla černé desky s notami. Na deskách byla vyražena zlatá lyra. Neodvažoval jsem se na Irmičku podívat. Díval jsem se na tu zlatou lyru a také na kočky, které se paní Hrdličkové nevyhýbaly a kterým se musila vyhýbat paní Hrdličková.

„Čiči, čiči,“ omlouvala se paní Hrdličková něžně kočkám, že je musí překračovat. Když se u vrátek s Irmičkou loučila, nasadila si svůj společenský úsměv. Pokládal jsem to za poctu Irmičce. Nyní, po letech, mi ten společenský úsměv potvrzuje, že někteří lidé vidí za dětmi postavení a majetek rodičů. A na ten se usmívají.

„Jé, kluci,“ řekla Irmička, když vyšla ze zahrádky na chodník.
„Nazdar.“

„Nazdar,“ řekl Išek a natáhl k ní pravou ruku. Já rychle natáhl ruku také. Napadlo mi, jak je to směšné, že chceme podat Irmičce ruku. Copak jsme to dělávali? A teď to děláme oba najednou. Ale nedalo se nic dělat, dohodli jsme se s Iškem, tak co.

A tu se Irmička sehnula, strčila desky s notami mezi kolena a sevřela je, aby se noty nevysypaly. Potom nám napřáhla obě ruce najednou. Podala nám obě ruce najednou a divila se, poznal jsem jí to na očích, neměli jsme přece ve zvyku ruce si podávat.

Doprovodili jsme Irmičku na hlavní ulici zaražení, a Iškovi, který si vždycky věděl rady, dalo dost práce, aby aspoň něco pověděl.

Vraceli jsme se sami dva do našich ulic, do té javorové a do březové, a už jsme viděli vrcholky starých lip. U paní Hrdličkové brnkal na piano někdo jiný a kočky se na zahrádce pořád ještě vyhřívaly a labužnický mžouraly očima.

„Hlouposti,“ řekl Išek konečně.

„A co?“

„Co bylo, to bylo,“ napřáhl ke mně ruku.

A přece jsme si předtím ruce nepodávali.

11

HUDBA měla tehdy dvě tváře. Jednu přívětivou, úsměvnou, kterou ke mně otáčela, když jsem ji poslouchal, a jednu podrážděnou a často zoufalou, když jsem ji provozoval.

Starý pán, který mě učil hře na housle, býval kapelníkem vojenské hudby ve Vídni. Ve vojenské uniformě vypadal jistě vznešeně, ale vznešenost nemusí být jen dílem uniformy, tak jak tu seděl na židli v rozhalence a puloveru se smyčcem v ruce, vládl a panoval. Veliký, silný, s hustým bílým obočím, přísný, nesmlouvavý, ochotný vzít na milost jen ty, kdo mají hudební sluch a pro které jsou béčka a křížky radostná samozřejmost.

Chodil jsem k němu na hodiny přes celé město až na druhý konec, držadlo papírového pouzdra na housle ve zpoceně dlani, a skoro vždycky s výčitkami svědomí, že jsem nepřehrával tolikrát, kolikrát mi přikázal. Samozřejmě že to poznal.

Stál jsem před pultem s notami v maličkém pokojíku v samém koutě rodinného domku, starý pán seděl na židli, mohutný a podmračený soudce, pohrával si se smyčcem a soudil. Hodina na housle se vlekla jako raněná.

Netoužil jsem hrát na housle, toužil jsem hrát na piano, a když jsem stál před stojanem s notami a pracně vyhmatával prsty správné tóny, byl jsem dokonce přesvědčený, že přímo po pianu dychtím. Jenomže opatřit piano bylo nákladnější než opatřit housle, a pokud se pamatuji, nikdo z mých spolužáků na piano nehrál, všichni hráli na housle. Neučili se na housle u mého učitele, učili se u učitelů, o kterých starý pán neměl valné mínění. Jednomu říkal lazebník, a jen proto, že bydlil v domě, kde bylo holičství.

To, s jakou dokonalostí hrál můj starý učitel na housle, mě ohromovalo a bralo mi chuť učit se hrát. Zdálo se mi, že jsem proti takové dokonalosti bezmocný. Vzory, které jsou příliš bezchybné, se mohou někdy proměnit i v překážku. Takhle znamenitě se přece ani nemůžu naučit hrát. Nebylo by lepší v čase, který jsem věnoval houslím, podniknout něco jiného, něco, kde bych měl naději vyniknout? Povědět to rodičům? Byli by mi řekli: a co tvoje vůle?

Píle, která vzniká z vůle, je záviděníhodná, ale píle, která se rodí ze zaujetí pro věc, je pravděpodobně plodnější. Miloval jsem hudbu, a nemiloval jsem učit se hrát na housle.

„Cvičit, cvičit, cvičit,“ opakoval můj učitel a klepal přitom koncem smyčce o prkna v podlaze.

Využíval jsem krátké přestávky k tomu, abych na okamžik obrátil hlavu k oknu. Výhled z jediného okna pokojíku nebyl půvabný. Viděl jsem hrubě omítnutou zeď sousedního domu a mezi tou zdí a rohem učitelova domku v úzkém průhledu pole a na obzoru topol. Při kradmých pohledech z okna se mě dotkla vždycky zvláštní blaženost. Byl to dotek svobody. Jedna z podob naděje. Houslové zajetí nebude věčné.

Bohužel, starý pán byl svědomitý. Kdykoliv poznal, že jsem doma málo na housle cvičil, cvičil se mnou sám. Déle než předepsanou hodinu. Přestal, teprve až byl s mou hrou spokojený. Měl pevnou vůli i zaujetí. Mně chybělo oboje.

Kousek pole a topol na obzoru jsem znal z paměti. Ve všech ročních dobách. Podoba útěchy se měnila. Zjara, když tál sníh, pole černalo a topol v dálce vypadal jako čáranice ostrým hrotem tužky. Pak se pole zazelenalo a strom na obzoru dostal tvar zeleného dýmu, který stoupá k obloze. Léto se ohlásilo tmavnoucí zelení a pole žloutlo. Po prázdninách mě přivítalo

hnědé a topol na obzoru se rozsvítil. Do oblohy šlehal jeho žlutý plamen.

Zavřený v pokojíku, kde bylo cítit kalafunu a hru na housle, jsem neustával cvičit. Hra na housle má totiž jinou vůni než hra na piano nebo hra na varhany. Každý nástroj voní jinak a jinak voní i jeho hlas. Vůni houslí jsem od té doby nikdy nezapomněl.

Starý pán měl nakonec jediného žáka. Mě. A když ten výtečný houslista zemřel, dověděl jsem se, že jsem byl jeho nejmilejší žák. Jak často se míváme s těmi, kdo nás mají rádi! Hrál jsem na housle dlouho, a přece jsem hrát na housle zapomněl. Umění je jako láska. Když ji neobnovujeme každý den, vyprchá.

K jinému učiteli hry na housle jsem už nikdy nechodil. Bylo by mi to připadalo jako zrada.

Pole a topol v dálce starého pána přežily. Kolikrát jsem pak chodil po cestě pod oknem pokojíku, kde jsem hrou na housle poznával, co je věčnost. Kolikrát jsem později vídal to pole a topol. Nic na nich nebylo. Obyčejné pole a obyčejný strom.

TOHO LÉTA, kdy se tolik věcí stalo poprvé, přihodily se také věci, které se staly naposled. Poprvé, naposled – samozřejmě kromě toho, co se opakovalo a čemu jsem se ani trochu nedivil.

Ačkoliv se pratetě Fany nedařilo dobře, žila, a pořád znovu a znovu chtěla někoho z nás vidět naposled. Tentokrát si velmi důrazně vyžádala moji návštěvu. Zase naposled.

Do Prahy jel se mnou tatínek, a to byla vzácnost, protože jsem do Prahy jezdíval s maminkou. Ale maminku bolely zuby, vzala si prášek a šla si lehnout. Zuby ji bolely často. Dávala vinu španělské chřipce, která ji potrápila na konci první světové války. Kdepak zuby. Ozvaly se, když s tím člověk nejmíň počítal. Měl jsem s nimi zkušenost i bez španělské chřipky. Zvláštní bylo, že měly vždyc-

ky spadeno na svátky a na neděle. Ve všední den, kdy byla škola, dělávaly zuby dobrotu. Samozřejmě že byla neděle, když jsme s tatínkem jeli vlakem do Prahy za pratetou.

Nepamatoval jsem, kdy jsem byl naposledy v Praze, ale v neděli to nebylo. Vyšli jsme s tatínkem z Denisova nádraží do Prahy pro mě neznámé. Takovou jsem ji nezažil. Letní, liduprázdnou, chodníky sálaly, krámy byly zavřené.

„Víš co,“ řekl tatínek, „půjdeme kousek pěšky.“

Nerozuměl jsem tomu. Kolem nás uháněly cinkající tramvaje, a my jsme se táhli vyprahlými stržemi ulic pěšky. I tramvaje byly poloprázdné.

„Kde jsou?“ zeptal jsem se.

„Kdo?“

„Lidi.“

„Jo, hochu,“ řekl otec, „pražská neděle.“ Dostal úplně jiné oči, než měl doma, byl Pražák a měl s pražskými nedělemi zkušenosti ještě z doby, než musil do první světové války, a jak tak šel, viděl všude vzpomínky, rojily se před ním, perleťové motýlové, o kterých jsem neměl tušení, rozhrnoval ty perleťové závěsy a za nimi se mu třepetaly nové a za těmi zase nové, rozhrnoval je s rozzářenými očima, a já tenkrát nevěděl, co na strmých údolích ulic a na hlubokých stržích plných zavřených oken má. Vykračoval si pružněji než jindy, ten vášnivý chodec, a zastavoval se jenom před výkladními skříněmi knihkupectví a antikvariátů. Vyprávěl mi o knížkách. Lidé se na neděli z Prahy vystěhovali, knihy vytrvaly na svých místech. A jak jsme postupovali ulicemi, ožívaly v jeho vyprávění i domy, ne dějiny, ale osudy lidí, kteří tu už nežili, místa, kde stávaly stánky trhovkyň, nároží, kde prodávali pečené kaštany na podzim a mimózy na jaře, letní prašná a dusná Praha se před námi otvírala jako stolistá růže a nakonec jsme nastoupili

do tramvaje a jeli jsme stále hlouběji do té podivuhodné růže, kde každý plátek měl jinou barvu a jiný pach a kde otevřeným oknem tramvaje na některé zastávce k nám zaběhla kdoví odkud sváteční hudba, jenom několik taktů jako pozdrav.

Nedělně naladěni jsme vystupovali po schodišti k bytu pratety a schody vydechovaly chlad a svěží vlhkost jako pokropený večerní záhon.

Otevřela nám teta Ančí, brýle jí blýskaly a vlasy nakrátko zastřižené měla trochu rozházené a zástěra, ke které mě přitiskla, jí voněla zeleninovou polévkou. Právě vařila oběd.

„Dobře, že jdete,“ vítala nás, „už to s ní není k vydržení.“

Neznělo to uctivě.

Otec mě postrčil k pokoji, kde prateta ležela, ale teta Ančí nás předběhla a hlásila, že už jsme tady, že už jsme dorazili.

Prateta seděla v té své krásné posteli zdobené řezbovanými hlavičkami anděličků, v tmavé leštěné posteli, od které se odrážela bílá peřina, za zády natřesené polštáře a na hlavě krajkový čep, který jsem už jednou obdivoval. Byla růžovější než posledně, a také hubenější. Vesele na nás zamrkala:

„Pojďte, no, pojďte, ať se něco dovím o světě. Lojzička,“ pohnula hlavou k tetě, „mi nic nechce povědět.“

„Plete si jména,“ zašeptala teta Ančí za mými zády otci.

„Je to život,“ postěžovala si prateta, „pouští mě jenom na hodinku ven a hned se musím vrátit.“

„Dáš si, Fany, polívku?“ řekla teta Ančí. Otcí zašeptala: „Pořád si vymýšlí.“

„To víš, že si dám polívku. Když přišla taková vzácná návštěva,“ odpověděla prateta.

Zvláštní oběd. Teta přinesla pratetě ták s talířem polévky na peřinu a nám prostřela na stůl vedle postele.

Prateta nepřestávala mluvit. Už to vypadalo tak, že si nás pozvala, aby se mohla vypovídat, a zdálo se, že jí vůbec nejde o to, aby se od nás něco dověděla. Vyprávěla o svých známých ve Svijanech a v Turnově, a mně tehdy nedošlo, že jsou všichni už mrtví, tetě táhlo na devadesátku, ale ona o nich hovořila, jako by je dneska potkala, ani jsem nepozoroval, jak smazává hranici času, jak překračuje smrt a dělá z minulosti přítomnost.

Tatínek to poznal, ale tvářil se, že všemu věří, a prateta byla spokojená a pro samý hovor zapomínala na polévku a teta Ančí jí musila pořád ten talíř polévky připomínat. A pak, po obědě, po nedělní vepřové, se tatínek dovolil, že si půjde zakouřit, a prateta dovolila, poněvadž nesnášela cigaretový kouř, a jenom řekla, že tu přece nezůstane sama, a nezůstala. Přitáhl jsem si židli k posteli, a že si budeme s pratetou povídat.

„Heleďte...“, řekla, chvíli přemítala, a když si nemohla vzpomenout na moje jméno, pokračovala bez oslovení: „... podej mi zrcadlo.“

Zrcadlo leželo na prádelníku. Oválné zrcadlo s dřevěným držákem. Prateta je vzala a natočila, ale nezačala se prohlížet. Natočila a naklonila zrcadlo tak šikovně, že se jí objevilo v zrcadle okno a výhled ven.

„Koukej,“ vybídla mě.

Sjel jsem ze židle, postavil se vedle ní, a když jsem se předklonil, spatřil jsem v zrcadle to, co viděla ona. Červenou střechu protějšího domu, který byl nižší, za červenou střechou ještě jednu šedivou a potom zelenou kadeřavou vlnu korun stromů a petřínskou stráž. Prateta ťukla nehtem do zrcadla na nebe nad Petřínem, po kterém vzdušné proudy hnaly bělostná srpnová oblaka.

„Vidíš? Vidíš?“ Na tváři se jí zachytilo blažené vytržení. Jako by se vznesla k těm větrným proudům na obloze a plula s nimi, jako by nebyla uvězněná mezi pelesti postele.

„Slyšíš? Slyšíš?“ Naslouchala hudbě, která hrála jen pro ni. Ale jak jsem se sklonil nad zrcadlo níž, slyšel jsem vzdálenou hudbu také já. Nevím, co hráli a odkud, byla to tichá hudba a stoupala a klesala. Anebo to byl pratetin dech?

Náhle svoje naslouchání přerušila, položila ukazováček na zrcadlo, na obrys Petřína, a řekla nahlas a přísně, jako by se předem obávala, že jí někdo bude odporovat:

„To je Kozákov. Počkej, dám zapřáhnout a pojedeme nahoru. Jenom my dva. Až nahoru. Něco uvidíš. Počkej, to něco uvidíš. Celou šíroširou krajinu pod námi. Tam je krááásně. Pane na nebi. A všecko je shora vidět. Dole. Všecko leží dole. Trosky... vyskeřský kopec... Stanou se z nás ptáci, co vidí svět shora. Ta nádhera.“ Teta zavřela oči a dlouho je měla zavřené, až jsem se lekal, jestli jí není zle. Nebylo, naopak, když je zase otevřela, bylo v nich tolik blaženosti, že se dotkla i mě. V té chvíli jí nic nechybělo, všecko, co měla ráda, k ní přicházelo, obklopil ji celý její život, jeho krajiny, jeho lidé a osudy, a ona si s tím vším pohrávala jako s velikou stavebnicí, přehazovala, pletla kostky, stavěla stavby podle svého rozmaru, šťastná a usměvavá. Žila v bezdětném manželství, ale teď ji navštívila holčička, kterou našla v sobě. Ta ji pobízela do hry.

Tehdy jsem o tom neuvažoval. Propadl jsem okouzlení, jak přehazuje a po svém urovnává znovu svět, jak jej přenáší přes hranici snu, schopná rozeznávat jiný svět pod tím, jak se nám svět představuje.

„A pak spolu půjdeme do Bukoviny,“ plánovala.

A já jí to věřil. Takovou sílu měly její oči.

„TO JSOU STŘÍBRNÍ KONĚ,“ zaťukala prateta nehtem na oblaka v zrcadle. Byli to stříbrní koně, vzpínali se na neviditelných uzdách, viděl jsem je, oči se jim blýskaly modře a od tlam jim létala stříbrná pěna.

„Stříbrní koně,“ opakovala teta zamyšleně, „... všechno odvá-
žejí... všechno... Dávej pozor, když přijíždějí, a jdi jim z cesty...
nakonec by odvezli i tebe. Ale my se nedáme, vid’,“ mrkla na mě.
„Pořád, pořád běží...“

Srpnová oblaka běžela po modré obloze v zrcadle i za oknem,
a prateta držadlo zrcadla v levé ruce, prsty pravé ruky modelovala
jejich podobu, pohybovala konečky prstů, objížděla jimi vzdušné
tvary, pomalu, stále pomaleji a pomaleji. Představa, že prateta mo-
deluje svými prsty podobu koní, a možná i kočáru a kdoví čeho ješ-
tě, co žilo v jejích snech, takhle představa byla vtíravá, nemohl jsem
se jí zbavit, a potají, s rukou schovanou za pelestí, jsem se pokusil
pratetu napodobit. Prostor kolem nás, průhledný a plný světla,
byl prostoupený nehmotnými tvary, tím průhledným kouřem,
který zanechává shořelá minulost. A jak jsem se já mohl účastnit
minulosti své pratety? Lapal jsem z jejího vyprávění jednotlivá
slova a vkládal do nich jiný smysl, ale vzrušení, které tepalo v je-
jím šepotu, mě nadchlo, nešlo tolik o to, co prateta svěřovala, jako
o to, že se svěřovala mně a že to musila být jistě vzácná tajemství,
když je svěřovala šepetem a vzrušeně.

Zase jsem slyšel vzdálenou hudbu. Nebo to byl pratetin dech? Hud-
ba přicházela zdálky, tichá a mnohohlasá, jako sbor houslíček.

Nejdřív jsem nechápal, proč se s takovým hlukem rozletěly
dveře a proč se do pokoje vrátil tatínek a teta Ančí. Teprve pak
jsem poznal, že ležím na podlaze. Co se stalo? Usnul jsem? Spadl
jsem ze židle?

Vyptávali se mě, jestli se mi nic nestalo, prohmatávali mě.
Všechno bylo v pořádku, neudělal jsem si ani bouli.

„Ty koníku,“ zasmál se otec. Ty koníku – bylo jeho úsloví, je-
nomže dneska se mi za tím úslovím zjevili stříbrní koně pratety
Fany.

Ještě držela zrcadlo v ruce a dívala se do něj. Stříbrní koně ji chtěli odvézt, ale ona se nedala.

Všimla si vůbec, že jsem spadl ze židle?

ODCHÁZELI JSME a prateta mi na rozloučenou přejela prsty po vlasech a po tváři. Málem jsem sebou trhl. Jako by mě ty konečky prstů mohly vymodelovat do podoby některého snu, některé vzpomínky, které se tu toulaly ovzduším, a dát mi jinou podobu.

Teta Ančí byla smutná. V šeru předsíně, kde u stropu svítila mléčná koule a polévala nažloutlým světlem skříně a věšák, vy-
padala unaveně.

„Uvidíš,“ řekla otci, „Mayer mi nedá pokoj.“

„Aničko,“ odpověděl jí otec, „to my si nedáváme pokoj. Jenom my si můžeme náš pokoj pokazit.“

Teta Ančí vzala otcovu ruku do obou dlaní a stiskla mu ji.

A zase jsme v tom podivuhodném dni kráčeli po dně strmého údolí ulic, kde vadly akáty vyrůstající ze čtverců prsti vyťatých z chodníků. Jenom slunce nevadlo a sálalo.

„Kam teď?“ zeptal se otec. „K tetě Haně?“ Nepotřeboval se ptát, bylo to jasné a rozhodl už předem. Nemohl přece vynechat návštěvu u své nejmilejší sestry.

Objal mě důvěrně známý lehký pach svítiplynu a potom mě objala teta Hana, její pudr, její vláčná měkkost, a na čele mě zašimral šedý a bílý účes samá kudrnka.

Dnes se mi okamžiky dětství spojily v dráhu života, který se nezastavil a pokračoval, ale tehdy měl každý okamžik svou a jen svou samostatnou naléhavost a důležitost, jako by nesouvisel s tím, co bylo a co přijde. Snad proto se dovede dítě ponořit beze zbytku do své chvíle radosti i do chvíle zoufalství, protože málokdy srovnává s minulostí a jeho budoucnost je přítomnost.

V okamžiku objetí jsem cítil všemi smysly, jak mě má teta Hana ráda, a byla to docela jiná láska, než jakou jsem cítil u své pratety. Tehdy jsem si uvědomoval jenom zvláštní rozdíl, dnes vím, v čem záležel. Teta Hana mě milovala jako malého chlapce, takového, jaký jsem právě byl. Prateta ve mně milovala svoje dětství, svoji minulost a možná i to, že ji ponesu ve vzpomínce dál, že budu jejím prodlouženým životem. A jak mě tak teta Hana k sobě tiskla, cítil jsem vzácné bezpečí té chvíle, nepoučovala mě, nevychovávala, jenom mě milovala.

„Představ si,“ řekl otec, „že spadl ze židle.“

„Ale ne,“ divila se teta, „já to říkala vždycky, na těch židlích u Fany se nedá sedět. Ty jsou na koukání. Ukaž,“ otáčela mě, jako by na mně mohla odhalit následky pádu. „Ale jsi v pořádku,“ řekla, „v pořádku,“ ujišťovala sebe i mne. „To Karel,“ hned mne propojila se svým manželem, který už nežil, „jednou spadl z křesla. Křeslo mělo červotočivou nohu. Noha odpadla - a už to bylo. Naštěstí to bylo nízké křeslo.“

Za řeči nás dovedla do pokoje, sama zvedla víko pianina a stáhla zelený flanel z kláves. Pokládal jsem to za pobídku, abych si zahrál. Ale dary dospělých, byť milovaných, bývají někdy výkupným. Teta mě zanechala u pianina a odešla s otcem do vedlejšího pokoje, do toho modrého, kde seděl na seříznuté větvičce vycpaný zelený papoušek, Lorinka.

Tak to bylo. Měl jsem si brnkat, aby dospělí vedle v pokoji měli klid. Ale já se tím nezabýval. Bylo mi to jedno, hlavně že jsem seděl u nástroje, kde stačilo stisknout klávesu, aby vydala zvuk. Hrál jsem, pokud se těm zmateným pohybům prstů na klávesách dalo říkat hraní, a představoval jsem si stříbrné koně ubíhající prateřiným zrcadlem, běželi s modrýma rozsvícenýma očima a táhli za sebou oblohu od obzoru k obzoru, a pak jsem brnkal a myslel na

Elišku a pak zase na Irmičku, na naši ulici večer, kdy se vrcholky lipové aleje rozpouštějí v tmavém jezeře večerního nebe a o tmu škrtá trhavý let netopýra. A nakonec jsem přišel na to, jak na nejvyšších tónech kláves napodobit cinkání zvonku, cinkal jsem tišeji a tišeji, a tu překryl tetin hlas moji hru, která doposud překrývala hovor ve vedlejším pokoji, a já slyšel její hlas jako další nástroj, který se proplétá mými zvonky.

„Je to jeho vina, jojó,“ uplatňoval se ten nástroj mezi mými zvonky, „jójó, hnedlinkom jsem si myslila, že má na tom vinu.“

Kdo a na čem? Spláchl jsem chvění tetina hlasu vlnou hlubokých tónů. Burácely jako hřmění. Naráz jsem přestal. Do ticha pronesla teta jediné slovo:

„Chudák.“

Procházel jsem se prsty po klávesách a pátral po písničce. V těch bílých a černých klapkách se schovávala spousta písniček, jen je včas vyplašit, a až začnou utíkat, dohonit je.

Vtom se rozvoněla pokojem káva a teta mě zavolala na svačinu. Čekal jsem, že se dovím, kdo má na čem vinu a kdo je chudák. Nedověděl jsem se nic. Předě mnou hovořili o docela jiných věcech. O Karlu Hašlerovi například. Také jsem ho jednou viděl. Teta Hana mě vzala na nějaké odpolední představení. Co zpíval, jsem si nepamatoval. Jen, že mu ve světle reflektoru blýskal v ústech zlatý zub.

Okusoval jsem kus bábovky a myslil na ten zub, a co by tomu říkal Išek, kdybych měl všechny zuby zlaté, a na jiné a jiné pošetilsti a den klouzal k večeru i se stříbrnými koňmi, s viníky a nevinnými, i s chudáky, a když se příliv večera dostal až k nám, vstali jsme od stolu připraveni na další pouť.

PRŮJEZDY POLYKALY TMU a hluboko v domech, v některém hrdle schodiště, doznívalo polknutí se zlověstným klokotáním. Město se proměnilo, šli jsme s otcem k tramvaji proměněným městem. Výklady, ty obrovské zasklené krabice, vrhaly na chodník čtverce světla. Světlo a stín, světlo a stín. Ve tmě neznámých prostranství se pohybovaly vlhké rty obra, který nenacházel klid a šeptal a šeptal do rozechvělých větví parku. Tramvaje vyplouvaly ze tmy s řinčením a brzdily na zastávkách s úzkostným úpěním.

Konečně se s námi rozjela i naše tramvaj, řítila se přes hranici dne a noci mezi neóny zalykající se svým poselstvím, až jim přeskakovaly barvy.

Padla na mě tíha prožitého dne, těžká slitina drobných tajemství, prozatím neoddělitelná, slepenec, který vyvolával tíseň.

„Nechceš limonádu?“ zeptal se mě otec.

Chtěl jsem limonádu. Tramvaj jela už dlouho, musili jsme být blízko Denisova nádraží. Otec, který listoval pražskými domy a ulicemi jako v zápisníku, hustě popsaném vlastními zkušenostmi a zážitky, vystoupil z tramvaje do své noci a já za ním do naprosto cizího světadílu.

„No ne, Franc,“ zvedl hostinský u výčepu obě dlaně k ramenům, jako by se vzdával.

„To je doba, co jsme se neviděli,“ řekl otec. Poručil mi limonádu a hostinský, hubený a vysoký, se ke mně sklonil ze své výšky a potřepal mi rukou, která se v jeho hrsti beze zbytku ztratila.

„Můj bože,“ řekl hostinský, „můj bože.“

S citrónovou lepkavou chutí na jazyku jsem v koutě lavice napůl naslouchal, o čem se hovoří, a napůl podřimoval.

„Kolik nás ještě zbylo z těch, co tam nezůstali,“ zavzpomínal otec. Utíral si hřbetem ruky vložku pивní pěny z brady posunkem, kterého jsem si u něho nikdy nevšiml. Lidé i věci v proudu

začínající noci dostávali nové rysy. A válka setřásla ze sebe plášť zmatených dobrodružství, na který jsem byl zvyklý při otcových rozhovorech s přítelem Božou, a nastavila chatrnou kostru ztrát. Byl to pro mne objev. Nevěděl jsem tehdy ještě, že slovo válka je výraz pro součet ztrát.

„Poslední byl Diviš,“ zasunul hostinský ruce pod zástěru, jako by tím byly vinny jeho ruce, a proto je chtěl schovat.

„Slyšel jsem,“ řekl otec, „prý sám...“

„Tolik let po válce. Ale někdo to v sobě nosí. Léta a léta. A nakonec to udělá. Stačí maličkost, zrnko, a váhy se zhoupnou.“

„Všichni nepadnou na bojišti,“ řekl otec, „někdo padne, až když je po všem. Ale tam, rozumíš, tam ho to ranilo.“

„Každý, kdo tím prošel, je raněný. Řeknu ti, každý.“

Převaloval jsem limonádu v ústech, bublinky mě štípaly v nose, a pozoroval jsem otce. Ne, žádné zranění jsem na něm neviděl. To já byl raněný únavou a doposud nepoznaným druhem smutku.

Ve vlaku, u okénka s prchajícím obrazem Prahy ubíhající nazad do světélkující pěny oken jsem se pokoušel srovnat to rozkolísané písmo dnešního dne do řádek, a místo řádků, které by se daly rozumně přečíst, vznikaly jenom čmáranice jako pavučina. Uvízl jsem v pavučině a po několika mdlých pokusech ubránit se, zmohl mě spánek.

„Už jsme doma, vstávat,“ usmíval se na mne otec.

Nemohl jsem tomu uvěřit. A to byl také poslední zázrak toho podivuhodného dne.

12

ZADRŽET, zaklít do neproměnnosti všechno, co jsem měl rád, to byla má veliká touha. A zatím jsem žil uprostřed změn, které se chystaly nepozorovaně. V jistém okamžiku, jakoby zčistajasna, se otevřela trhlina, v které něco vzácného mizelo. Měl jsem z těch ztrát strach.

A když nadešla noc a z koutů ložnice začaly vystupovat sny, často v nich rozlévala povodeň široširé kalné vody a unášela kusy nábytku, strhávala břehy i s lidmi, a já se budil a trvalo mi dlouho, než jsem pochopil, co je a kde jsem, a než jsem se odvážil procítit to štěstí, že se nic nestalo, že jsem ve své posteli a nedaleko, pár kroků ode mě, spí rodiče. Žádné ztráty, všechno bylo na svých místech. Jindy mě sen zavedl k požáru a ten dům, co hořel, byl náš, a hořelo v něm všecko, co jsem měl rád. Ta nekonečná ztráta mi rozbušila srdce, až jsem se probudil a posadil a naslouchal, jestli nezaslechnu praskání ohně, a čichal jsem, jestli neucítím kouř.

Ačkoliv nedocházelo k náhlé a hrůzyplné zkáze, jednota světa, tak, jak jsem si ji vysnil, protože jsem po ní toužil, se neodvratně rozpadala, a jak se rozpadala, jednotlivé střepy ukazovaly rub.

Večer sedala babička na šamrličce a četla noviny. Tatínek měl před sebou krabici s dutinkami a pečlivě je nACPával kudrnatým cigaretovým tabákem. Maminka mi přiřívávala věčné se ztrácející knoflíky. Jenže takovým ztrátám jsem nevěnoval pozornost.

„Řekněte mi, co tohle má znamenat,“ ozvala se babička. Posunula si brýle, aby lépe viděla: „Já vám to přečtu. O těch stávkách ve Španělsku. – Starosta sevillský vyzval obchodníky, aby znovu otevřeli své krámy, a nařídil šoférům taxametrů, aby se znovu uja-

li práce, jinak jim budou odňaty vůdčí listy. Policie zatkla jednoho německého příslušníka, u něhož byly nalezeny bolševické letáky, z nichž některé byly psány v hebrejštině.“ Poslední větu babička přečetla s důrazem. A zopakovala: „Německého příslušníka, bolševické letáky... v hebrejštině! Rozumíte tomu?“

Tatínek odložil nacpanou dutinku a usmál se:

„Tomu se říká trefit tři jednou ranou: Němce, bolševiky a Židy. To se tedy redaktor činil.“

„Hm,“ zabručela babička, „vždycky jsem si myslela, že noviny přinášejí zprávy o tom, co se stalo.“

„Nebo o tom, jak by si přály, aby se to stalo,“ řekl tatínek.

„Ach jo,“ povzdychla si babička, vždycky nakloněna politovat tenhle svět proměňující se k horšímu.

Ani já jsem tomu nerozuměl, a byl jsem rád, že jsme s babičkou dva, kteří tomu nerozumíme. Člověk musí být asi moc mladý, aby mu dělalo potíže vysvětlit si svět, ve kterém začal žít, anebo moc starý a mít spoustu zkušeností, aby mu nad světem, ve kterém žije, zůstával rozum stát.

Tenkrát jsem ještě takhle neuvažoval, jenom jsem se poddal milému pocitu spojenectví s babičkou. I když jsem tu a tam něco ztrácel, a většinou jsem si nestačil všimnout, že ztrácím, zároveň jsem něčeho nabýval. Tím ztrácením i strachem, že něco ztratím, i tím nabýváním jsem překračoval hranici oddělující malé dětské soukromí od osudů těch ostatních.

AUTO KARLA OTY MAYERA zas jednou zastavilo na husté trávě v naší ulici. Z auta vystoupil Mayerův syn Emil a otevřel dvířka tetě Haně.

„Byli jsme v Poděbradech,“ hlásil Mayer ve dveřích, „tak jsme si řekli, že se u vás na skok zastavíme.“

Když auto v ulici zastavovalo, stál otec u okna. Viděl jsem, jak zbledl. Spěchal ven, ale jakmile Mayer promluvil, otec se uklidnil. Jen takové zastavení na cestě z Poděbrad. Nic významného, nic důležitého. Ale co důležitého otec očekával? V posledních dnech jsem míval pocit, že doma přede mnou něco tají. Co jsem se neměl dovědět?

V Poděbradech se setkal Mayer se svými známými. S obchodníky, s kterými plul na stejné lodi. Přijel nabitý zprávami.

„Oho,“ bránil se, jako by bylo proti komu se bránit, „naše hospodářství je pevné. Vzbuzuje důvěru. Víte, jaká je v sousedních zemích poptávka po československých korunách? V Maďarsku útěk od pengö, v Německu útěk od marky. Naše koruna se přepřelácí proti směnečnému kursu.“

Pozoroval jsem zrcadlový obraz Mayera ve skle knihovny. Bylo to zábavnější než dívat se na Mayera, jak sedí u stolu a upíjí kávu. Do skla knihovny se nevešla celá jeho velká postava a příčky dělící sklo ji navíc roztínaly do malých ploch. Paže, kterou mával, aby dodal svým slovům přesvědčivost, přeskakovala ve skle příčky z jednoho pole do druhého a oživovala lesklé plošky.

„Když k nám někdo cestuje, nabízí pengö za čtyři padesát, ačkoliv oficiální kurs je šest korun. Co tomu říkáte? No? Všude jsou velké finanční otřesy, ale naše hospodářství vzbuzuje důvěru. Představte si, že si lidé v sousedních zemích vybírají peníze a ukládají si je u nás v korunách. A dokonce je velká poptávka po československých státních půjčkách a zástavních listech našich hypotekárních ústavů. Naším bankám dochází řada kupních příkazů z ciziny.“

Mayer se rozohňoval víc a víc. Maminka si odvedla tetu Hanu do kuchyně, aby jí nadiktovala recept na moučník, nahoře křupavá vrstva z bílkového sněhu, pak měkký sníh a nakonec třené

těsto. Emil odešel s mým starším bratrem na zahrádku. Seděli na židlích v růžovém kruhu a bavili se asi o děvčatech. Bratr mě už zdálky odháněl.

Vrátil jsem se do pokoje, kde zbyl tatínek s Mayerem sám.

Mayer ještě neskončil.

„Říkali mi,“ hovořil rukama, „že v Paříži neodmítají vyměňovat koruny v jakýchkoli částkách.“

Bohužel, slunce zašlo za mrak a zrcadlový obraz Mayera ve skle knihovny pohasl.

„Teta Fany má státní půjčky,“ pokračoval Mayer. „Mělo by se něco udělat, co myslíš?“ naléhal na otce.

Tak nudnou návštěvu jsem už dlouho nezažil. Vyšel jsem na zahradu, sledován bratrovým pohledem. Raději jsem obešel dům a vytratil se na ulici. Obešel jsem několikrát auto, vypouštělo dech rozehrátého oleje a benzínu. Čekal jsem, kdy mi Emil nabídne projížďku městem. Nenapadlo ho to. K některým návštěvám by ani nemusilo dojít. Člověk do nich vkládá naděje naprosto zbytečně.

Kdyby tu aspoň byl Išek. Ale blížil se konec prázdnin a babička s ním šla do města koupit mu kalhoty. A Pepa pomáhal matce před stěhováním balit. Připomnělo mi to, že se Pepa už brzy odstěhuje. A bylo mi smutno. Nevyznal jsem se moc v zeměpise, přesto jsem věděl, že Liberec je daleko. Těžko si tam odpoledne zaskočím. Tahle ztráta byla v dohledu a nedala se zadržet.

NAVEČER se přiřítíl do naší ulice tatínkův přítel Boža na svém těžkém motocyklu se sajdkárou. Přidal vedle už opuštěných kolejí, vytlačených do trávy Mayerovým automobilem, další.

Slyšel jsem pod okny jeho dlouhý rozvážný krok, i hlas, jak si povídal s otcem, ale nerozeznal jsem, o čem hovoří. Věděl jsem však, kde je jejich přístav, kam musí dorazit. Tady, v kuchyni.

Na téhle židli bude sedět tatínek a na téhle Boža, a já si sednu na truhlík u kamen. A bude se vzpomínat. Na válku, na to, co bylo, na časy, kdy Boža pracoval jako docela mladý dělník u Laurina a Klementa.

Ale nevzpomínalo se. Tatínek se rozpovídal o Mayerovi, o penězích, o cenných papírech. Bylo to pro mě zklamání. Už aby skončil a pustil ke slovu přítele Božu. Třeba bude Boža zase vyprávět, jak na dlouhém pochodu, kde nebylo co pít, se napili on a jeho kamarád z kaluže. A jak ten kamarád dostal tyfus a umřel a Boža nedostal ani bolení břicha. Anebo jak ten voják vyskočil z vlaku a jen taktak uhnul projíždějícímu rychlíku, a jak uskakoval, padl zrovna pod kola nákladního vlaku. A tatínek by mohl vypravovat, jak jeho bratranec vyhrával v krytu důstojníkům na housle a jak jednou musil z krytu ven vykonat potřebu, a vtom přiletěl granát a kryt dostal folšus a ani jeden důstojník nepřežil, ani ty housle ne, jenom bratranec. Nevadilo mi, když jsem některé události slyšel dvakrát třikrát, naopak, pohyboval jsem se po známých místech a bylo stejně napínavé očekávat něco nového, jako vědět, co přijde, a čekat právě na to.

Konečně se dostal ke slovu Boža a povídal:

„Koruna je pevná. Dobře. A co jiného je dobře? V březnu jsme měli celostátní sjezd nezaměstnaných. Tisíc delegátů. Všude jsou lidi bez práce. V Německu, v Rakousku, v tom docela malém Rakousku je jich čtvrt miliónu. A pak to další,“ zapálil si Boža cigaretu, „Duchcov, čtyři mrtví. A co Radotín? Pět raněných, dvě děti těžce.“

„To je jenom začátek,“ řekl tatínek, „je to smutné, ale je to jenom začátek.“

Nová záhada. Začátek čeho? A proč lidi nemají práci? Je snad práce málo?

Ten večer se už tatínek se svým přítelem ke vzpomínání nedostali. Ze všech řečí o penězích, nezaměstnaných a politice, z hromady křivd, ve kterých jsem se nevyznal, jiskří podnes jasnými barvami transparent, o kterém vyprávěl tatínkův přítel Boža. Ten transparent se podařilo berlínským komunistům přivázat na telegrafní vedení přímo proti oknům policejního komisařství. Na transparentu stálo obrovskými písmeny: Policajti, vzpamatujte se! Představoval jsem si komisařství jako vysoký dům, a jak v něm běhají policajti a snaží se dosáhnout na ten pruh látky, jak shánějí žebřík a jak z žebříku padají jako v grotesce s Chaplinem, a chvíli jsem měl na co myslet. Zajímal mě překotný a komický děj. Smysl nápisu mi unikal.

BYL JSEM UNAVENÝ, málem jsem sklouzl z truhlíku na uhlí, ale jakmile jsem se dostal do postele mezi chladné prostěradlo a chladnou příkrývku, občerstvil jsem se a umínil jsem si počkat, až půjdou rodiče spát. Budu se tvářit, jako že jsem usnul. Věděl jsem ze zkušenosti, že rodiče po rušném dnu hodnotí události, a dychtěl jsem dostat se na druhou stranu skleněné stěny, která mě oddělovala od světa dospělých.

A přece jsem klesal hlouběji a hlouběji do vlašné zátopy, která plnila ložnici od podlahy ke stropu, dokud mě nepřekvapilo vyšlehnutí plamene na dalekém obzoru, a když jsem pootevřel oči, poznal jsem, že ten plamen byla lampička na tatínkově nočním stolku. Rychle jsem zase zavřel oči, abych na sebe rodiče neupozornil. Poslouchal jsem za semknutými víčky nepravidelné šumění kroků, sykání polštářů a tlumené hlasy.

„Ten Mayer,“ řekl otec, „mluvil jen a jen o penězích a hypotékách, a o Marii ani slovo.“

„Hana povídala, že se jí přitížilo.“ Cinkavý zvuk mosazných kroužků ohlašoval, že maminka zatáhla závěs na okně.

„Já vím,“ řekl otec, „jenže Mayer nemohl tušit, že to vím. Slušelo se, aby mi o tom pověděl.“

„Nikdy to s citem nepřeháněl.“ Drátěnka zazvučela, jak si maminka sedla na postel.

„Můj bože,“ řekl tatínek, „snad pro něho Marie dost udělala.“

„Když člověk pro někoho hodně udělá, nemusí si toho vždycky všimnout právě ten člověk, pro kterého hodně udělal.“

„U vrátek, když odcházel, jsem to nevydržel. Zeptal jsem se na Marii. Víš, co mi pověděl?“ Druhá drátěnka se ozvala. Cvaknutí ohlásilo, že matka zhasla svoji noční lampičku. A bylo ticho. Copak otec nedopoví, co mu Mayer pověděl? Cvakl vypínač otcovy lampičky. Otevřel jsem oči do tmy. Teď už jsem mohl. Pojednou tu zase byl, otcův hlas, jako přikrytý, zdušený, zadržovaný a strhovaný zpátky skrytým zármutkem, až chraptěl:

„Dva tři dny, pověděl Mayer, dva tři dny. Nic víc mi neřekl.“

„Tak dva tři dny?“ zašeptala matka.

Dva tři dny, opakoval jsem si v duchu. Jaké dva tři dny? Co to znamená? A zátopa, která mě na chvíli vyvrhla na pevninu dospělých, mě znovu zalila a zmocnila se mě a začala mě unášet.

DŮVĚRNĚ ZNÁMÉ KONČINY dovedou ve velmi krátkém čase změnit vzezření, nastavit neznámou tvář a odkrýt tajuplné netušené kouty. Tenkrát jsem to poznal, tenkrát, když jsme s Iškem navštívili Pepu a v bytě, kdy bydlil, vyrostly skoro přes noc balíkové hory a holá podlaha se posunula na místa, kde dřív stály stráž řádně rozestavené židle, stolky a police. Stůl vyběhl už na chodbu a skříně, odtažené od zdi, vydávaly ze skryší mezi jejich zády a zdi zapomenuté zakutálené poklady.

Uprostřed nepořádku seděla Pepova matka, držela v ruce zavařovací sklenici a dojídala z ní zbytek loupaných okurkových řezů,

které sama naložila. Občas podala na vidličce kousek Tytymu. Tyty po okurce lačně lapl.

„Nemlaskej,“ poradila mu matka a pro nás také měla radu: „Moc mi tu nechodte, už jsem tu zametla.“

Pepa nás vzal na chodbu.

„Půjde nakoupit,“ řekl. Znělo to slibně. Báječný zmatek bude na chvíli náš. Spojenectví chlapců bývá silnější než spojenectví dospělých. Spojenectví dospělých se týká společných starostí, spojenectví chlapců společných radostí. Konečně. Odešla s nákupní taškou. A Tyty v předtuše, že matka půjde do krámu, kde mimo jiné prodávají tabulky čokolády, nás hravě zradil. Z jeho zrady jsme si nic nedělali a uvítali ji jako příjemnou zprávu.

Pepova matka zmizela s Tytym z bytu a propuklo nádherné řádění. Honili jsme se z kouta do kouta uličkami mezi nábytkem, po volných průsecích, v povážlivě se otřásajícím lese předmětů, mezi drnčením, vrzáním a sténáním věcí, které jsme vítězně překřikovali. Zkoušeli jsme holé stěny z ozvěny. Ta zběsilá honba pokoji připravenými na stěhování mi dnes připomíná oslavy, kdy se po pohřbu pije a zpívá na oslavu života. Pepův odchod byl také takový malý pohřeb. Něco z té nálady, i když jsme ji nepojmenovali, jsme tehdy podvědomě cítili. Už nikdy nebudeme mít možnost takhle si s Pepou zařadit. Poslední příležitost. Slavnostní ohňostroj. Bez přípravy, bez plánování. Naše nadšení bylo mocnější než naše rozvaha.

Nevím už, kdo to tehdy zavínil, možná někdo z nás, ale spíš jsme byli vinni všichni tři, protože naše křiky a dupot se chvílemi slévaly v podivuhodnou jednotu a těžko se dalo zjistit, kdo a jak se na tom zemětřesení podílí víc než ten druhý. Skleněná váza spadla ze skříně v okamžiku, kdy jsme v pokoji nebyli. Asi se při našem pobíhání na skříní posunula, a jak už to bývá, zkáza přišla zdánlivě bez příčiny.

Vběhli jsme po tom třesknutí do pokoje. Ležela na podlaze rozbitá na několik kusů, mezi kterými se běhaly malé střípky a skleněný prach. Pepa zrudl, ale pak, rozhodnutý obětovat poslednímu dni s přáteli všechno, třeba i vázu, řekl:

„To se toho ještě rozbije.“

A měl pravdu. Vypadalo to jako generální odpuštění všemu, co od nás odchází. Jenže všechno se nedá zamést a zahrabat na smetišti, aby se to ztratilo z očí.

PŘÍHODA S VÁZOU, práce s odklizením stop, nám přerušila zábavu. Zkoušeli jsme navázat, co se přetrhlo. Išek sice proběhl všechny pokoje, ale vrátil se a posadil se vedle nás na schody do zahrady, ani nezkoušel k novému řádění přemlouvát.

„V tom Liberci,“ řekl, „bude tě teta Justina učit? Budeš chodit do její třídy? Jo?“

„Tante Justine učí na dívčí škole,“ odpověděl Pepa.

„To máš teda štěstí,“ usoudil Išek. Vydrolil mezi schody kousek ztvrdlé malty a mrštil jím ve velkém oblouku do kopřiv na konci zahrady.

„Ale bude mě chodit doučovat němčinu,“ řekl Pepa.

„To máš teda smůlu.“ Išek usiloval vytáhnout ze škvíry mezi schody ještě jeden kousek malty. Jindy by mu Pepa zbraňoval. Cítil se odpovědný za dům a zahradu. Jenže teď, co teď? Zítra odjede a schody a dům i zahrada budou podléhat někomu, koho Pepa ani nezná. Místo aby Iška napomenul, sám spustil ukazováček do škvíry mezi schody. Vytáhl kus ztvrdlé malty a mrštil jím, sice ne tak daleko jako Išek, ale o dálku nešlo.

„Kluci, mně se tam vůbec nechce,“ svěřoval se nám.

„Liberec,“ řekl Išek, „sázím se, že tam nemají Labe. Nemají Labe a nemají vrbičky. Nemůžou si ani hrát ve vrbičkách na indiány.“

„Labe je mi fuk,“ prohlásil dopáleně Pepa, „indiáni a vrbičky, všecko je mi fuk, vy jste mi taky fuk...“ Najednou si začal mnout hřbetem ruky oči a utírat si ukazováčkem slzy na tváři a v té nešťastné náladě znovu a znovu vyrážel to krátké slovo, na víc se už nezmohl:

„... fuk, fuk...“

Išek se rozpačitě díval před sebe, a když Pepa tiše zakvílel a škytl, řekl mu:

„Může být, že tam nějaká řeka je. Může být,“ připustil, „jestli vrbičky, to nevím, ale něco tam asi poroste... všude roste něco.“

Pepa vytáhl z kapsy kapesník a schoval do něho nos i oči.

„Jasně že tam teče nějaká řeka,“ povídal Išek. „Musí tam týct nějaká řeka..., poněvadž... ukaž mi nějakou řeku, která neteče... jasně...“

Nedíval se přitom na Pepu, a přesto mu tuhle útěchu, nejasnou a upřímnou, podával jako dar.

DOMA se něco stalo, vycítil jsem to, sotva jsem za sebou zavřel zahradní vrátka. V pozdním odpoledni se rozpouštěl vlhký vzduch, otec měl zalitou zahradu, dřív než obvykle, stružka vody osychala na cementových dlaždicích a konev měla ještě mokré kropítko. Co se vymykalo navyklému pořádku, vzbuzovalo ve mně nejistotu a nedůvěru.

V domě bylo ticho. Takové mocné ticho. Ne, jako když náhodou nikdo nemluví, nic nevrže, neskřípe, nešplouchá, ale ticho, kdy je přímo nakázáno nemluvit, nelomozit. Každý zvuk by jenom víc poranil beztak už bolestné tajemství.

U kuchyňského stolu seděl otec, matka i babička a pili kávu. Ne, to také nebylo v pořádku. Jednak bylo na svačinu pozdě a pak, babičku jsem nikdy neviděl pít kávu jen tak, a vůbec už ne černou

kávu, pila vždycky jenom bílou kávu se škraloupem a lámala si do ní chleba. A také nebylo v pořádku, že se mě matka nezeptala, jestli nemám hlad. Ptávala se mě přece, kdykoliv jsem přišel odněkud, jestli nemám hlad. Jako by jídlo bylo kotvou, která mě po návratu teprve najisto připoutávala k domovu.

„Něco se stalo?“ zeptal jsem se, a přitom jsem pořád doufal, že se nestalo nic.

„Teta Marie umřela,“ podíval se na mě otec vážně.

„Teta Marie,“ opakovala po něm babička, objala mě kolem ramen a přitáhla si mě k sobě.

Babiččin hlas přivolal maminku a dal jejím myšlenkám jiný směr. Konečně vyslovila větu, kterou jsem čekal:

„Nemáš hlad?“

„Mám,“ odpověděl jsem, ačkoliv se mi hlad po zprávě, že teta Marie umřela, někam ztratil. „Mám,“ řekl jsem, abych sám sebe přesvědčil.

Maminka šla pro chleba a já se posadil na čtvrtou židli u stolu a pozoroval jsem, jak tatínek kouří. Pořád jsem ještě něco očekával, nějaké sdělení, nějaký pokyn. Přece není možné, aby někdo umřel a nic víc se nepovědělo, než že umřel, a nic se nepodniklo, nic nedělalo. Teta Marie mi nebyvala tak blízká jako ostatní tety, ale jezdila k nám, patřila do růžového kruhu pod slunečník s vyšitými holubičkami, patřila do zadního pokoje, měla tam židli, kde sedala, patřila k záhadám mého dětství, hovořilo se o ní v narážkách, v hádankách, a byl tu Karel Oto Mayer, její muž, stál za ní jako stín, od kterého se odrážela její jemná bílá pleť.

Kousal jsem svůj krajíc chleba s máslem a vyvolával jsem si podobu tety Marie, a kupodivu, ačkoliv jsem ji neviděl jen pár měsíců, chyběly mi z ní v paměti celé kusy, jen její oči se neztratily, mrkaly trochu překvapeně, trochu zděšeně a pomáhaly jí

mrkáním soustředit se na to, co si přála vyslovit. Vzpomněl jsem si i na její ústa, na rty semknuté, až se na nich dělaly svislé vrásky, a slyšel jsem ty drobné zvuky, ta nepatrná hm, hm, kterými za zavřenými ústy přitakávala.

Dnes vím, že její přitakávání byl způsob, kterým souhlasila i nesouhlasila, navykla si jen a jen přitakávat, aby zatajila svoje skutečné mínění. Když měla na něco odlišný názor než její muž nebo někdo u stolu, odvykla si přít se. Potají svůj názor proměnila v čin. Přitakávala svému manželovi a svůj utajený názor proměnila ve skutek, který Karla Otu Mayera zaskočil. Zaskočila ho činem i po své smrti. Celý život přitakávala svým mírným způsobem, pomrkávala, aby se soustředila na jediný cíl. Odešla a zanechala po sobě skutek. Teď, když jsem kousal svůj krajíc, jsem ještě o tom skutku nevěděl. Ale měl jsem ho poznat.

„NO CO,“ ŘEKL OTEC, „snad bychom se mohli trochu projít,“ a podíval se na mě. Ne jako jindy, s úsměvem. Pokývl hlavou ke dveřím. Tak mě nikdy nevybízela k vycházkám podle Labe, kdy jsem nacházel ve vrbičkách ty podivuhodné věci ze železa a pestré střepy. Dneska se neusmíval a na okamžik jsem měl dojem, že mě nevybízí, ale že mě prosí, abych s ním šel. Polkl jsem poslední sousto cestou z kuchyně.

Někdy je dobře pohybovat se kvůli myšlenkám. Pohybuje se a myšlenky se taky dostanou do pohybu.

Kráčeli jsme spolu dolů k řece, dlouhou nádražní ulicí mezi hloučky lidí, kteří se při večerních nákupech potkávali a probírali dnešní den a z každé skupinky někdo otce pozdravil a otec odpovídal na pozdrav a já musil také odpovědět. Otec odpovídal na pozdravy, ale bylo na něm poznat úsilí, s jakým se snaží dostat myšlenky z mrtvého bodu. Byl jsem příliš malý, abych ten mrtvý

bod poznal. Setkal jsem se s ním později. To se myšlenky zastaví na prázdném místě po člověku, který odešel, zastaví se, přešlapují a nemohou se pohnout, jako by se na prázdném místě zachytila vlákna tělesného tepla toho, kdo tu už není, jako by tu zanechal jeho hlas tichý podpis, a ty si ten podpis čteš znovu a znovu, jako by v něm bylo poselství a útěcha.

Šli jsme s otcem dolů k řece mlčky, až na ty pozdravy, minuli jsme sochu svatého Jana Nepomuckého, kterému černaly hvězdy na svatozáři, zatímco hvězdy na nebi pomalu chystaly svoje světla, pochodovali jsme spolu k řece a pořád jsme potkávali méně a méně lidí, až nebylo koho potkávat a byli jsme sami a sami jsme vstoupili do vlhkého rybnatého vlání, řeka nám je posílala vstříc, dřív než jsme spatřili její hladinu plnou zlatých šupin zapadajícího slunce. Řeka přešlapovala na místě, tekla, nebo netekla?

„I ta voda stojí,“ řekl otec.

Jsou chvíle, má lásko, kdy člověk usilovně touží postrčit čas, jen aby už měl za sebou tu strž, ve které uvízl, aby už byl na druhé straně, nahore na té příkré stráni, odkud bude mít rozhled. Neměl jsem ještě otcovu zkušenost, vnímal jsem jenom, že je jiný, než býval.

Šli jsme po břehu proti proudu, ten proud se dal jenom tušit, míjeli jsme prutníky a nezastavovali se, všechny ty krásné poklady schované v houštinách a zakryté trávou jsme ponechávali neprozkoumané, nic jsme nezachraňovali. Otec, veliký zachránce, zachraňoval sebe.

„Jednou to taky poznáš,“ řekl otec, „každý to jednou pozná.“

Neptal jsem se, co jednou poznám, jenom jsem vychutnával, že otec se mnou mluví jako s dospělým. Na chvíli jsme se zastavili. Otec hledal po kapsách cigaretu. Zastínil kornoutem dlaně plamínek sirky, ačkoliv vzduch stál, ale byl už tak zvyklý předcházet

možné i nemožné. Stáli jsme na břehu řeky, dva dospělí, kteří si dopřávají krátký oddech. Několik kroků od nás se břeh zřítíl a vodopád červeného písku vytékal z hlubokého poranění až k hladině, která ho pohlcovala. Písek prýštil z břehu bez ustání, v malých dávkách, rána byla čerstvá, prýštil a byl řekou pohlcován.

Otec pozorně sledoval to ubývání pevniny, a já je pozoroval s ním. Rád jsem otce napodobil, a teď dvojnásob, když jsme byli oba dospělí. Možná že to způsobilo řinutí a pohlcování písku, možná hladina, z které postupující večer smetal stále víc zlatých šupin, a možná také protější břeh s obrovskými lipami a duby temnými proti obloze dřív, než dorazí noc, možná že to všechno způsobilo, že mi otec začal vyprávět prastarý příběh o člověku, který se dal převézt přes řeku, která odděluje svět živých od světa mrtvých, aby přivedl zpátky mezi živé svou ženu, kterou ztratil a kterou miloval.

A já ji viděl, řeku, přes kterou se plaví ti, které už nikdy ne spatříme, ta řeka ležela přede mnou a její lesklý hřbet se zdánlivě nehýbal, a na druhé straně řeky se prostírala říše ticha, temnější a temnější, se smutnými obrovskými stromy.

Vraceli jsme se, a já klopytal s očima upřenýma na druhý břeh, na říši mrtvých. Neprocházel se tam někdo, nepohybovala se světlá skvrna mezi temnými sloupy dubů? Nebyla to teta Marie?

„Bylo mi pět let,“ vyprávěl tatínek, „chodili jsme s mou matkou, tvou babičkou, kterou jsi nepoznal, do parku na Karlovo náměstí. Tenkrát to tam vypadalo jinak, ale rostly tam stromy a keře a pro kluka, který žil pořád ve městě, byl takový park pohádkový les. A tak jsem si tam vykračoval, a najednou se ohlédnu a maminka nikde. Nějaký cizí pán seděl na lavičce a drolil vrabcům rohlík. Pán měl plnovous a černý klobouk a já dostal strach. Utíkal jsem, až jsem si nějak popletl cesty a cestičky, utíkal jsem i tudy, kudy cesty

nevedly, a najednou jsem stál někde na trávníku, okolo samé keře vyšší než já, a to nebyl žádný div, protože jsem byl moc malý. To místo mi připomínalo pohádky, hrozně jsem se začal bát, že z křoví vyskočí nějaká čarodějnice nebo zlý trpaslík. Bál jsem se ti tak, že jsem se neodvážil ani plakat, abych pláčem nepřivolal někoho, s kým by mi bylo ještě hůř. Jak dlouho jsem se na tom trávníku bál, ani nevím. A vtom se začalo křoví přede mnou rozhrnovat, už už jsem chtěl křičet, ale z křoví vystoupila moje sestra Marie. Dobrá víla. Bylo jí tehdy deset let. Šla ke mně, vzala mě za ruku, a to bylo lepší, než kdyby mi kdovíco povídala. Neutěšovala mě, jen se na mě usmála a držela mi ruku a odvedla mě k mamince.“

Miloval jsem ten tatínkův příběh o pomoci v pravý čas. Neslyšel jsem jej poprvé a byl bych ho poslouchal znovu a znovu. A právě tehdy, když jsem se s tatínkem vracel od řeky stmívajícím se městem, jsem ten příběh slyšel naposled. V šeru srpnového večera to byl jiný příběh. Ta holčička, která vezme v pravou chvíli za ruku vystrašeného chlapce, už nebyla paní, která k nám jezdí s Karlem Otou Mayerem. Teď to byla osamělá postava v temném lese na druhé straně řeky, která čekala na svého Orfea, aby ji převezl na náš břeh, na břeh živých. Tak se mi v tatínkově příběhu vracela.

A vrací se po celý život.

ZNAL JSEM VRBY z obrázkové knížky, stromy shrbené nad vodou s dlouhými pruty vyrůstajícími nahoře z hlavy kmene, zeleně vlasatá temena připravená pro vodníka, aby na ně usedl a při měsíčku šil stříbrnou nití. Ale tyhle vrby nedoprovázely moje dětství. Doprovázely je skromné vrbové pruty, které vyrážely ze země. Na nich by nenašel posed ani nejmenší vodník. Říkali jsme jim vrbičky a obrůstaly v širokém pruhu labský břeh.

Štíhlé čepele vrbových lístků bývaly lepkavé a v dusných letních dnech vydechovaly vůni klukovských dobrodružství. Byla sladká, nebo natrpklá? Vůně vrbiček patřila k řece jako vůně ryb, vlhkého písku a na slepých ramenech vůně puškvorce.

Vrbičky vrůstaly do písčin a pěšinky mezi křovinami laskaly naše paty jemným plavým pískem, a tam dál od řeky, kde končil písek, hladila mokré klukovské paty klouzavá hlína, ne nepodobná kamnářské, kterou se vymazávala kamna.

Ztráceli jsme se v prutnících, bloudili jsme v nich, nebo jsme si aspoň hráli na to, že bloudíme, vrbičky byly prales. Pruty dovedly dorůst do takové výšky, že nás skryly, i když jsme chodili vzpřímení.

Milenecké dvojice, schované na písčiny ostrůvcích mezi vrbovými hradbami, nás nezajímaly. Plížili jsme se tvrdošíjně za svým indiánským, stopařským dobrodružstvím. Skryti za zeleným závěsem vrbového listí jsme pozorovali rybáře klímající nad udicemi. Přepadali jsme se navzájem a pak jsme společně unikali nepřátelům. Všichni jsme byli vítězi a nikdo nebyl poražený. Zajatci bývali dokonce ve výhodě. Mohli unikat těm, kdo je zajali, a to bylo napínavější než zajatce střežit.

Vrbové pruty byly naše kordy i pušky. A potom nadešel den, kdy dozněl poslední výstřel, poslední stopařské dobrodružství bylo u konce, písek začal pod nohama studit.

Houštiny řídly, v prutnících nastala sklizeň proutí. Vůně vrbového proutí se stěhovala do městečka. Sladká povidlová vůně přetékala ohradu, za kterou se proutí vařilo v kotli, aby se dalo dobře oloupat. Od kotle se proutí rozváželo po domech, kde je loupali, a jeho milá jedlá vůně naplnila dvorky a vítr ji roznášel. V zimě se z proutí pletly košíky. To, co nás v létě obdarovalo nádherným dobrodružstvím, se proměňovalo v účelnou věc. Jenže my milovali ty zelené pruty, spleť vrbových houštin, napínává letní odpoledne u řeky. Košíky nás nevzrušovaly.

Zima přešla a jarní povodně vyvedly řeku z břehů. Rozlila se do prořezaných prutníků, roznášela bahno, trsy trávy a slámu. Vrbičky se schovaly pod kalnou hladinu, a když se zase vynořily, ty ořezané i ty neořezané, nesly na sobě smutnou slávu povodně až do léta. Stopy velké vody, chomáče zahnědlé trávy na prutech, zaschlá hnízda bláta na písku. Řeka se vrátila mezi břehy a škraloupy tvrdnoucího bahna pukaly a rozpadaly se. Pozdravily nás mladé proutky vrbiček.

Všechno začínalo znovu, první jarní oblaka se ukázala na obloze už jednoho zimního dne, a první letní oblaka táhla nad řekou už na jaře. Jako by se všechno kolem nás mělo bez přestání znovu a znovu zelenat. Ani jsme nezpozorovali, že jsme o něco starší. Jenom když jsme na písčném ostrůvku mezi vrbičkami narazili na mileneckou dvojici, dali jsme se na útěk. Nevědomí, tvářili jsme se mazaně, jako bychom věděli, pokukovali jsme po sobě a propukávali jsme v smích.

Přes práh rozpačitého, zato chlapsky zahraného smíchu jsme se dostávali na území dospělých, kde se vrbové pruty nemění

v kordy, kde všichni vítězit nemohou a kde být zajatcem neznamená napínavou výhodu, ale trpký úděl.

JESTĚ JEDNOU DO VRBIČEK, podařilo se nám to, ještě jednou do vrbiček s Pepou a Iškem, a Tyty cupal za námi, aby nás neztratil, musil být při tom jako vždycky. Zajít si do vrbiček se nám podařilo proto, že stěhovací vůz do Liberce ohlásil zpoždění, a místo v devět měl přijet až v jedenáct. Pepova matka za námi volala:

„Nechodte mi daleko! Stěhováci přijedou co nevidět.“

„Není to snad moc daleko? Až do vrbiček?“ zeptal se nás Pepa.

„Vůbec,“ řekl Išek, „do vrbiček je to úplně nejbliž.“

Samozřejmě že to bylo pěkně daleko.

A tak jsme k řece pospíchali, abychom všechno včas stihli, a Pepa se cestou smutně rozhlížel, všechny ty výkladní skříně, které jsme míjeli, aspoň hladil pohledem, dokonce volal na psy, i na ty, které neznal jménem, a překvapoval nás otázkami, na které jsme nedovedli odpovědět, jako třeba:

„Myslíte, že bude v Liberci u domu aspoň malá zahrada?“

A když jsme šli kolem Lányho knihkupectví, vyběhl z krámu Vládínek Lány a zeptal se nás, kam jdeme. Řekli jsme kam a Vládínek se k nám přidal. U sochy svatého Jana Nepomuckého jsme potkali Irmičku Donnerstagovou a Taňu Čejkovou. Taky se k nám přidaly. Nevěřily nám, že jdeme do vrbiček, a myslily si, že před nimi něco tajíme. U kostela jsme potkali Káju Klusáčka, nesl velikou prázdnou síťovku, a protože byl malý, coural spodek síťovky po zemi.

„Kampak, kampak,“ pokřikoval za námi.

„Do vrbiček,“ zavolal Išek. „Jdeme se rozloučit. Pepa se v jedenáct stěhuje.“

Kája zaváhal, měl jít nakoupit, ale usoudil, že se mu spíš ztratíme my než koloniál, a proto se přidal k nám, a tak jsme táhli

všichni v houfu do vrbiček v tom nádherném dni, z kterého Pepa zanedlouho vyjede a bude nám tu musit nechat modrou oblohu i řeku.

Ponořili jsme se do vrbiček a Išek zavelel:

„Plížít se! Až k indiánskému táboru. Plížít!“

Vrhl se na zem a soukal se kupředu mezi křovím.

„Kde je indiánský tábor?“ pištěl Tyty.

„Psst,“ okřikl ho Išek. „Tiše, nebo tě skalpujou!“

Tyty věděl, co je to skalpovat, a proto se radši svalil do trávy a dělal to, co Išek.

Irmička a Taňa se chichotaly a neměly chuť plížít se. Ale když jsme jim začali pod vrbovými pruty mizet, řekly si, že se k našemu tajemství asi musí po bříše, a tak se spustily na dlaně a posunovaly se za námi na dlaních a na špičkách střevíců, opatrně, po holčičím způsobu.

Išek se plížil bez plánu, a to byl jeho plán. Nevěděl, kam se plíží, ale byl plný nadšeného přesvědčení, že se k něčemu doplží. A to něco bude za to stát.

Vrbičkové houští protínala cesta, která zkracovala vzdálenost mezi řekou a druhým koncem městečka. Doplížili jsme se až na okraj té cesty a tady nás Išek zarazil, máchl ruku dozadu, abychom se všichni připlížili jako v rojnici k okraji cesty. Cestu jsme obvykle přebíhali na druhou polovinu prutníku v útoku.

Tentokrát nás zadržely hlasy. Někdo šel od řeky k městečku. Obezřetně jsem zvedl ukazováčkem vrbový prut, abych lépe viděl.

Po cestě kráčela stará paní. Tu jsem neznal. Ale vedle ní šla Eliška. V bílých letních šatech. Zase v bílých. Nevěsta. A přece to už nebyla Eliška nevěsta. Bílé šaty se k ní nehodily. Zjistil jsem to na první pohled. Bílé šaty se hodily k tamté Elišce, a ne k téhle. Tamta Eliška byla svěží a bylo na ní vidět, že myslí na samé

hezké věci, tahle Eliška byla unavená a nemyslila na hezké věci, poněvadž držela v ruce kapesníček a každou chvíli si kapesníčkem potukávala tvář pod očima, aby si osušila slzy. Tamta Eliška chodila rychle a natáčela se přitom jako v tanci, tahle Eliška se vlekla a zastavovala se.

Slyšel jsem její hlas, a byl to její hlas?

„Řekla jsem mu,“ povídala, „proč jsi mi to nepověděl dřív. Proč, proč?“

Stará paní ji tiše utěšovala tak tiše, že to ani nebylo slyšet. Brala Elišku za loket a z jejího šeptání vystupovalo jenom oslovení:

„Elišenko... Elišenko...“

„Proč... proč...?“ slyšel jsem, i když mi už zašly z očí v zákrutu cesty.

Ze zamyšlení mě vytrhl Išek.

„Útokem!“ zavelel.

S Eliškou už zúčtoval, a zúčtoval i s Irmičkou, rozhodl se pro naprostou volnost, a jak se řítil přes cestu do protějšího houští, vypadal, jako by měl křídla, rozháněl se rukama jako pták křídly, než vyletí do vzduchu.

Utíkali jsme s ním na druhou stranu cesty, Irmička Donnerstegová i Taňa Čejková, Pepa i Tyty a Vládiček Lány a Kája Klusáček, a tak jsme chvíli byli stopaři, chvíli vojáky, a když jsme se měli proměnit v indiány, vzpomněl si Pepa, že se dneska stěhují, a Irmička prohlásila, že je to hloupá hra, že to nikam nevede. A Kája Klusáček přišel na to, že měl síťovku, a teď, po útoku, že ji už nemá. Šel ji hledat do vrbiček a Taňa Čejková řekla, že by měl jít nakupovat k nim, a Kája se smutně usmál, protože tu síťovku ne a ne najít, a odpověděl:

„To asi, nakupovat až k vám a táhnout se domů s nákupem od nádraží.“

Vládínka Lányho něco štíplo do lýtka a lýtko mu začalo opuchat. Tyty naříkal hlady. Vraceli jsme se z výpravy do vrbiček každý nějak jinak rozladěný. Jediný, kdo byl rád, byl Kája Klusáček. Doběhl nás za kostelem a zvedal spokojeně nad hlavu síťovku.

PROČ, to Eliščino proč, které jsem zaslechl ukrytý ve vrbičkách, mě pronásledovalo.

„Co tím asi myslila,“ povídal jsem, „tím proč.“

„Kdo?“ zeptal se Pepa.

„Eliška přece,“ řekl jsem, „jak šla po cestě ve vrbičkách.“

„To byla Eliška, ta stará paní?“

„Ne, ta vedle ní,“ řekl jsem.

Pepa Elišku vůbec neviděl. Išek taky ne. Stopaři! Tytyho jsem se dovolávat nemohl. Tyty stejně viděl, co chtěl. Jo, říkali, někdo tam šel, ale nevšímalí jsme si.

Zůstal jsem s Eliščiným proč opuštěný, sám. Naléhavé, plačtivé Eliščino proč neslo v sobě tolik lítosti, že mi připomínalo maminičino lítostivé kdyby. Za tím proč a kdyby čněl hrozivě skutek, který byl neodvolatelný, nedalo se s ním pohnout, protože byl vykonán a už způsobil, co se nedalo zachránit.

Takové proč a taková kdyby přicházejí až po pohromě. I po letech mi zní Eliščino proč přesvědčivě a slyším v něm navíc výčitku. Proč právě já, proč právě mně? Bezmocnost toho, proč mě trápí. I bezmocnost toho kdyby. Kdybys byl, Jeníčku, poslouchal matičku. Dobrá, ale když byl čas na poslouchání, Jeníček se s poslušností minul, a poslušnost potřebnou pro své kdyby už nikdy nepotká. Protože ta se dá minout jen jednou jedenkrát a pak ji už nepotkáme.

Kolikrát jsem měl na jazyku proč podobné tomu Eliščinu, ale okamžitě jsem si uvědomil marnost otázky a raději jsem mlčel.

Každé proč má v záloze svoje kdyby. Eliška, nevěsta, bílá princezna, tolik vtělené dychtivé naděje, a nakonec se vtělí do bezmocného proč.

Tenkrát jsem stál před Eliščiným proč jako před vzrušující nevysvětlitelnou záhadou. A dnes, kdy už přeměřuji záhady zkušností a rozumem, nejsem na tom líp. Některé osudy se nedají odemknout, pokud je sami neprožijeme. A někdy ztratíme klíč i k tomu, co jsme sami prožili.

UŽ Z DÁLKY jsme poznali, že stěhovací vůz v ulici nestojí. Pepa si zoufal. Nevím, jak ho to napadlo, ale spustil nářek, že stěhovací vůz odjel bez něho a bez Tytyho. Zasypával se sebeobviňováním, neměl prý jít do vrbiček, ale to Išek, že jsou vrbičky blízko, a co teď má dělat?

„Bud' rád,“ řekl Išek, „unikl jsi tetě Justině.“

„Já jí nepotřebuju uniknout,“ popotahoval Pepa, „já potřebuju jet do Liberce, já tam musím...“

Tyty se o naše řeči nestaral. Jakmile jsme byli v ulici, kde bydlil, dal se do běhu na těch svých masitých růžových nožkách, chuť k jídlu ho poháněla.

Uprostřed hádky o tetu Justinu a o Liberec jsme došli k vrátkům, z kterých právě vycházel Tyty se svým otcem. Tyty okusoval hrušku a jeho otec, veliký a ruměný, si měřil Pepu jako lev kořist.

„Přesnost je ctnost mužů,“ přivítal Pepu. „Víš, kolik je? Čtvrt na dvanáct. V kolik jsi měl přijít? V jedenáct.“

„Ale stěhovací vůz tu ještě není,“ zakoktal Pepa.

„Už máme naloženo,“ povytáhl otec významně obočí. V té chvíli se zdál větší, než byl. „Jeli ještě pro dvě bedny, které povezou do Liberce. Co se tak hloupě směješ? Vidíte, přijde pozdě, a hloupě se směje,“ dovolával se našeho svědectví.

Jenže Pepa se nesmál hloupě, ale šťastně, ačkoliv i Pepův otec měl pravdu, šťastný člověk se těm, kdo právě nejsou šťastni, jeví vždycky trochu hloupý. Pepa byl šťastný, že mu stěhováci neujeli. Přece jen pojedje za chvíli do Liberce. Teta Justina mu přestala vadit. Radoval se tehdy z něčeho, z čeho se radovat neměl.

Vtom zahučel na konci ulice stěhovací vůz a blížil se k nám a rozvážně se kymácel. Z kabiny vozu vyhlédla Pepova matka.

„Jedeme,“ obrátil se k ní otec. Okna bytu bez záclon, prázdná, slepá, se tvářila cize. Obrovský stěhovací vůz ani nezastavil motor. Všichni se nalodili. Tytyho si vzala matka na klín. Seděli u staženého okénka a Tytyho úsměv nám zakryl pohled na ty ostatní v kabině. Řidič přidal plyn a motor zabral. Vůz se dal do pohybu. Tyty vystrčil z okna ruku a třepal prsty na pozdrav.

„A odpoledne zase přijďte,“ křičel.

Dokud jsme malí, je každá dálka blízko.

BÝT SÁM, tenhle stav mi připadal jako trest. Nebyl jsem tak docela sám to odpoledne, protože v růžovém kruhu seděla babička na šamrličce a četla noviny, a přece jsem byl sám. Člověk je sám natolik, jak moc si myslí, že sám je. A já myslil, že jsem moc sám. Nemohl jsem jít za Pepou, už se odstěhoval, nemohl jsem jít za Iškem, musil doprovázet babičku k její známé na druhém konci města. Išek měl babičku starší než já, špatně se jí chodilo a bez doprovodu si netroufala na delší cestu.

A naši? Tatínek s maminkou a starším bratrem byli v Praze, na pohřbu tety Marie. Mě s sebou nevzali. Když jsem se bránil, řekla maminka:

„Ach, pohřeb, to není nic veselého.“

Jako bych se měl věnovat jenom veselým věcem. Jako by mi nemohlo být za tetu Marii smutno i doma.

Vykradl jsem se na půdu, aby babička nevěděla, shlížel jsem na svět tím jediným půdním oknem a hrál jsem si svoji zamilovanou hru: co bych na světě zařídil, kdybych byl všemohoucí. Tak předně bych vrátil ten stěhovací vůz i s Pepou do našeho města a musili by se nastěhovat zpátky do opuštěného bytu. Taky bych dojel lodičkou na druhý břeh pro tetu Marii, aby se neprocházela tak sama a smutná, a přivezl bych ji zpátky na náš břeh, na břeh živých. Postavil bych konečně babičce zámek. A pořídil bych si aeroplán a s Iškem bychom letěli do Číny. Jen tak se tam podívat. Na jeden den, a k večeři zpátky.

A taky bych oživil všechny ty brouky a motýly v zasklené skřínce v koutě půdy, kde čekali propíchnutí špendlíky na svoje zmrtvýchvstání. Tu skříňku jsem objevil pod hromadou starých časopisů teprve nedávno. Od té doby jsem se na sbírku hmyzu nešel podívat. Bylo mi těch motýlů a brouků líto.

Presycen svou všemohoucností jsem se vrátil dolů na zahradu k babičce.

„Kdy přijedou?“ zeptal jsem se babičky.

Sundala brýle a zadívala se na mě.

„Kdy? Až tu budou, tak tu budou. Podívej,“ zaťukala ramínkem brýlí na článek v novinách, nasadila brýle a četla: „Na pět miliónů potkanů způsobí do roka republice stamiliónové škody. Ráda bych věděla, kdo ty potkany spočítal. Dneska lidi všecko spočítají. Podívej, tady je to taky spočítané: Osmdesát lidí zahynulo v Kalifornii a Arizoně následkem vedra. Samá čísla. A tady: Bída vraždí lidské životy. Patnáct sebevražd z bídy. Ztratil místo... ze zoufalství...“

Byl bych potřeboval, aby mi babička pověděla něco, co by mě vyvedlo z mé osamělosti. Ale babička už zase mlčky četla a jen tu a tam pohnula rty, snad se chystala sama sebe nahlas přesvědčit, že to, co čte, je pravda.

Trsy jiřin u plotu se rozvlnily a ze zeleného stínu se vyhoupl náš kocour Macek, který měl stejné jméno jako pán, co bydlil na rohu naší ulice. Důstojně si vykračoval k babičce, těsně u ní se zastavil a zauvažoval, než se jí začal třít o nohy. Pohladil jsem ho.

Každý z nás přemáhal svou samotu jinak. Babička novinami, kocour tím, že se třel babičce o nohy, a já tím, že jsem ho hladil a cítil pod prsty hebké chvění, jak labužnický předl.

Někde za bílou oblohou podřimovalo slunce a teplý vítr pročešával listí v koruně jabloně. Čas plynul, odnášel a měnil, a osamělost, kterou jsem pocítil, byla jen podvědomé tušení změny ve světě, kde jsem žil a kde doposud všechno předstíralo stálost, neměnnost a bezpečí.

VEČEŘEL JSEM SÁM S BABIČKOU, rodiče se ještě nevrátili. Šel jsem si lehnout, rodiče se ještě nevrátili. Usnul jsem uprostřed příběhu o Sindibádovi mořeplavci, který mi babička předčítala.

V noci jsem se probudil. Obě lampičky na nočních stolcích po stranách manželských postelí svítily. Otec i matka byli už v posteli, otec četl knihu a maminka držela v ruce sešit s tuhými černými deskami, do kterého si zapisovala vydání, a psala. Okno do zahrady bylo dokořán. Šum v korunách stromů sílil a umlkal a zase sílil.

Dělal jsem, že spím, ale víčka jsem jen přivřel, abych trochu viděl.

„Tak vidíš,“ řekl otec tiše matce, a nezvedal oči od knihy, „a já myslil, že nejdřív půjdeme na pohřeb tetě Fany.“

„Dneska vypadala Fany dobře,“ sklapla matka sešit a odložila tužku na noční stolek. „Povídala mi, že chtěla jít na pohřeb taky, ale že jí Ančí nechtěla pustit.“

„Chudák,“ řekl tatínek a díval se do knížky, „ta už se z postele nezvedne.“

„A co ti to chtěl Mayer?“ zhasla maminka svoji lampičku.

„Nevím. Pořád, že se mnou musí mluvit, a pak mi nic nepověděl.“

„To se divím,“ řekla matka.

„Já už se nedivím ničemu,“ zavřel otec knihu, ale neodkládal ji.

„Ale divíš se. Divíš,“ zašeptala maminka.

„Máš pravdu,“ odložil tatínek knihu a zhasl. „Máš pravdu,“ opakoval do rozlité tmy.

NĚKTERÉ VĚCI ztrácejí svůj jednoznačný účel a nabývají úplně jiný význam. Vznikají z toho nedorozumění. Někdo přijme slovo tak, jak se mu nabízí, a někdo vidí jen světlo, které ze slova vyzařuje, nebo stín, který slovo vrhá. Pro mě dostalo takový úplně jiný význam mléko.

Chodil jsem pro mléko večer. Pro čerstvě nadojené, ještě teplé a napěněné mléko, které umělo zahřát i velkou modrou bandasku. Pro to mléko jsem musil do statku na náměstí. A náměstí bylo od nás daleko. Buď jsem šel po okraji města polní cestou, než jsem dorazil do vilové čtvrti a odtud na náměstí, anebo jsem táhl bandasku přes celé město po hlavní ulici kolem krámů. Záleželo na mně, jestli se dám za našimi vrátky nalevo, nebo napravo. V tom jsem měl volbu. Ale pro mléko jsem musil tak jako tak.

V létě, kdy bývalo dlouho světlo, jsem chodil raději vlevo a na konci ulice do polí. Za světla byla modrá bandaska až moc dobře vidět, a já se za ni, nevím proč, styděl. Loudal jsem se po cestě, z pravé strany trnková a meruzalková houští a z levé dálka až k obzoru, kudrnatá řípou a načechraná keříčky kvetoucích brambor. Pak se přešel po dřevěném mostku potok. Jednou za povodně odnesla velká voda mostek, a nikdo ho už nedal zpátky. Od té doby bylo třeba seběhnout po strážce dolů do koryta potoka, přeskákat po kamenech hladinu a na protější strážce se vyšplhat nahoru.

Při skocích, sbíhání a vybíhání ucho bandasky cvakalo a chřestilo. Svolávalo diváky, i když okolo široko daleko nikdo nebyl. I tak jsem se za bandasku styděl. Nestál snad tamhle v tom domě někdo u okna a neposmíval se mi?

A byla i jiná trápení. Meruzalkové houští podél cesty skrývalo ve svých útrobách chodbu a klukovská doupata, z kterých mohl kdekoliv někdo vyrazit a přepadnout mě. Za potokem, na druhé straně, jsem procházel malým zdivočelým parkem. Tma se tu chytala do sítě z černého bezu a klikatých lísek, dřív než slunce zapadlo. Tma visela v dubovém mlázi a cíhala ve vykotlaném dubu. Samé skrýše pro neurčité nebezpečí, které mohlo každou chvíli dostat velmi určitou podobu. Naproti parku na mě čekala mezi zdmi zahrad potměšilá ulička, křivá a záludná, s plazivými stíny. Kdo se v ní asi schovává? Nebo že by vyrazil z parku? Kradl jsem se prostředkem cesty, připravený zvednout bandasku jako zbraň.

V zimě, kdy se soumrak překotně nořil do tmy, chodíval jsem raději cestou vpravo. Rovnou přes město. Na dlažbě ležely pod svítilnami žluté kotouče světla a mezi nimi černé slepé průlivy. Popobíhal jsem v temných průlivech mezi zářícími kotouči na opuštěných chodnících, ohlížel se po tmavých průjezdech, které tajily dech, a ucho bandasky cvakalo a vykřikovalo: už jde, připravte se, už jde!

Ve statku ve veliké světnici postávali a posedávali zákazníci. Samé ženy a jeden jediný kluk, a i ten byl o dvě hlavy vyšší než já. Ženy se většinou bavily o nemocích a o tom, kdo, kde a kdy umřel. Cizí nemoc upevňovala jejich zdraví. Vracel jsem se přejedený neblahými zprávami, jak lidé mohou končit a někdy i končí.

Vracel jsem se se sevřeným srdcem i odhodláním ubránit se všem přízrakům šera a tmy bandaskou, která teď ztěžkla svým obsahem a zdála se mi vhodnou zbraní. Bojoval jsem se stíny, a jednou jsem při vzrušeném souboji dokonce uštípl i kousek modrého smaltu.

Maminka nad tou škodou kroutila hlavou. Taková prostá věc. Přinést mléko. Jak se při tom může uštípnout z bandasky smalt?

Myslila si, že jsem mléko jenom donesl, ale já je pronesl nebezpečím a nebezpečí se na něm podepsalo. Pro maminku to bylo mléko do ranní kávy, mléko na zadělání, ale pro mě to po celou dobu, co jsem pro mléko chodil, vůbec mléko nebylo. Nosil jsem v bandasce úzkost, se kterou jsem se nesvěřoval. Protože jsem se za ni styděl.

Ale z úzkosti, za kterou se stydíme, roste snad každé dospívání. Roste jako rostlina, která si skrytě razí v zemi cestu, počatá dřív, než tušíme.

BYLY TAKOVÉ PŘEDĚLY, věděl jsem o nich už tenkrát. Když člověk překročil hranici, bylo za hranicí všechno jiné. Naše město dělil na dvě části železniční násep provrtaný viadukty. Železniční násep byl předěl.

Když jsme putovali s otcem k viaduktu, abychom se dostali na druhou stranu a podívali se na jinou podobu řeky za náspem, procházeli jsme tichem. Tichá pole, tiché zahradnictví uprostřed města. Sotva jsme přešli na druhou stranu, dostalo všechno hlas, všechno se probouzelo naším příchodem. Malé přízemní domky otvíraly okna s milým skřípnutím, v ulicích pobíhaly slepice a kdákaly, holič postávající před krámkem se založenýma rukama zdravil, kočky před námi vyskakovaly na ploty a neviditelní psi bušili tlapami do vrat a štěkali. Ptáci v korunách křičeli všichni najednou, a když jsem kopl do prázdné plechovky u příkopu, ozval se docela jiný zvuk, než když jsem kopl do plechovky tam u nás, před viaduktem.

I řeka na druhé straně náspu byla jiná. Hluboce zelená, jak se v ní zhlížely obrovské topoly. Dokud sis nehodil na hladinu řeky dřívko, nepoznal jsi, kam voda teče.

Za náspem se město rozběhlo do stran jako vesnice a uprostřed široké ulice stála kaplička s věžičkou.

Před přívozem nás vítala výletní restaurace.

„Nemáš žízeň?“ zeptal se mě otec.

Žízeň jsem neměl, ale pít se mi chtělo vždycky.

Posadili jsme se do stínu dřevěné verandy nad řekou, hned k zábradlí. Na mělčině se převalovalo slunce a po řece přetáté prohnutým lanem se sunula převozníková pramice. Kladka na laně popískovala a do nosu mi stoupala zelená mařinková limonáda. Nohy po dlouhé procházce usínaly a přestaly se kývat. Tatínek si zapálil cigaretu, natáhl se pro noviny, které ležely vedle na stole. Ke mně přistrčil obrázkový časopis.

Otec pokuřoval, šustil novinami a upíjel ze sklenice pivo. Vedle restaurace šuměly vysoké topoly a sem tam vyletěl z koruny žlutý list jako jiskra z plamene a snesl se obloukem na řeku.

Listoval jsem časopisem jen tak, abych vypadal dospěle, dokud jsem se očima nezachytil na inzerátu s tajemně půvabnou kresbou. Pohledte, jakou postavu vám dělá Warner, a užasnete. Warnerovy bokovky a korzelety... Takové tvary dovede vytvořiti jen nedostižná technika amerických modelářů...

Ještě nedávno bych si takové reklamy ani nevšiml. Netušil jsem, že se blížím ještě k nějakému předělu, k nějakému náspu, který budu musít projít neviditelným viaduktem, a to, že jsem jím prošel, poznám až po letech, až budu na druhé straně. Kolik předělů mě ještě čekalo?

Příjemná únava mi stoupala od nohou vzhůru, už jsem do ní ponořil i ústa, i oči, a tu vpadl na verandu hřmot motoru. Dole pod restaurací zastavilo žluté auto a dráty, které se rozbíhaly od středu kol, stříbřitě zářily jako paprsky malého slunce, i chladič stříbrně blýskal a nahý stříbrný panáček na chladiči jiskřil a kliky u dvířek se v odpoledním ostrém světle třpytily a ten třpyt, jas a blesky vjely do sladkého podřimování jako ostrý nůž.

V autě seděl jediný muž. Karel Oto Mayer. Mohutný a mocný, s tlapami v semišových rukavicích na volantu setrval chvíli nehybně na svém místě a nakrátko ostráhané šedobílé vlasy svítily také stříbrně a svědčily o tom, že Mayer patří k autu a auto patří k Mayerovi. Jak tam seděl v otevřeném kabrioletu, vypadal jako člověk, kterého nic nenutí, aby pospíchal. Jsou lidé, kteří nemusí pospíchat, nic jim neuteče. Všechno, co utíká, běží k nim, a ne od nich.

MAYER vystoupil z auta, a jak vylézal, zhouplo se auto pod tou tíhou, protože nejen tělo, ale i sebevědomí peněz něco váží.

„Tatínku,“ řekl jsem tiše.

Otec odložil noviny, sňal brýle a zamáčkkl nedopalek.

„Tatínku,“ pohnul jsem hlavou k autu za otcovými zády.

Otec se otočil, ale Mayer už byl na verandě, blížil se v tříčtvrtečním koženém kabátě, paže mu v něm trochu odstávaly od těla jako zápasníkům. Stahoval si při chůzi rukavice.

Nedbale zvedl dlaň s roztaženými prsty, to byl pozdrav, servus, servus, rád dělal, že se ho nic netýká, a přitom pořád zápasil a týkalo se ho všechno.

„Byl jsem u vás,“ povídal a zamrkal na mě a posadil se ke stolu, „Mimi mi řekla, že budete asi tady.“ Mimi, tím myslil maminku. Divil jsem se její vševědoucnosti. „Je dost teplo,“ řekl nezávazně, rozepínal si kožený kabát a pomalu se rozhlížel. Řeka, jak se mi zdálo, se pod jeho pohledem rozhoupala, ale Mayer se nezajímal o řeky a stromy a to, čemu se říká příroda. Mlčel a jeho mlčení mělo smysl. Bylo to mlčení vyšetřujícího soudce, který ponechává viníkovi čas, aby si rozmyslil, v čem záleží jeho vina.

Otec si zapálil novou cigaretu, nechtělo se mu z nějakého důvodu mluvit, ale přemohl se a řekl:

„Tak jsi přišel.“

„Jo,“ odpověděl Mayer. „Ať to máme za sebou.“

Co jsme měli mít za sebou?

„Jak chceš,“ vyfoukl otec kouř a odklepal, i když nebylo co.

„Víš,“ řekl Mayer, „nejlepší by bylo, kdyby ses na to jel podívat. Vyřídíme to raz dva.“

Objevil se hostinský:

„Pán si bude přát?“

„Přát, přát,“ řekl Mayer, „sodovku.“

Hostinský byl zklamaný. Pán, přijede v autě, a sodovku.

„Ráčíte ještě něco?“

„Neráčím.“ Mayer se na hostinského nepodívá, ale přesně ví, kdy hostinský zmizí ve výčepu. Řekne: „Já tohle venkovské pivo nesnáším. Vyvážejí košťata a dělají, že je to pivo.“

„Není to tak zlý,“ odpověděl otec.

„A co,“ navrhone Mayer, „co kdybys třeba jel se mnou hned.“

„Hned?“

„Proč ne? Mám zrovna čas.“

Na pár okamžiků ztichne, protože hostinský donesl sodovku, nalil do sklenice a sklenici přisunul Mayerovi.

Mayer vypil sklenici naráz a do dna. Sám si nalil z láhve zbytek a zase vypil sodovku naráz. Obdivem jsem otevřel ústa.

„Můžeme ho,“ pohnul ke mně Mayer prázdnou sklenkou, kterou ještě nepouštěl z ruky, „můžeme ho odvézt domů.“

„Vezmu ho s sebou,“ řekl otec.

Pane, pojedu do Prahy autem. Nemohl jsem tomu ani věřit. A v té radosti jsem nepoznal, že otec stojí o můj doprovod jako o pomoc. Někdy potřebujeme mít blízko sebe někoho slabšího, abychom se stali silnějšími.

Mayer vysázel na stůl nějaké drobné za sodovku, a když jsme procházeli výčepem, hostinský se nám uklonil. V očích měl směs úžasu a úcty, s jakou ti, kdo touží po bohatství, sledují ty, kdo už bohatí jsou. Vycítil jsem v jeho postoji i posměch. Mohl si to dovolit. Byl teprve na cestě k zbohatnutí.

JELI JSME ZPÁTKY cestou, kterou jsme přišli pěšky, ale teď jsem pozoroval svět z výšky svého sedadla v autě, už jsem nebyl uvnitř světa slepic, koček a psů, otvíraných oken, holičova pozdravu, auto mě z toho světa vydělilo, slepice se před námi rozutíkaly, holič ani nestačil pozdravit a kapličku uprostřed ulice jsme objeli tak rychle, že jsem neměl čas prohlédnout si plechové anděly na dvířkách, a to jsem přece dělal vždycky. Jen psi nás neohroženě doprovázeli a štěkali a štěkali, než jeden po druhém odpadl a my vyjeli na hlavní silnici bez doprovodu.

Seděli jsme s otcem na zadních sedadlech a Mayer se ani nepokoušel o rozmluvu, vždycky mířil k cíli, a když jednou nastoupil směr, který si vybral, už se ničím nezdržoval. Sledoval svůj směr a také jej bránil. Každou chvíli zlostně a netrpělivě chrčel, nesnášel před sebou vozidla, vytýkal jim chyby v jízdě, útočil na ně slovy, která k nim naštěstí nedoletěla, a vybočoval v prudkých křivkách, aby je a jejich výfukové pachy předjel.

„Trulanti,“ chrčel, „dneska už jezdí na silnici kdekdo. Trulant, stejně to má na splátky, a dělá se.“

Jak Mayer seděl, kožený kabát se mu nadul do několika pořádných záhybů, které zvětšovaly jeho objem i důležitost. Blížili jsme se ku Praze a mně bylo, jako bych se dostával se svou modrou bandaskou do blízkosti starého parku plného tajemství a záludností. Tenhle pocit jsem měl vždycky, když jsem se blížil něčemu, co jsem pokládal za záhadu, čemu jsem nerozuměl, a proto jsem

z toho měl strach. První půlku jízdy autem jsem si užil, ale druhá půlka byla jako neklidný sen.

Pak jsme jeli kolem zdi, za kterou rostly vysoké stromy. Ptal jsem se, co za tou zdí je, a otec mi řekl, že hřbitov. Tím mi samozřejmě náladu nezlepšil. Hřbitovním zdem jsem se vyhýbal i ve dne.

Vjeli jsme autem do široké chodby nějakého domu, a když jsme vstoupili a dostali se k ozdobné mříži vrat, napadlo mě, že jsem tady byl s matkou a že jsme vlastně u tety Marie, i když teta Marie už není. Tentokrát jsme nešlapali po schodech. Mayer odemkl výtah a do prvního patra jsme vyjeli. Otevřela nám panská v černých šatech s bílou zástěrkou, a ve vlasech měla bílou krajku jako korunku. Vzpomněl jsem si, že jsem při poslední návštěvě s maminkou tuhle holku zařadil v mých snech na třetí holčičí místo. Na prvním byla Eliška, nevěsta, na druhém Irmička Donnerstagová. Tenkrát. Ale dneska, kdy nás vítala stejná panská s nacvičeným úsměvem, nestály Eliška ani Irmička na nějakém holčičím místě a nestála tam ani slečna v bílé zástěrce a v bílém čepečku. První, druhé i třetí holčičí místo obsadila malá baletka, kterou jsem viděl baletit na scéně hostince u Doušů při dobročinné slavnosti.

Karel Oto Mayer smekl ze sebe kožený kabát a podal ho panské. Bylo mi divné, proč jí ho podává, když má k věšáku dva kroky, a panská stejně ten kabát pověsí na věšák. Jak se kabát zhoupł kolem mého nosu, zahalil mě vůní, která mě obcházela už v autě. Odkud unikala? Podařilo se mi ji pojmenovat až později. Byla to vůně jasmínu. Nikdy bych neřekl, že může kožený kabát vonět jasmínem. Sto složitých vůní a pachů unikalo z koženého kabátu tatínkova přítele Boži, z Mayerova kabátu jedna jediná. Bylo to tím, že Mayerovi šlo vždycky o jednu věc, o jeden směr a jeden cíl? Tatínkovu příteli, jak to dnes vidím, šlo o mnoho věcí najednou. Možná že se vůně skládají i z tužeb a přání.

„Pojďte,“ řekl Mayer. Vstoupili jsme za ním do velkého pokoje, právě do toho, kde nás hostila teta Marie čokoládou. Pokoj byl stále ještě celý pruhovaný, šedivé a fialové pruhy, na stěnách, na křeslech, na pohovce, šlapali jsme po pruhovaném koberci, jen teta Marie tu chyběla, její šedivé šaty v barvě šedých pruhů. A chyběly i zákony, podle kterých jsem se tu dříve pohyboval, žádný předpis, žádná správnost nebo nesprávnost, Mayer si mě nevšímal a otec, podle výrazu, jakým se díval před sebe a jenom před sebe, ne okolo, měl jiné starosti než mě sledovat, jak se chovám, kudy chodím, jestli po koberci nebo po parketách, a svoboda, kterou mi otec i Mayer věnovali, mi byla na obtíž, jako by se svoboda stala zákonem. Je vůbec povolená svoboda svobodou?

„Pojďte,“ řekl Mayer znovu do toho pruhovaného prostoru a my prošli do jiného pokoje, do modrého pokoje, a pak ještě do jiného, hnědého, s psacím stolem a knihovnou, v které chyběly celé řady knih, a konečně jsme došli do pokoje, ve kterém jsme se zastavili, poněvadž nás Mayer už nepobízel.

Tenhle pokoj byl bílý, i záclony byly bílé, i křesla byla bílá a potahy světle krémové a šero v koutech bylo bílé a nad mosaznou postelí v rohu pokoje stoupaly ke stropu v dlouhých řasách bílé závěsy, nahore složené v oblak, v nebesa. Nikdy jsem nic podobného v životě neviděl, jen na obrázcích v pohádkových knížkách. Dnes na ten pokoj tety Marie vzpomínám jako na pokoj její dcery, kterou nikdy neměla, a proto musila být sama sobě dcerou. Nikdy asi nevyrostla ze svých dívčích let, nešťastná i šťastná dívčím způsobem. Nestárnoucím toužením tady bylo dotýkané všecko. Na bílém křesle seděl růžový plyšový medvěd, měřil si nás vylekanýma očima a rozhalené závěsy odkrývaly pohled na ustlanou postel. Melancholický harlekýn s porcelánovou hlavou, s hedvábným tělem a černými lakovanými střevíčky se na pokrývce opíral zády o krajkový polštář.

Pokoj skládal tetu Marii kousek po kousku, rozbila se a rozsykala do obrázků na zdech, do plyšových a hedvábných hraček, do neskutečných dokladů o neskutečném životě, do bílé mlhy, byla tu stále celá, i když už nebyla.

„Mariin pokoj,“ oznámil Mayer, a myslím, že pro mě a pro otce docela zbytečně. A proč to vůbec ohlašoval? Protože do toho pokoje otec nikdy nevkročil. Bylo to zvláštní, ale tatínek v tomhle pokoji nikdy nebyl. A dostal se před Mariinou smrtí vůbec dál než do pruhovaného salónu? Mayer šel rovnou k věci.

„Podívej,“ ukázal na bílý prádelník. Stály na něm hodiny. Zářily žlutě jako zlato a svítil na nich bílý ciferník. Úplněk. O ten úplněk s římskými číslicemi se opíral loktem zlatý mysliveček, v druhé ruce držel lovecký roh a chystal se troubit. Dole pod úplněkem se krčila laň. Zlatá laň. I vysoká tráva kolem ní byla zlatá, i květiny. Zlatý klam života, kde lovci loví, až jsou uloveni. Zbyla malá naděje, že žádný lov není dokonalý: ciferník byl prasklý a černá trhlina ho dělila na dvě poloviny.

„Odkázala ti to,“ řekl Mayer, „jestli budeš chtít –“ zahleděl se na otce, poprvé, co jsme vkročili do Mayerova bytu.

Otec si překvapeně měřil zlatého myslivečka. Váhal. Odnést hodiny z pokoje pro něho asi znamenalo porušit celistvost tety Marie, která tady přežívala a trvala. S každou věcí, která se odtud ztratí, zmizí i kus tety. A nebyly ty hodiny jenom Mayerova návnada? Taková, jaká se klade do pasti? Sáhneš po návnadě a jsi v pasti.

„Co říkáš,“ obrátil se otec ke mně, „měl bys rád tyhle hodiny?“ Neodvážil se nést odpovědnost sám.

Nešlo mi o hodiny, chtěl jsem jenom tu laň. Krčila se uštvaná pod ciferníkem. Měl jsem dojem, že jí pomůžu, když si ji odnesu. Jenže laň patřila k hodinám a bylo třeba s laní odnést i hodiny. V životě často patří to, po čem toužíme, k nějakému většímu

celku, po kterém netoužíme a který se nedá od předmětu naší touhy oddělit, a stává se, že si těch svazků s něčím, o co nestojíme, všimneme příliš pozdě.

Byl bych se rád podobal otci, velikému zachránci, a prožíval jsem období vášnivé pomoci slabším. Třeba zvířatům. I když o mou pomoc nestála. Byl bych pomáhal myším i kočkám a nedošlo mi, že když pomáhám jedněm, škodím druhým. Koneckonců zvířata o mou pomoc nestála, nepřála si být zachraňována nikým jiným než sama sebou. Býval jsem dost podrápaný zachránce. Laň pod ciferníkem ke mně vzhlížela s důvěrou. Věci, ať představují cokoliv, se svým zachráncům nebrání.

Přikývl jsem.

„Měl by je rád,“ řekl otec.

„No, prosím,“ pokynul Mayer. „Řeknu, aby vám to zabalili.“ Zastrčil ruce do kapes, rozkročený, spokojený jako obchodník po obchodě, který dopadl tak, jak předem odhadl. „Tak to bychom měli.“

Mayer udělal pár kroků k protější zdi, kde visela veliká fotografie tety Marie. Stála na ní ve světlých šatech se sukní ke kotníkům, mladá, s rozpuštěnými vlasy. Špičkou slunečníku, který držela v ruce, vrtala do písku pěšinky. V druhé ruce měla knížku.

„To –“ řekl Mayer, „taky ti odkázala.“

Otec mlčel a dlouho se díval na tetinu fotografii.

„Byla hrozně mladá,“ povídal spíš pro sebe. „Když takhle vypadala, zrovna jsem rukoval do války.“

„Tak vidíš,“ povzdychl Mayer společensky a blahosklonně zvedl oči k fotografii v bílém vyřezávaném rámečku. „Odkázala ti to,“ opakoval trochu vyčítavě.

„Dobře,“ souhlasil otec.

„Knižky,“ ukázal Mayer prstem na fotografii, kde teta držela v ruce knihu, „knížky, knížky a zase knížky. To bylo její.“ Mayer

četl jenom noviny. Kdepak kniha! Říkal: „Devadesát procent stránek v knize líčí, jak kvetou nebo nekvetou stromy nebo jak se dva sešli nebo nesešli. Ale informací, myslím opravdových informací..., kolik jich vlastně v takovém románě je? Pět procent, tři procenta?“ A teď tu stál před tetinou fotografií jako před cizím pomníkem a posuzoval ten pomník, on, náhodný chodec, a ne manžel.

Otec dělal, že si fotografii pečlivě prohlíží, předklonil se, a dokonce sundal brýle, ačkoliv zblízka bez brýlí mohl vidět jenom mlhu. Ale to byl jeho způsob, když se nechtěl zúčastňovat, dělal, že se zúčastňuje někde jinde.

„Víš, Marie měla takové zvyky...,“ rozpovídal se Mayer znovu, „třeba... milovala kočky, a pak je zase nemohla vystát... nejradyji měla jasmínovou vůni a... já už mám od jasmínu zkažený čich... nevím, jak to vyvětrat... kdysi *taková* účetní, a pak ji čísla rozčíslovala...“

Karel Oto Mayer pokračoval roztrpčený nad svým údělem, že se mu nedařilo tetu Marii modelovat podle své představy, pořád ho překvapovala něčím nečekaným, protože žila ve světě, který měl jiná pravidla než Mayerův svět. Snad že tušila blízkou smrt, poslouchala svoje srdce, a ne Mayera.

MÁ LÁSKO, nikdy jsem nepochopil, jak ti, kdo přežili něčí smrt, mohou za práh smrti přenášet svůj soud, jak mohou přehlédnout ten práh, tu hranici, a nevzdat se soudu a výčitek a zklamání. Ale tenkrát ty Mayerovy soudy a výčitky byly jen předehtou k tomu, k čemu se chystal. Pokládal za nutné předvést otci svůj trpký úděl manžela a poranit otcův vztah k tetě Marii.

„Například,“ řekl, „byl jsi někdy v tomhle pokoji?“

Tak tohle byla jasně Mayerova lest. Otec v tetině pokoji opravdu nebyl, ale kolikrát vůbec byl v Mayerově bytě? Mayer si totiž

výslovně nepřál návštěvy příbuzných tety Marie. Když se teta chtěla vidět s bratrem, raději ji zavezl na návštěvu k němu. A teď jí vytýkal to, co jí sám zakazoval. A vytýkal jí to, když už nemohla proti němu svědčit.

Otec se dal do prohlížení obrázku kočky, který visel vedle tetiny fotografie s knihou, aby nemusil odpovídat. To byl ten jeho osvědčený způsob, jak se vyhnout sporům. Obejít opatrně sporné místo. Vlastně to byla jedna z možností zachraňovat, co se zachránit dalo. Jinak by se musil pustit s Mayerem do sporu, a ke sporům cítil otec odpor.

Ale Mayer mluvil a mluvil dál, a při řeči odváděl otce z tetina pokoje do své hnědé pracovny, posadil otce za psací stůl a položil před něho nějaké papíry, na které jsem neviděl, poněvadž jsem musil usednout do kožené klubovky, měkce se pode mnou probořila, přistál jsem v hlubokém koženém hnízdě a to mě překvapilo tak, že jsem se na chvíli přestal hýbat.

„Je to taková věc,“ řekl Mayer, „ale ty tomu porozumíš, těm změnám u ní, abych tak řekl nepředvídaným...“

Seděl jsem utopený na dně křesla, lupal jsem slova složená do tajemných vět, ze kterých jsem vyrozuměl jen, že Mayer na otci něco vyžaduje. Později jsem to tajemství odhalil. Teta Marie si předsevzala zasáhnout Mayera na nejzranitelnějším místě. Měla k tomu své důvody.

Otec položil ukazováček na papír, ukazoval a řekl:

„Tady je datum. Tehdy byla Marie ještě úplně zdravá.“

„Koukám, že mě chcete zničit,“ odpověděl Mayer. „Marie, ty, vaše rodina.“

Na okamžik jsem zapochyboval, jestli je teta Marie opravdu mrtvá. Nehovořil o ní Mayer jako o živé?

Otec otočil hlavu k oknu. Bylo za ním vidět protější dům. Okna v pražských domech ukazují většinou protější domy. Málodky

strom. S tím jsem měl zkušenosti. Člověk žije ve zdech, a když chce vidět něco jiného, jde k oknu a má výhled na zdi. Bylo to skličující. Otec povzdechl a vzal do prstů plnicí pero, které mu Mayer připravil.

Nevěděl jsem, o co jde. Objevil jsem jen, že psací stůl má zvláštní nohy, něco jako zvířecí tlapy. Poloprázdná knihovna stála také na zvířecích tlapách a křesla se také opírala o koberec dřevěnými tlapami jako zvířata, která odpočívají. Představoval jsem si, jaká by to byla výhoda, kdyby nábytek chodil. Člověk by nešel k židli, ale židle by šla k němu.

„A máme to za sebou,“ řekl Mayer. Vzal od otce svoje plnicí pero. Vzal papíry a pečlivě je srovnal o desku stolu. „Povím Rudimu, ať vás odveze. Ty věci vám zabalí.“

Rudi, jak jsem poznal, byl Mayerův šofér. Naložil nás i zabalené hodiny a zabalený obrázek tety Marie. Mayer se s námi rozloučil ve dveřích bytu.

„Nikdy ti to nezapomenu,“ řekl otci a podal mu ruku. Od té doby se u nás neukázal.

Auto, které na nás čekalo, bylo černé a Rudi, řidič, nám otevřel dvířka vozu rukou v bílé rukavici.

Vyjeli jsme a já si nemohl odpustit celkem zbytečnou otázku. Zašeptal jsem:

„Čí je to auto?“

„Přece Mayerovo,“ odpověděl mi tatínek. Odpověděl mi netrpělivě a odmítavě a já se zastyděl. Domníval jsem se, že se na mě hněvá pro moji nesmyslnou otázku.

„ZASTAVTE,“ rozkázal otec a bylo na něm vidět, jak mu rozkaz dělá potíže. Neuměl rozkazovat, musil se k rozkazu přinutit. Jeli jsme právě kolem Olšanských hřbitovů, nejkratší cestou domů.

„Zastavte, prosím vás,“ pokusil se otec zmírnit rozkaz, který mu zněl nepřírozeně velkopansky.

Rudi, řidič, sjel k chodníku naproti hlavnímu vchodu na hřbitov a zastavil. Byl zvyklý přijímat rozkazy a snad si ani nevšiml potíží, které otci rozkaz způsobil.

„Budte tak laskav,“ řekl otec, „a počkejte.“ Zápolil s klíčkou u dveří, ale Rudi pohotově vyskočil z auta a otevřel mu dveře vozu. „Hned se vrátíme,“ sliboval otec, jako by se omlouval za zdržení, které působí.

Pospíchal jsem s otcem přes tramvajové koleje k vratům hřbitova, ačkoliv nebylo co zmeškat. Tetin hrob nás čekal odevzdaně a trpělivě. Na šedé desce z leštěného kamene ležela černá mramorová mísa s bílými maceškami. Na náhrobku seděl bílý mramorový holoubek a truchlil nad bílou mramorovou holubičkou.

Chtěl jsem něco povědět. Otec pozvedl ruku.

Znal jsem ten posunek. Mlčel jsem. Jenom jsem nevěděl, proč mám mlčet, když jsme tu sami a otec s nikým nehovoří. Jenže on tenkrát hovořil. Neslyšel jsem, co povídá. Omlouval se tetě? Vysvětloval jí něco? Asi mu dalo hodně práce přesvědčit ji, stáli jsme u hrobu dlouho a začala mi být dlouhá chvíle. A také mě od stání na jednom místě rozbolely nohy. Přešel jsem na pěšinu mezi hroby. Vzpomínal jsem na tetu Marii, ale nebyla tady, v zemi. Procházela se pořád na druhém břehu řeky, jak jsem ji tam před časem viděl.

A pak jsem na pěšině našel klíček. Byl maličko narezlý. Když jsme se vraceli od hrobu k autu, otevřel jsem dlaň:

„Podívej, co jsem našel. Klíček.“

„Vidíš,“ podíval se otec, „a na hřbitově. Všude se dá něco najít a zachránit.“

Čekali jsme na chodníku před hřbitovem, než přejede kolem nás tramvaj, než přejedou auta, abychom se dostali na druhou stranu k Rudimu.

A tu řekl otec do řinčení a hluku ulice, sotva ho bylo slyšet, ale já ho slyšel, jak tiše říká před sebe:

„Stejně všude zachraňujeme sebe.“

JSOU TAKÉ PŘEDĚLY, a když překročíš hranici, už se nemůžeš vrátit, máš možnost jenom jít dál a dál k nové hranici, k novému předělu. Protože takový předěl je zkušenost, a zkušenost nejde odvolat. Zapomeneme na ni, ale zkušenost nezapomíná na nás. Čeká, připravená ozvat se. Třeba po letech.

Tu noc po návštěvě u Mayera mě probudily hlasy. Lampičky na nočních stolcích byly zhasnuté a tlumené hlasy poletovaly ve tmě.

„Každý člověk,“ povídal otec, „každý by měl hlídat především sebe. Aby se sám sobě neztratil. Radil jsem jí, aby si Mayera nebrala. Ne. Vzala si ho, a dokonce mu pomohla nahoru. A on? Pomohl jí dolů.“

„Ale předtím ti ještě odkázala peníze,“ řekla matka. „Myslila na tebe.“

„A na Mayera,“ řekl otec, „víc na Mayera.“

„Dvě stě padesát tisíc...“ zaslechl jsem matčin hlas. Vyslovovala to číslo pomalu a přemýšlivě.

„Já si je nevydělal,“ řekl otec.

„Takové dědictví,“ vydechla matka. Neznělo to trpce. Obdivovala tu spoustu peněz. A řekl bych, že se její obdiv nad tím pokladem spojil s obdivem k otci. Vždycky mě těšilo, když matka obdivovala otce, a stejně mě těšilo, když otec obdivoval matku. Už jako malého chlapce mě to těšilo. Bylo to jako vyznání, že k sobě patří a že si toho jsou vědomi.

V otcově posteli zabrnkala drátěnka, jak se obrátil na bok.

„Někdy,“ řekl, „se člověk musí něčeho vzdát, aby našel něco vzácnějšího.“

Dlouho bylo ticho. Napadlo mě, že rodiče usnuli. Matčin hlas se ozval zadlouho. Tak dlouho to matce trvalo, že jsem v polospánku zapomněl, nač vlastně odpovídá.

„Máš pravdu,“ řekla do tmy, „když máš pravdu, tak máš pravdu.“

Tímhle úslovím potvrzovala maminka občas pravdu, která byla natolik pravdivá, že vládla nad menšími pravdami jako zářící nadpravda.

KAŽDÝ POKLAD se stává pokladem teprve naším výkladem, naším přičiněním. Někdo hovoří o pokladu, a nevíš proč. Pro tebe to rozhodně poklad není. To pro to, že neznáš výklad.

Malý klíček, který jsem našel na hřbitově, měl pro mě všechny znaky pokladu. Za první jsem ho našel sám, za druhé místo nálezu bylo neobvyklé, za třetí, ačkoliv byl narezlý, vypadal ušlechtilé, jen to tvarované ouško! Takový klíček jsme doma neměli, nebyl obvyklý, a neobvyklost bývá znakem pokladů.

„Co je to?“ zeptal se mě Išek, když jsem mu nastavil plochou dlaň s klíčkem.

„Věc,“ povídám, „našel jsem ji mezi hrobama.“ Snažil jsem se z klíčku vyloudit ponuré tajemství.

„Ne,“ zapochyboval, „to je asi klíček od takovýho toho... od lučerničky, jak jsou na hrobech.“

Cítil jsem, jak pod nárazem Iškovy věčnosti můj poklad rezatí víc a víc.

„Kdepak,“ bránil jsem svůj poklad, „to není jen tak.“

„Hele, Irma,“ upozornil mě Išek.

Irmička Donnerstagová spěchala do hodiny na piano. Pod paží si nesla desky s notami. Spěchala, a přece ne tolik, aby se nezastavila.

„Kluci,“ hned nám hlásila, „budu hrát v říjnu na besídce.“

„Jojo,“ zabručel Išek mrzutě. Připomněla mu školu. A škola měla začít už zítra.

„Budete se divit, jak vám zahraju. Paní Hrdličková říká, že hraju nóbl.“

„A co tomu říkají její kočky?“ zeptal se Išek potměšile. Irmička ho přestala zajímat. Koncem prázdnin jsme byli v biografu na kovbojce. Farmářovu dceru hrála plavovláska, moc hezká a statečná. Išek o nikom jiném poslední dny prázdnin nemluvil, jenom o ní. Irmička to nemohla nad farmářovou dcerou vyhrát.

„Měl bys vidět, jak kočky poslouchají, když hraju,“ nedala se Irmička. „A co to máš?“

Pohazoval jsem si z dlouhé chvíle klíčkem na dlani.

„Ále,“ povídám skromně. „Klíček.“

„Klíček z hrobu,“ řekl Išek.

Irmička mimoděk couvla:

„Z hrobu?“

„Vůbec ne z hrobu,“ povídám, „z pěšinky na hřbitově.“

„Ukaž.“

Napřáhl jsem dlaň s klíčkem k Irmičce.

„Jéje,“ zajásala, „ten je hezoučký.“

„Rezatí,“ podotkl Išek.

„Ať. Je hezoučký,“ chválila Irmička můj poklad.

„Je z Prahy,“ povídám, abych zvýšil jeho cenu.

„To je vidět,“ ocenila klíček Irmička.

„Všecko odemkne,“ posedla mě chlubitost.

„To snad ne,“ zvedla ke mně Irmička oči a mně se zdálo, že se jí dlouhé holčičí řasy chvějí vzrušením. Úplně jsem jí propadl. Pevně jsem se rozhodl, že zapomenou na holčičku z cirkusu. Irmička stojí za to, abych na krásku z cirkusu úplně zapomněl.

Najednou sebou Irmička trhla, vzpomněla si na svoji hodinu na piano a rozběhla se k paní Hrdličkové.

Díval jsem se za ní vděčně a okouzleně.

„Umí utíkat,“ řekl jsem. Nevěděl jsem, jak jinak před Iškem Irmičku pochválit.

„Utíká jako holka,“ zašklebil se Išek.

A najednou bylo kolem nás prázdno a pusto, neměli jsme kam jít, Pepa byl v Liberci, a tak jsme stáli v aleji starých lip, ptáci cvrlikali v korunách a my jsme byli sami a do ničeho se nám nechtělo.

Prázdniny končily. Druhý den začala škola.

ZAČÍNALA ŠKOLA, a v těch jantarových dnech pozdního léta zkoušel Mussolini svou armádu na velkých leteckých manévrech. Sedm set letadel. Údajný nepřítel měl v noci napadnout ze vzduchu Janov a pokusit se zničit přístav i město.

V Čechách na zámku Kynžvart si nedávno sesazený španělský král prohlížel svoje pušky. Chystal se lovit jeleny. Jeho sluhové počítali dovezená zavazadla. Bylo jich čtyřicet.

A zatímco jsme šli do školy ránem plným drobných pavučin, otevřela pokojská v smíchovském hotelu na Plzeňské třídě pokoj a našla v něm osmnáctiletou herečku Knéblovou a osmadvacetiletého inženýra Černého, který ještě držel v ruce revolver. Oba měli prostřelené srdce. V dopise na rozloučenou napsali, že je omrzel život.

A v ranní mlze odřízli v lese u Jindřichova Hradce oběšeného zedníka Josefa Peroutku, který se oběsil ze zoufalství, že mu vyčetli špatně omítnutý štít domu.

Také se prý narodilo dítě se srdcem na pravé straně.

A kdo otevřel obrázkový časopis, mohl se potěšit lázeňským životem na kolonádě v Mariánských Lázních. Nebo si mohl prohlédnout obrázek starého pana prezidenta na židlochovickém koupališti.

To, co se připravovalo narůst a zastínit slunce, bylo ještě malé a předstíralo, že nikdy nevyroste.

A JEŠTĚ NĚCO, MÁ LÁSKO, nemohu se zbavit toho vtíravého obrazu. Šli jsme spolu lukami kolem starých chat u řeky. Chaty byly opuštěné a řeka nesla zemdleně na svém hřbetu špinavé pěny a kaly jako těžký pot své nemoci. Došli jsme k restauraci u přívozu. Zrušená restaurace se proměnila ve skladiště stavebního podniku. A před tím skladištěm, před tou zhroucenou dřevěnou verandou, kde jsem kdysi jako kluk sedával s otcem, se povaloval v trávě stařec. Byl opilý, přimhuřoval oči, tváře mu zplihly, přežvykoval neskutečné sousto a jeho ramena sebou trhala v rytmu hudby, kterou jsme neslyšeli.

Minuli jsme ho a ty jsi řekla:

„Když si představím, že i tenhle člověk byl jednou dítětem...“

Nemohu se zbavit toho dotěrného obrazu. Jaký dlouhý kus cesty, zasypaný střepy nadějí a toužení, dovedl toho člověka až na ten trávník. Jaká neslyšitelná hudba ho konejšila, co viděly jeho oči oslepené opilostí?

To, co má začátek, má i konec. Můj příběh by nebyl úplný, kdybych zatajil konec.

Pepa, ten, který nosil o školních slavnostech československou vlajku, právě tenhle Pepa zmrzl u Stalingradu jako německý voják. Tyty, jeho mladší bratr, věčně mlsný a hladový, stále hlídaný matkou a Pepou, padl mladičkový někde ve Slezsku a nikdo nezná jeho hrob. Nebylo mu, té poslední vojenské naději prohrané války, ani osmnáct let. Nikdo neví ani o hrobě Irmičky Donnerstagové. Její drobné stopy mizí s celou Donnerstagovou rodinou v koncentračním táboře. Bergen Belzen? Osvětim? Iška zasáhla dávka

z německého samopalu na pražské barikádě. Pár dní před koncem války. Jak rychle se umí vylidnit celý jeden svět.

Podnik Karla Oty Mayera převzal stát a Mayerův syn, Emil, vyměnil přepychová auta za nákladní. Začal rozvážet mléko. Dospělí zemřeli většinou ve svých čtyřech stěnách, na lůžku, kterému uvykli.

A co děti?

Co děti, má lásko, co děti?

Eduard Petiška
Srdce, ve kterém bydlím
Pověst o životě

Obálka Jakub Tesař
Korektura Martina Němcová
Technická redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 31. 10. 2024

ISBN 978-80-274-4186-0 (epub)
ISBN 978-80-274-4187-7 (pdf)
ISBN 978-80-274-4188-4 (prc)